



Монгол Улсын
Үндэсний статистикийн
хороо

Монгол Улс дахь ядуурлын дүр төрх

“Өрхийн Нийгэм, Эдийн Засгийн Судалгаа”-ны
2011 оны үр дүн

Улаанбаатар
2012

Редактор: Баатарын Эрдэнэсүрэн
(Үндэсний Статистикийн хорооны дэд дарга)

Үндэсний Статистикийн Хороо
Засгийн Газрын III байр
Бага тойруу 44, Сүхбаатар дүүрэг
Улаанбаатар
Монгол Улс
Цахим шуудан: nso@magicnet.mn
Факс: 976-11-324518

Үндэсний Статистикийн Хорооноос эрхлэн гаргав.
Улаанбаатар хот, Монгол Улс, 2012 он

АГУУЛГА

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	5
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	8
ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ	8
ӨМНӨХ ҮГ	9
1. ЯДУУРАЛ БА ТЭГШ БУС БАЙДАЛ	11
1.1 Ядуурлын хэмжүүр	12
1.2 Ядуурлын шугамын түвшний мэдрэмж	12
1.3 Ядуурлын газар зүйн тархалт	14
1.4 Ядуурлын чиг хандлага	16
1.5 Цаг хугацааны харьцуулалт ядуурлын шугамын түвшнээс хамаарах нь	19
1.6 Тэгш бус байдал	19
1.7 Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь	22
2. АЖ БАЙДЛЫН ДҮР ТӨРХ.....	25
2.1 Хэрэглээний хэв шинж	26
2.2 Ядуурал улирлын хэлбэлзлээс хамаарах нь.....	29
2.3 Өрхийн ам бүлийн бүтэц	31
2.4 Өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдал	32
2.4.1 Нас	33
2.4.2 Хүйс	34
2.4.3 Боловсрол.....	35
2.4.4 Ажил эрхлэлт	37
2.5 Хөрөнгө.....	40
2.5.1 Мал	40
2.5.2 Газар	44
2.6 Сууц	45
2.6.1 Сууцны төрөл	45
2.6.2 Дэд бүтцийн үйлчилгээ	48
2.7 Нийгмийн Хамгаалал	52
2.7.1 Мөнгөн шилжүүлэг, тусламжийн хэмжээ, түүний ач холбогдол	53
2.7.2 Өрхийн хүлээн авч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж	55
2.7.3 Өндөр насны тэтгэвэр	57

ХАВСРАЛТ А. Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн 2011 оны судалгаа	59
А.1 ӨНЭЗС-ны талаарх товч танилцуулга	60
А.2 Түүвэрлэлтийн зохиомж.....	60
А.3 Мэдээллийн чанар	61
ХАВСРАЛТ Б. Ядуурлын дүн шинжилгээний арга зүй.....	63
Б.1 Аж байдлын үзүүлэлтийн сонголт.....	64
Б.2 Хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийг тогтоох нь	65
Б.3 Үнийн засварлалт	70
Б.4 Өрхийн бүтцийн засварлалт	72
Б.5 Ядуурлын шугам	73
Б.6 Ядуурлын хэмжүүрүүд	77
ХАВСРАЛТ В. Доод, дээд ядуурлын тооцоонууд	81
ХАВСРАЛТ Г. Статистикийн нэмэлт хүснэгт	85
ХАВСРАЛТ Д. Ядуурлын тооцоонуудын стандарт алдаа ба итгэмжлэлт интервалууд	129

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1.1.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын дунджаар.....	12
Хүснэгт 1.2.	Ядуурлын шугамын ялгавартай түвшингүүд дэх ядуурлын үндсэн хэмжүүрүүд....	13
Хүснэгт 1.3.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, бүсээр.....	14
Хүснэгт 1.4.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, суурьшлаар.....	15
Хүснэгт 1.5.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд 2010, 2011 он	18
Хүснэгт 1.6.	Тэгш бус байдал ба дундаж хэрэглээ 2010, 2011 он	20
Хүснэгт 1.7.	Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь 2010, 2011 он	23
Хүснэгт 2.1.	Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, төгрөгөөр	27
Хүснэгт 2.2.	Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, ядуурлын байдлаар, хот, хөдөөгөөр	28
Хүснэгт 2.3.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улирлаар.....	30
Хүснэгт 2.4.	Ядуурал ба өрхийн ам бүлийн тоо	31
Хүснэгт 2.5.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар	33
Хүснэгт 2.6.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр	34
Хүснэгт 2.7.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшингээр	36
Хүснэгт 2.8.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажиллах хүчний оролцооны байдлаар	38
Хүснэгт 2.9.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажил эрхлэлтийн салбараар	39
Хүснэгт 2.10.	Мал аж ахуй эрхлэлт.....	41
Хүснэгт 2.11.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, мал аж ахуй эрхлэлтийн байдлаар	43
Хүснэгт 2.12.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, газар өмчлөлийн байдлаар.....	44
Хүснэгт 2.13.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, сууцны төрлөөр	47
Хүснэгт 2.14.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр	49
Хүснэгт 2.15.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр, хот хөдөөгөөр	51
Хүснэгт 2.16.	Өрхийн хүлээн авсан шилжүүлэг, бэлэг, тусламж	54
Хүснэгт 2.17.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын болон хувийн шилжүүлэг, бэлэг тусламжаар	56
Хүснэгт 2.18.	Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өндөр насны тэтгэвэр.....	57
Хүснэгт А.1.	2011 оны ӨНЭЗС-ны түүвэр, ТАШН-ээр, ярилцлага авсан сараар	61
Хүснэгт Б.1.	Түүврийн анхан шатны нэгжийн Пашийн индекс, бүлгээр, ярилцлага авсан сараар	71
Хүснэгт Б.2.	Нэг хүнд хоногт ногдох хүнсний сагс, хүнсний гол нэрийн бүлгээр	74
Хүснэгт Б.3.	Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам	76
Хүснэгт Б.4.	Нэг хүнд ногдох хоногийн хүнсний сагс	78
Хүснэгт В.1.	Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам 2010, 2011 он	82

Хүснэгт В.2.	Доод ядуурлын тооцоонууд 2010, 2011 он	83
Хүснэгт В.3.	Дээд ядуурлын тооцоонууд 2010, 2011 он	84
Хүснэгт Г.1.	Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, суурьшлаар	86
Хүснэгт Г.2.	Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, бүсээр	87
Хүснэгт Г.3.	Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, төгрөгөөр, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр	88
Хүснэгт Г.4.	Нийт хэрэглээнд эзлэх хувь, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр.....	89
Хүснэгт Г.5.	Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр	92
Хүснэгт Г.6.	Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, суурьшлаар.....	93
Хүснэгт Г.7.	Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, бүсээр.....	94
Хүснэгт Г.8.	Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр	95
Хүснэгт Г.9.	Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, суурьшлаар	96
Хүснэгт Г.10.	Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, бүсээр	97
Хүснэгт Г.11.	Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин (хувиар)	98
Хүснэгт Г.12.	Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин, ядуурлын байдлаар (хувиар).....	99
Хүснэгт Г.13.	Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр (хувиар)	100
Хүснэгт Г.14.	Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр болон ядуурлын байдлаар (хувиар).....	101
Хүснэгт Г.15.	Бага болон бүрэн бус дунд боловсролын сургуульд хамрагдалтын түвшин (хувиар).....	102
Хүснэгт Г.16.	Суралцагчдын боловсролын түвшин (хувиар).....	104
Хүснэгт Г.17.	Суралцагсдын боловсролын түвшин, ядуурлын байдлаар (хувиар)	105
Хүснэгт Г.18.	Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшингээр (хувиар).....	106
Хүснэгт Г.19.	Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшин болон ядуурлын байдлаар (хувиар).....	107
Хүснэгт Г.20.	Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр (хувиар)	108
Хүснэгт Г.21.	Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр, ядуурлын байдлаар (хувиар).....	109
Хүснэгт Г.22.	Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)	110
Хүснэгт Г.23.	Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр).....	111
Хүснэгт Г.24.	Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч, нэг хүнд ногдох зардал (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр).....	112
Хүснэгт Г.25.	Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч нэг хүнд ногдох, зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр).....	113
Хүснэгт Г.26.	Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)	114
Хүснэгт Г.27.	Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр).....	115
Хүснэгт Г.28.	Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл	116
Хүснэгт Г.29.	Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хот, хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар.....	117

Хүснэгт Г.30.	Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар	118
Хүснэгт Г.31.	Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, бүсээр, ядуурлын байдлаар	119
Хүснэгт Г.32.	Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хүйсээр, ядуурлын байдлаар.....	120
Хүснэгт Г.33.	Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал (2011 оны, төгрөгөөр).....	121
Хүснэгт Г.34.	Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал, ядуурлын байдлаар (2011 оны бодит төгрөгөөр)	122
Хүснэгт Г.35.	Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар	123
Хүснэгт Г.36.	Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар, ядуурлын байдлаар.....	124
Хүснэгт Г.37.	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин ядуурлын байдлаар.....	125
Хүснэгт Г.38.	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр	126
Хүснэгт Г.39.	Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, ядуурлын байдлаар	127
Хүснэгт Г.40.	Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, хүйсээр	128
Хүснэгт Д.1.	Ядуурлын байдал, хот, хөдөөгөөр	130
Хүснэгт Д.2.	Ядуурлын байдал, суурьшлаар.....	131
Хүснэгт Д.3.	Ядуурлын байдал, бүс нутгаар.....	132
Хүснэгт Д.4.	Ядуурлын байдал, судалгааны улирлаар.....	133
Хүснэгт Д.5.	Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар	134
Хүснэгт Д.6.	Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр	135
Хүснэгт Д.7.	Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшнээр	136
Хүснэгт Д.8.	Ядуурал ба мал аж ахуй	137
Хүснэгт Д.9.	Ядуурлын байдал, сууцны төрлөөр	138
Хүснэгт Д.10.	Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж	139
Хүснэгт Д.11.	Ядуурал ба сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж	140
Хүснэгт Д.12.	Ядуурал ба цахилгаан эрчим хүчний хангамж	141
Хүснэгт Д.13.	Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж, сайжруулсан арин цэврийн байгууламж	142

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1.1	Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт	12
Зураг 1.2	Нэг хүнд ногдох хэрэглээний нягтралын функц	13
Зураг 1.3	Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт	16
Зураг 1.4	Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт 2010, 2011 он	19
Зураг 1.5	Нэг хүнд ногдох ДНБ, онуудаар	21
Зураг 2.1.	Ядуурал ба хүн ам зүйн ачааллын харьцаа	32
Зураг 2.2.	Ядуурал ба малын тоо	43
Зураг 2.3	Дэд бүтцийн үйлчилгээний хүртээмж, ядуурлын байдлаар	50
Зураг Г.1.	Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, хот, хөдөөгөөр, 2010, 2011 он	90
Зураг Г.2.	Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, суурьшлаар, 2010, 2011 он	91
Зураг Г.3.	Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, бүс нутгаар, 2009, 2010 он	91
Зураг Г.4.	Сургуульд хамрагдалтын түвшин	103

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ

АТТС	Амьжиргааны түвшний түүвэр судалгаа
ДНБ	Дотоодын Нийт Бүтээгдэхүүн
ӨНЭЗС	Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгаа
ӨОЗАТТС	Өрхийн орлого, зарлага, амьжиргааны түвшний түүвэр судалгаа
ӨОЗС	Өрхийн орлого, зарлагын судалгаа
ТАШН	Түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгж
ҮСХ	Үндэсний Статистикийн Хороо
ХАНСГ	Хүн ам, нийгмийн статистикийн газар
GE	Ерөнхий Энтропи

ӨМНӨХ ҮГ

Монгол Улсын хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлын талаар Үндэсний Статистикийн Хороо “Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгаа”-ны дүнд үндэслэн шинжилгээ, анализ хийж түүнийхээ үр дүнгээр жил бүр тайлан бэлтгэж гаргадаг. Энэхүү түүвэр судалгаа нь үндэсний хэмжээний томоохон судалгаануудын нэг бөгөөд судалгааны бүхий л үе шатны ажилд оролцсон үндэсний статистикийн төв, орон нутгийн байгууллагын мэргэжилтэн, албан хаагчдын хамтын хөдөлмөр, судалгаанд хамрагдсан манай орны 11 мянга гаруй өрхийн хичээл, зүтгэлийн үр дүн шингэсэн гэдгийг юуны өмнө онцлон тэмдэглэж байна.

Хүн амын ядууралтай холбоотой асуудал дэлхий нийтийн анхаарлын төвд байдаг бөгөөд түүнийг бууруулах чиглэлээр олон улс орон, олон улсын байгууллагууд хамтран ажилласаар ирсэн. Монгол Улсын төр, засаг ч ядуурлын эсрэг, ядуурлыг бууруулахын төлөө тууштай ажиллаж байна. Энэхүү үйл ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлэхийн тулд ядуурлын талаарх бодитой тоо, мэдээллийг олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн аргачлалаар тооцож, мэдээллийг шинэчлэх чиглэлээр манай улс Дэлхийн Банктай хамтран ажиллаж ирлээ. Энэ ажлын хүрээнд ҮСХ “Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгаа”-г улирал тутам явуулж үр дүнг нь жилээр нэгтгэн гаргаж байна. Ингэснээр ядуурлын үндсэн үзүүлэлтийг жил бүр тодорхойлох, дотоодын нийт бүтээгдэхүүний тооцоо хийх, Мянганы хөгжлийн зорилтын хэрэгжилтийг тооцох, ядуурлын газрын зураглал боловсруулахад шаардлагатай мэдээлэл, тооцоонуудыг гаргах боломжийг бүрдүүлдэг юм.

Хүн амын амьжиргааны байдал нь дан ганц ядуурлын үзүүлэлтүүдээр хэмжигдэхээргүй өргөн цар хүрээтэй асуудал гэдэг нь тодорхой. Иймд Монгол Улсын хүн амын аж байдлыг нарийвчлан үнэлэхийн тулд ӨНЭЗС-гаар цуглуулсан баялаг мэдээллийг ашиглан цаашдын дүн шинжилгээг гүйцэтгэх шаардлага бидний өмнө тавигдаж байна. Энэхүү судалгааны тоо мэдээлэл, үр дүнгийн тайлан нь зөвхөн төрийн бодлого боловсруулагч, шийдвэр гаргагч нарт төдийгүй ядуурал, нийгэм, эдийн засгийн асуудлыг судлаач, эрдэмтэд болон сонирхсон хэн бүхэнд хамгийн сүүлийн үеийн бодит мэдээлэл болно гэдэгт итгэлтэй байна.

Энэхүү тайланд 2011 оны бүтэн жилийн хугацаанд үргэлжилсэн ӨНЭЗС-ны дүнд хийсэн ядуурлын дүн шинжилгээг толилуулж байна. Тайлангийн эхний бүлэгт ядуурлын өнөөгийн түвшин болон сүүлийн жилд гарсан өөрчлөлтүүдийг, хоёрдугаар бүлэгт хүн амын хэрэглээний хэв шинжийг үнэлэн, ядуурал нь өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдал, өрхийн эзэмшиж буй хөрөнгө, амьдарч буй сууцны төрөл болон хүн амын нийгмийн хамгаалалтай хэрхэн холбогдож буйг үзүүлэн ядуурлын дүр төрхийг дэлгэрэнгүйгээр толилууллаа. Өмнөх судалгааны адилаар мэргэжлийн шинж чанартай нэмэлт хүснэгтүүдийг ядуурлын шинжилгээ хийх арга зүйн дэлгэрэнгүй тайлбартайгаар хавсралтанд тусгав.

Судалгааг амжилттай зохион байгуулж, мэдээллийн боловсруулалт, дүн шинжилгээг олон улсын арга зүй, технологийн дагуу богино хугацаанд гүйцэтгэж, судалгааны үр дүнгийн тайланг бичсэн ҮСХ-ны ХАНСГ-ын судалгааны баг, мэдээллийг өрх, хүн амаас цуглуулах амаргүй ажлыг хийж гүйцэтгэсэн судлаачдад талархал илэрхийлье.

Судалгааны үр дүнг боловсруулах бүхий л үе шатанд хамтран ажиллаж эцсийн үр дүнг хамтарч зарласан Дэлхийн банкны ядуурлын баг болон Монгол дахь суурин төлөөлөгчийн газрын хамт олонд талархал илэрхийлье. Мөн асуулгын загвар тодорхойлох, асуулга боловсруулах ажилд мэргэжлийн зөвлөгөө өгч ажилласан ҮСХ-ны арга зүйн байнгын зөвлөл болон даргын зөвлөлийн гишүүд, судалгааг орон нутагт зохион байгуулах, мэдээлэл цуглуулах ажилд идэвхи зүтгэлтэй оролцож, дэмжлэг үзүүлсэн аймаг, нийслэлийн статистикийн хэлтэс, газрын хамт олон мөн аймаг, сум, багийн удирдлагууд, орон нутгийн засаг, захиргааны нэгжийн ажилтнууд, судалгаанд оролцсон нийт хүмүүст талархал илэрхийлж, сайн сайхан бүхнийг хүсэн ерөөе.

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРООНЫ ДАРГА



С.МЭНДСАЙХАН

1.

ЯДУУРАЛ БА ТЭГШ БУС БАЙДАЛ

Энэ бүлэг нь дараах дөрвөн зорилгыг агуулж байна. Нэгдүгээрт, ядуурлын өнөөгийн цар хэмжээг тодорхойлж тэр нь ядуурлын шугамын түвшнээс хэрхэн хамаарч байгааг үнэлнэ. Хоёрдугаарт, сүүлийн жилд ядуурал хэрхэн хувьсан өөрчлөгдсөнийг тодорхойлохын зэрэгцээ харгалзах харьцуулалтуудын үнэн зөв байдлыг тооцоолно. Гуравдугаарт, тэгш бус байдлын чиг хандлагыг тодорхойлно. Дөрөвдүгээрт, ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдээр авч үзнэ. Энэ удаагийн дүн шинжилгээнд хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлыг тодорхойлохдоо өмнөх судалгаануудын адилаар мөнгөөр илэрхийлэгдэх үзүүлэлтээр буюу хүн амын хэрэглээнд үндэслэн тооцох арга зүйг баримталсан. Ядуурлын шугам нь хүн амын ядуу эсэхийг тодорхойлох босго үзүүлэлт бөгөөд нэг хүнд ногдох хэрэглээ нь ядуурлын шугамнаас доогуур хүнийг ядуу гэж тодорхойлдог. Хүн амын хэрэглээнд үндэслэн гаргасан 2010 оны ядуурлын шугамыг үнийн индексээр индексжүүлэн 2011 оны ядуурлын шугамыг тооцоход 97.9 мянган төгрөг болж байна.

1.1 Ядуурлын хэмжүүр

Монгол Улсад ядуурлын түвшин буюу ядуурлын хамралтын хүрээ 2011 оны байдлаар 29.8 хувь (Хүснэгт 1.1) болсон байна. Энэ нь 837.6 мянга орчим хүн ядууралд өртсөн гэсэн үг. Өөрөөр хэлбэл, 100 хүн тутмын 30 нь зайлшгүй шаардлагатай хүнсний болон хүнсний бус хэрэглээний зүйлийг худалдан авах чадваргүй байна. Хэдийгээр ядуурлын түвшинг илэрхийлж байгаа энэ үзүүлэлтийн агуулгыг ойлгоход хялбархан боловч уг үзүүлэлт ядуучуудад үндсэн хэрэгцээгээ хангахад юу дутагдаж байгаа, эсвэл ядуучуудын дунд хэрэглээ нь хэрхэн хуваарилагдсан талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг өгдөггүй. Жишээлбэл, тодорхой хугацаанд ядуу хүн амын аж байдал дээшилсэн боловч ядуурлын хамралтын хүрээ өөрчлөгдөхгүй үлдэж болно. Ядуурлын хамралтын хүрээ хэмээх үзүүлэлтийн сул талыг нөхөж ядуурлын талаар илүү тодорхой ойлголт авахын тулд ядуурлын гүнзгийрэлт ба мэдрэмж хэмээх өөр хоёр хэмжүүрийг ашигладаг.

Хүснэгт 1.1. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын дунджаар

Хамралтын хүрээ	Ядуурлын гүнзгийрэлт	Ядуурлын мэдрэмж
29.8 (0.8)	7.6 (0.3)	2.8 (0.1)

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

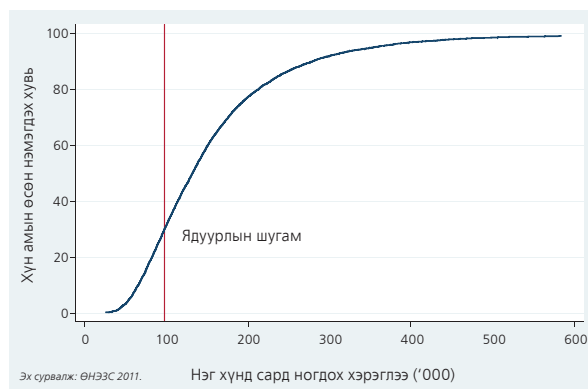
Ядуурлын гүнзгийрэлт нь ядуу хүн амын хэрэглээ ядуурлын шугамаас хэр доогуур байгааг тодорхойлдог ядуурлын хамралтын хүрээнээс давуу талтай. Энэ үзүүлэлт 7.6 хувьтай байгаа нь ядуу хүн ам дунджаар ядуурлын шугамаас 7.6 хувиар доош хэрэглээтэй байна гэсэн үг юм. Ядуурлын мэдрэмж 2.8 хувь байна. Энэ хэмжүүрийн ядуурлын хамралтын хүрээ

болон гүнзгийрэлтээс ялгаатай нь ядуучуудын хэрэглээний тархалтаас хамаардаг. Жишээлбэл, нэг ядуу өрхийн хэрэглээ багасч харин тэр өрхөөс өөр өрхийн хэрэглээ яг тэр хэмжээгээр ихэссэн ч ядуурлын шугамаас доогуур хэрэглээтэй хэвээрээ байвал ядуурлын хамралтын хүрээ болон ядуурлын гүнзгийрэлт өөрчлөгдөхгүй боловч ядуурлын мэдрэмж нь нэмэгдэнэ. Энэ үзүүлэлтийг ядуурлын хамралтын хүрээ болон гүнзгийрэлт нь ижил байгаа бүлгүүдийн ядуурлыг харьцуулахад ашигладаг.

1.2 Ядуурлын шугамын түвшний мэдрэмж

Ядуурлын шугамын түвшин өөрчлөгдөхөд ядуурлын хэмжүүрүүд хэр зэрэг мэдрэмжтэй байгааг тодорхойлох нь ядуурлыг бүрэн ойлгоход зайлшгүй чухал. Ядуурлын шугамыг өсгөх юмуу бууруулахад (дээш, доош зөөхөд) ядуурлын хамралтын хүрээ хэр зэрэг өөрчлөгдөхийг тооцоолохын тулд нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалтын функцийг зураг дээр дүрсэлж харья.

Зураг 1.1 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт



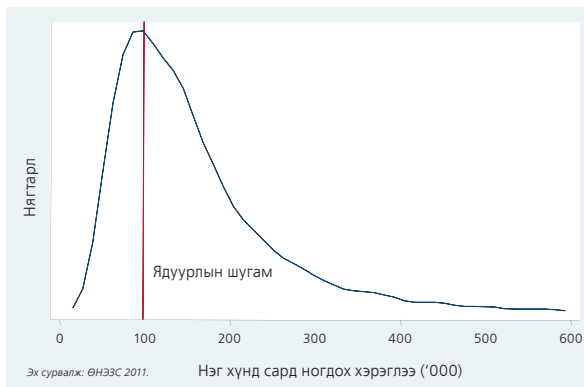
Хэрэглээг хэвтээ тэнхлэг, хэрэглээний тухайн түвшинд харгалзах хүн амын тооны өсөн нэмэгдэх хувь хэмжээг босоо тэнхлэгээр илэрхийллээ. Хэрэглээний ямар

нэг түвшинг сонгоод ядуурлын түвшин гэж үзэх юм бол уг шугамаар тодорхойлогдох ядуурлын хамралтын хүрээний түвшинг энэ муруй илэрхийлэх учир үүнийг “Ядуурлын хамралтын хүрээний муруй” гэж үзэж болох юм. Нэг хүний сарын хэрэглээний хэмжээ 97957 төгрөгийг ядуурлын шугам гэж үзвэл нийт хүн амын 29.8 хувь нь ядуу байна. Дээрх түвшний орчимд тархалтын муруй эгц байгаа нь ядуурлын энэ шугамыг бага зэрэг өөрчлөхөд л ядуурлын хамралтын хүрээ нэлээн хэмжээгээр өөрчлөгдөх магадлалтайг харуулж байна. Эндээс ядуу бус хүн амын дотор ядуурлын шугамд ойр хэрэглээтэй хүмүүс нэлээн хувийг эзэлж байна гэж харж болохоор байна.

Ядуурлын шугамын ойролцоо байгаа өрхүүдийн төвлөрлийг нягтралын функц хэмээх өөр нэгэн ойлголт ашиглан тайлбарлая.¹ Зураг 1.2-т нэг хүнд ногдох хэрэглээний хэмжээгээр тооцсон нягтралыг дүрслэн харууллаа. Эндээс ядуурлын шугамын ойролцоо байгаа тархалтын 2 чухал онцлог шинж харагдаж байна. Үүнд: Нэгдүгээрт, ядуурлын шугамын ойролцоо их хэмжээний төвлөрөл байна. Хоёрдугаарт, хүн амын дийлэнхийн хэрэглээний түвшин нь ядуурлын шугамнаас доош байх магадлал их байгаа нь ядуурлын шугамыг нэмэгдүүлэх тохиолдолд ядуурлын хэмжүүрүүдэд гарч байгаа өөрчлөлтийн хэмжээ нь тухайн шугамыг бууруулахад гарах өөрчлөлтөөс бага байгааг харуулж байна.

¹ Нягтралын функц ойлголт нь ерөнхийдөө гистограммын ойлголттой ойролцоо. Энгийн гистограммууд сонгож авсан үзүүлэлтүүдийг тэнцүү урттай хэд хэдэн завсарт хуваан завсар бүрт харгалзах давтамжтай нь тэнцүү өндөртэй босоо тэгш өнцөгтүүдийг байгуулна. Нягтралын функцыг “тэгшитгэсэн” гистограмм гэж үзэж болох юм. Энэ нь нягтрал буюу харгалзах давтамжийг завсар бүр дээр биш цэг бүр дээр тооцдог. Тиймээс хэрэглээний хувьд үзвэл хэрэглээний түвшин бүрийн хоорондох зай бол тэр завсарт байгаа хүн амын хувь юм. (муруйгаас доош байгаа нийт зайг хүн амын 1 буюу 100 хувь гэж үзнэ.)

Зураг 1.2 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний нягтралын функц



Ядуурлын шугамыг өсгөж, бууруулж авсан ядуурлын 3 хэмжүүрийн тооцоог тусгасан Хүснэгт 1.2-оос үүнийг харж болно. Тухайлбал, ядуурлын шугамыг 10 хувиар нэмэгдүүлж мөн хэмжээгээр бууруулсан интервалын хооронд хүн амын 12.5 хувь нь оршиж байхад, ядуурлын шугамыг 20 хувиар өсгөж, бууруулсан интервалын хооронд хүн амын 24.4 хувь нь ногдож байна. Нөгөө талаас ядуурлын шугамыг бууруулахад гарч байгаа ядуурлын хамралтын хүрээний өөрчлөлт нь ядуурлын шугамыг өсгөхөд гарч байгаа өөрчлөлтөөс илүү их байна.

Хүснэгт 1.2. Ядуурлын шугамын ялгавартай түвшингүүд дэх ядуурлын үндсэн хэмжүүрүүд

Ядуурлын шугамыг хувилсанаар	Ядуурлын		
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж
150	57.7	19.9	9.0
140	52.6	17.3	7.6
130	47.1	14.8	6.3
120	41.8	12.4	5.0
110	35.9	9.9	3.8
100	29.8	7.6	2.8
90	23.4	5.5	1.9
80	17.4	3.7	1.2
70	11.4	2.2	0.6
60	6.3	1.1	0.3
50	2.8	0.4	0.1

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

1.3 Ядуурлын газар зүйн тархалт

Улс орны хэмжээнд ядуурал хэрхэн тархсан байна вэ? Энэхүү тайланд Монгол улсыг гурван ангиллаар буюу бүс нутгаар, хот ба хөдөөгөөр, суурьшлаар авч үзлээ. Засгийн газраас бүс нутгуудын эдийн засгийн хөгжлийг хурдасгах оновчтой бодлого боловсруулан хэрэгжүүлэх зорилгоор улс орноо эдийн засгийн таван бүс болгон авч үздэг. Хүснэгт 1.3-т ядуурлын хэмжүүрүүдийг Баруун, Хангайн, Төвийн, Зүүн болон Улаанбаатар гэсэн таван бүс нутгаар харуулав.² Нийслэл хот болон Төвийн бүсэд ядуурал хамгийн бага буюу ойролцоогоор дөрвөн хүний нэг нь ядуу байна. Хангайн

болон Зүүн бүсэд ядуурлын хамралтын хүрээ хамгийн өндөр буюу ойролцоогоор таван хүний хоёр нь ядуу байна. Харин Баруун бүсэд арван хүн тутмын гурав нь ядуу байна. Ядуу хүмүүсийн тархалтыг судалж үзэхэд Хангайн бүсэд хүн амын аравны хоёр нь оршин суудаг боловч ядуучуудын аравны гурав амьдардаг нь харагдаж байна. Харин Улаанбаатар хотод нийт хүн амын бараг аравны тав нь, ядуучуудын дөрөвний нэг нь амьдарч байна. Баруун бүсэд ядуучуудын аравны нэг орчим, Төвийн бүсэд зургааны нэг, үлдсэн хэсэг нь Зүүн бүсэд амьдарч байна.

Хүснэгт 1.3. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, бүсээр

	Улсын дундаж	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаанбаатар
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	30.2 (2.0)	38.9 (1.7)	27.2 (2.0)	34.3 (2.3)	23.5 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	7.9 (0.7)	9.9 (0.7)	7.1 (0.7)	9.3 (0.8)	5.9 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	2.9 (0.3)	3.5 (0.3)	2.6 (0.3)	3.5 (0.4)	2.1 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувь (%)	100.0	12.7	18.6	16.2	6.7	45.8
Хүн ам ('000)	2811.6	356.2	523.7	456.2	188.4	1287.1
Нийт ядуучууд (%)	100.0	18.8	28.7	16.0	10.8	25.7
Ядуучууд ('000)	837.6	157.3	240.5	133.7	90.5	215.6
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	4.2	3.6	3.5	3.6	3.7
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	42.4	39.2	40.1	36.9	35.7
Хүүхэд (өрхөд эзлэх хувь)	24.8	29.2	25.0	23.9	25.1	22.9
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	45.1	45.3	46.0	43.9	45.3
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх	78.2	85.3	81.3	78.6	80.1	71.6
Хотжилт (%)	52.4	26.4	27.4	36.8	25.9	100.0

Санамж: 2011 оны нийт хүн амын тоо нь Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогын мэдээлэл дээр үндэслэсэн бөгөөд 2011 оны жилийн эцсийн байдлаарх тооцоо юм. Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав. Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

² Баруун бүсэд Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Завхан, Увс, Ховд аймгууд, Хангайн бүсэд Архангай, Баянхонгор, Булган, Өвөрхангай, Хөвсгөл, Орхон аймгууд, Төвийн бүсэд Дорноговь, Дундговь, Өмнөговь, Говьсүмбэр, Сэлэнгэ, Төв, Дархан-Уул аймгууд, Зүүн бүсэд Дорнод, Сүхбаатар, Хэнтий аймгууд багтдаг.

Хүснэгт 1.4-д ядуурлын байдлыг дөрвөн үндсэн суурьшлаар харууллаа. Хотод ядуурал хөдөөгөөс нэлээн бага буюу хамралтын хүрээ нь 26.6 хувь (хөдөөд 33.3 хувь) байна. Хотыг суурьшлаар нь авч үзвэл ядуурлын хамралтын хүрээ Улаанбаатар хотод аймгийн төвүүдийнхээс бага байна. Хөдөөг суурьшлаар

нь авч үзвэл сумын төвд хөдөө нутгийг бодвол ядуурал бага байна. Хотод нийт хүн амын 67 хувь нь, ядуучуудын 47 хувь нь амьдарч байна. Харин сумын төвд нийт хүн амын 22 хувь нь, ядуучуудын 23 хувь нь, хөдөөд нийт хүн амын 11 хувь нь, ядуучуудын 31 хувь нь амьдарч байна.

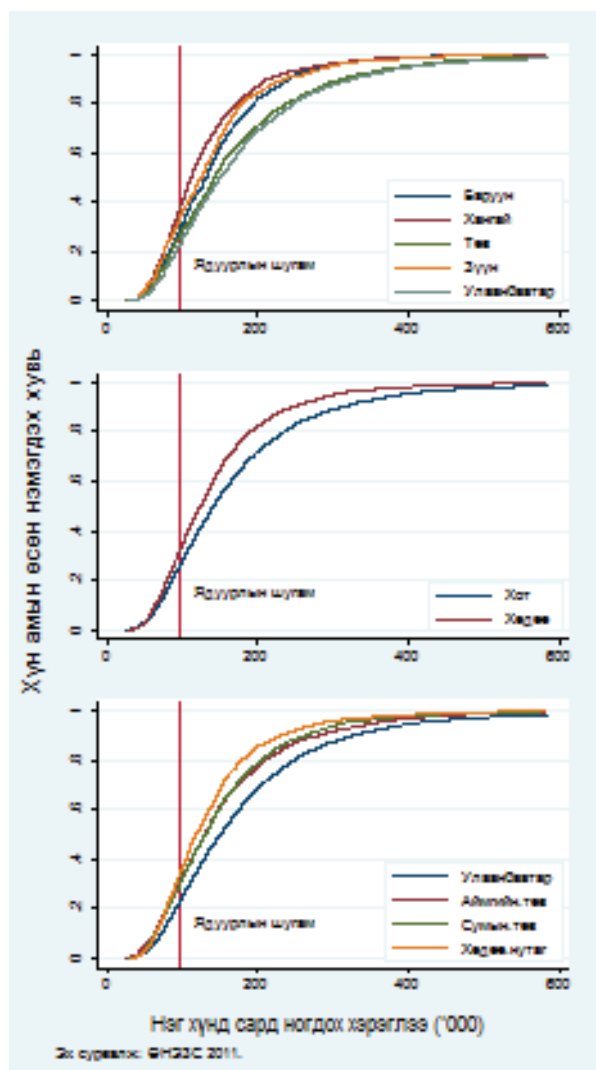
Хүснэгт 1.4. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, суурьшлаар

	Улсын		Хот		Хөдөө		
	дундаж	Нийт	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Нийт	Сумын төв	Хөдөө нутаг
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8	26.6	23.5	31.8	33.3	30.9	35.3
	(0.8)	(1.1)	(1.4)	(1.8)	(1.2)	(1.6)	(1.8)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6	7.0	5.9	8.8	8.4	8.1	8.6
	(0.3)	(0.4)	(0.5)	(0.6)	(0.4)	(0.6)	(0.6)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8	2.6	2.1	3.5	3.0	3.0	2.9
	(0.1)	(0.2)	(0.2)	(0.3)	(0.2)	(0.3)	(0.3)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:							
Хүн амын хувь (%)	100.0	67.4	45.8	21.6	32.6	21.8	10.8
Хүн ам ('000)	2811.6	1896.2	1287.1	609.1	915.4	614.1	301.3
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин(%)	100.0	46.8	25.7	21.1	53.2	22.7	30.5
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын тоо ('000)	837.6	392.0	215.6	176.5	445.5	190.1	255.5
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7	3.8
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	36.9	35.7	38.8	40.3	39.1	41.4
Хүүхэд (өрхөд эзлэх хувь)	24.8	23.7	22.9	25.1	26.0	24.7	27.1
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	45.5	45.3	45.9	45.0	45.8	44.3
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх	78.2	73.5	71.6	76.7	83.4	79.7	86.5

Санамж: 2011 оны нийт хүн амын тоо нь Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогын мэдээлэл дээр үндэслэсэн бөгөөд 2011 оны жилийн эцсийн байдлаарх тооцоо юм. Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав. Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Дээрх үр дүнгүүд ядуурлын шугамын түвшингээс хэр зэрэг хамаарч байна вэ? Таамаглал дэвшүүлэх шинжилгээний аргыг ашиглан харьцуулах боломжтой ядуурлын шугамуудыг гаргаж авдаг. График ашиглан уг хэрэглээний тархалтыг бүхэлд нь авч үзье.³

Зураг 1.3 Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт



³ Нэг графикт 2 ба түүнээс дээш суурьшлаар нэг хүнд ногдох хэрэглээг дүрсэлснээр хамгийн давуу талтай байгаа суурьшлыг тодорхойлж болох юм.

Бүс нутгаар нь авч үзвэл Хангайн бүс, Зүүн бүс, Баруун бүсэд ядуурал хамгийн их байна. Хангай, Зүүн, Баруун бүс нутгуудын хувьд ядуурлын шугамыг өөр өөрөөр сонгосон ч ядуурлын хамралтын хүрээнд өөрчлөлт орохгүйгээр нэг ижил хандлагатай өсөхөөр байна. Улаанбаатар хот, Төвийн бүсийн ядуурлын хамралтын хүрээ хамгийн бага мөн хоорондоо адилхан байгаа нь ядуурлын шугамыг өөрчилсөн ч энэ 2 бүсийн ядуурлын шугам хоорондоо тун ойролцоо гарахаар байна. Хот, хөдөө гэсэн байршлаар нь харьцуулахад өмнөх жилүүдэд харагдаж байсан хандлага тэр хэвээр хадгалагдсаар байна.

1.4 Ядуурлын чиг хандлага

Сүүлийн жилд ядуурлын төлөв байдал хэрхэн өөрчлөгдсөнийг Хүснэгт 1.5-д харуулав.

Сүүлийн жилд ядуурал буурсныг ядуурлын хамралтын хүрээ, гүнзгийрэлт, мэдрэмжийн тооцооны дүн харуулж байна. Ядуурлын хамралтын хүрээ 2010 онд 39.2 байснаа 2011 онд 29.8 болж 9.4 пунктээр буурчээ. Хотод ядуурал 32.2 хувиас 26.6 хувь, хөдөөд 47.8 хувиас 33.3 хувь болж буурсан байна. Бүх суурьшилд ядуурал буурчээ. Тухайлбал, хөдөө нутагт хамгийн их буюу 18.9 пунктээр, сумын төвд 7.9 пунктээр, Улаанбаатар хотод 6.3 пунктээр, аймгийн төвд 4.4 пунктээр тус тус буурсан байна. Бүс нутгуудад ядуурлын хамралтын хүрээ мөн буурсан дүнтэй байна. Баруун бүсэд ядуурлын хамралтын хүрээ 51.1 хувиас 30.2 хувь, Хангайн бүсэд 51.9 хувиас 38.9 хувь, Зүүн бүсэд 40.6 хувиас 34.3 хувь болж буурсан харин Төвийн бүсэд бага зэрэг буюу 2.1 пунктээр буурчээ. Ядуурлын бусад үзүүлэлтүүд энэ хугацаанд хэрхэн өөрчлөгдсөнийг сонирхье. Хот, хөдөөгийн ядуурлын харьцаа хэвээрээ буюу ядуурал хотод хөдөөгөөс бага байна. Ядуурал Улаанбаатар

хотод хамгийн бага байна. Аймгийн төв болон сумын төвийн ядуурлын хамралт ойролцоо түвшинд байна. Харин сумын төвүүд хөдөө нутгаас ядуурал багатай байна. Бүсүүдэд ядуурлын байдал нэлээн өөрчлөгдсөн байна. Баруун бүсэд ядуурал харьцангуй багасчээ. Гэвч дээрх өөрчлөлтүүд нь ядуу хүн амын тооны хот, хөдөөгийн тархалтанд ноцтой нөлөөлөөгүй бөгөөд өмнөх жилүүдийн адил хотод хүн амын тал гаруй хувь, харин хөдөөд ядуу хүн амын тал хувь нь амьдарсан хэвээр байна. Гэхдээ хотын ядуу хүн амын эзлэх хувийн жин бага зэрэг өссөн хөдөөгийн ядуу

хүн амын эзлэх хувийн жин бага зэрэг буурсан байна. Ядуучуудын эзлэх хувийн жин бүсүүдэд бага зэрэг өөрчлөгджээ. Хангайн бүсийн ядуучуудын эзлэх хувийн жин өмнөх оноосоо бага зэрэг өссөн нь бусад бүсүүдтэйгээ харьцуулахад өндөр хэвээр байна. Төвийн бүсийн ядуучуудын эзлэх хувийн жин өмнөх оноосоо 2.9 пункт, Зүүн бүсийнх 1.7 пункт, Хангайн бүсийнх бага зэрэг буюу 0.4 пунктээр өссөн хэдий ч бусад бүсүүдтэйгээ харьцуулахад Хангайн бүсийнх өндөр хэвээр байна. Харин Баруун бүсийн ядуурал буурчээ.

Хүснэгт 1.5. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд 2010, 2011 он

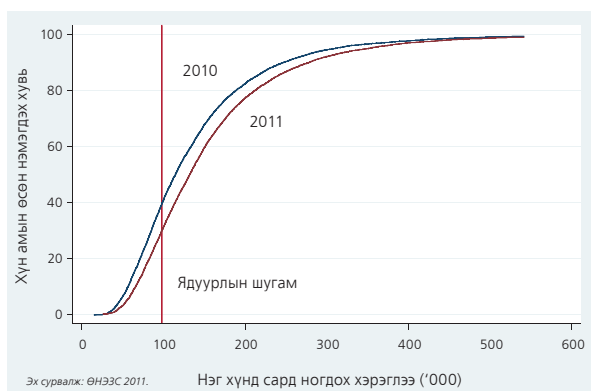
	2010 он				2011 он			
	Ядуурлын		Ядуурлын		Ядуурлын		Ядуурлын	
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж	Хүн амын хувийн жин (%)	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж	Хүн амын хувийн жин (%)
				Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)				Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)
Улсын дундаж	39.2	11.3	4.6	100.0	29.8	7.6	2.8	100.0
Хот	32.2	8.7	3.4	63.3	26.6	7.0	2.6	67.4
Хөдөө	47.8	14.6	6.1	36.7	33.3	8.4	3.0	32.6
Улаанбаатар	29.8	7.7	2.8	41.4	23.5	5.9	2.1	45.8
Аймгийн төв	36.2	10.4	4.2	21.9	31.8	8.8	3.5	21.6
Сумын төв	38.8	11.4	4.7	18.5	30.9	8.1	3.0	21.8
Хөдөө нутаг	54.2	16.9	7.1	18.2	35.3	8.6	2.9	10.8
Баруун	51.1	16.0	6.7	14.5	30.2	7.9	2.9	12.7
Хангай	51.9	16.0	6.7	20.4	38.9	9.9	3.5	18.6
Төв а)	29.3	7.7	2.9	16.5	27.2	7.1	2.6	16.2
Зүүн	40.6	12.3	5.2	7.2	34.3	9.3	3.5	6.7

а) Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010, ӨНЭЭС 2011.

1.5 Цаг хугацааны харьцуулалт ядуурлын шугамын түвшнээс хамаарах нь

Цаг хугацааны өөрчлөлтөнд хүн амын хэрэглээний тархалт ядуурлын шугамын түвшингээс хэрхэн хамаарч байгааг таамаглал дэвшүүлэх шинжилгээний аргаар тодруулж болно.

Зураг 1.4 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт 2010, 2011 он



Зураг 1.4-өөс харахад 2011 оны хэрэглээний тархалт 2010 оныхоос доогуур байна. Өөрөөр хэлбэл 2011 оны ядуурал 2010 оныхоос харьцангуй бага байна. Тархалтын нилээн дээд хэсэг буюу нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ дөрвөн зуун мянган төгрөгнөөс дээш үед хоёр муруй давхцсан байна. Хот болон хөдөөд ядуурлын доод шугамуудын хувьд ядуурал өмнөх оноосоо буурсан, ялангуяа хөдөөд харьцангуй их буюу 13 пунктээр буурсан байна. Дээд ядуурлын шугамуудын хувьд хот, хөдөөд ялгаагүй 2011 онд 2010 оныхоос амьжиргаа нь илт сайжирсан байна.⁴ Суурьшлаар нь авч үзвэл Улаанбаатар хотод ядуурлын шугамыг яаж сонгосноос үл хамааран тархалтын дээд, доод, дунд хэсэгт ядуурал бага зэрэг буурсан байна. Аймгийн

⁴ Дээд, доод ядуурлын шугамын хот, хөдөө, суурьшил болон бүс нутгаар гаргасан үр дүнг Хавсралт В-ээс харна уу.

төвүүдэд Улаанбаатар хоттой мөн адил үр дүн харагдаж байна. Сумын төвүүдэд хүн амын амьжиргаа өмнөх жилтэй харьцуулахад дээшилж ядуурал нэлээн буурчээ. Харин хөдөө нутагт хүн амын амьжиргаа 2011 онд 2010 оныхоос эрс сайжирчээ. Тухайлбал, доод ядуурлын шугамын хувьд 17.5 пунктээр, дээд ядуурлын шугамын хувьд 17.2 пунктээр буурсан байна. Эндээс иргэдийн амьжиргаа хөдөөд сайжирсан болох нь харагдаж байна. Гарсан үр дүнг бүс нутгаар дүгнэж үзье. Баруун бүсийн хувьд хэрэглээний дээд, дунд, доод хэсэгт амьжиргаа харьцангуй сайжирсан байна. Хангайн бүсийн хувьд хэрэглээний дээд, дунд, доод хэсэгт амьжиргаа мөн сайжирсан боловч Баруун бүстэй харьцуулахад арай бага байна. Харин Зүүн болон Төвийн бүсийн хувьд тархалтын ихэнх хэсэгт амьжиргааны түвшин дээшилсэн боловч тийм их биш байна.

1.6 Тэгш бус байдал

Өнгөрсөн жилийн хугацаанд тэгш бус байдал бага зэрэг даамжирчээ. Хүснэгт 1.6-д Жини коэффициент болон Ерөнхий Энтропийн индексүүдийн⁵ өнгөрсөн хугацаанд гарсан өөрчлөлтийг харуулав. Улсын хэмжээнд нэг хүнд ногдох хэрэглээний тэгш бус байдалд бараг өөрчлөлт гараагүй байна. Харин хот, хөдөөд энэ хандлага өөр байна. Тухайлбал, нэг жилийн хугацаанд хотод тэгш бус байдал өссөн, хөдөөд буурсан байгаа нь хүснэгтээс харагдаж байна. Суурьшлаар нь харвал өнгөрсөн хугацаанд Улаанбаатар хот болон аймгийн төвүүдэд тэгш бус байдал

⁵ Тэгш бус байдлын Ерөнхий Энтропи ангийн хэмжүүрүүдийг $GE(\alpha)$ гэж тэмдэглэдэг. α утга ихсэх (багасах) тусам тархалтын дээд (доод) хэсэг дэх хэрэглээний өөрчлөлтөөс энэ үзүүлэлт илүү хүчтэй хамаардаг. Жини коэффициент нь тархалтын дунд хэсэг дэх хэрэглээний өөрчлөлтөөс илүү хамаардаг. Энэ гурван индекс гурвуулаа тэгээс нэг хүртэл утга авах бөгөөд утга нь өсөх тусам тэгш бус байдал их байна.

өссөн, харин сумын төв болон хөдөө нутагт тэгш бус байдал буурчээ. Бүс нутгаар нь харахад тэгш бус байдал Төвийн бүсэд өссөн байхад Баруун, Хангайн бүсэд буурсан байна. Баруун болон Хангайн бүсэд гурван үзүүлэлт гурвуулаа буурсан нь тэгш бус байдал энэ бүсүүдэд буурсныг илтгэж байна. Харин Зүүн бүсэд гурван индексийн нэг нь тэгш бус байдал буурсныг, нөгөө хоёр нь тэгш бус байдал бага зэрэг өссөнийг харуулж байна.

Шинжилгээнд хамаарах нэг жилийн хугацаанд дундаж хэрэглээнд гарсан

өөрчлөлтүүдийг судалснаар зарим дүгнэлт хийж болно. Нэг хүнд ногдох бодит хэрэглээ энэ хоёр оны хооронд 14.4 хувиар өссөн байна. Хөдөөгийн хүн амын хэрэглээ хоттой харьцуулахад нэлээн өссөн байна. Өмнөх онд хамгийн бага хэрэглээний өсөлттэй байсан Улаанбаатар хот болон хөдөө нутгийнхны хэрэглээ энэ онд хамгийн өндөр өсөлттэй болсон байна. Бүсүүдээр тооцоолж үзвэл, дундаж хэрэглээ бүх бүсүүдэд нэмэгдсэний дотор Баруун бүсэд харьцангуй их, Зүүн бүсэд харьцангуй бага нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 1.6. Тэгш бус байдал ба дундаж хэрэглээ 2010, 2011 он

	Тейлийн индекс		Жини коэффициент		GE(2)		Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ		
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	Өөрчлөлт
Улсын дундаж	0.19	0.19	0.33	0.33	0.28	0.29	140 215	160 365	14.4
Хот	0.19	0.21	0.33	0.34	0.29	0.33	154 942	174 545	12.7
Хөдөө	0.17	0.16	0.32	0.30	0.23	0.20	121 985	144 734	18.6
Улаанбаатар	0.19	0.20	0.33	0.34	0.31	0.29	162 182	184 292	13.6
Аймгийн төв	0.18	0.22	0.32	0.34	0.24	0.41	142 902	158 438	10.9
Сумын төв	0.18	0.17	0.33	0.31	0.22	0.22	140 417	152 330	8.5
Хөдөө нутаг	0.15	0.14	0.30	0.29	0.21	0.18	109 013	138 284	26.9
Баруун	0.17	0.14	0.31	0.29	0.22	0.19	115 361	146 879	27.3
Хангай	0.17	0.15	0.31	0.29	0.26	0.21	113 360	132 115	16.5
Төв а)	0.17	0.21	0.31	0.34	0.21	0.34	158 663	174 685	10.1
Зүүн	0.17	0.18	0.32	0.31	0.21	0.33	132 766	143 175	7.8

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

Санамж: Хоёр үеийн ядуурлын шугамын харьцаан дээр үндэслэн 2010 оныг 2011 оны үнээр илэрхийлэв.

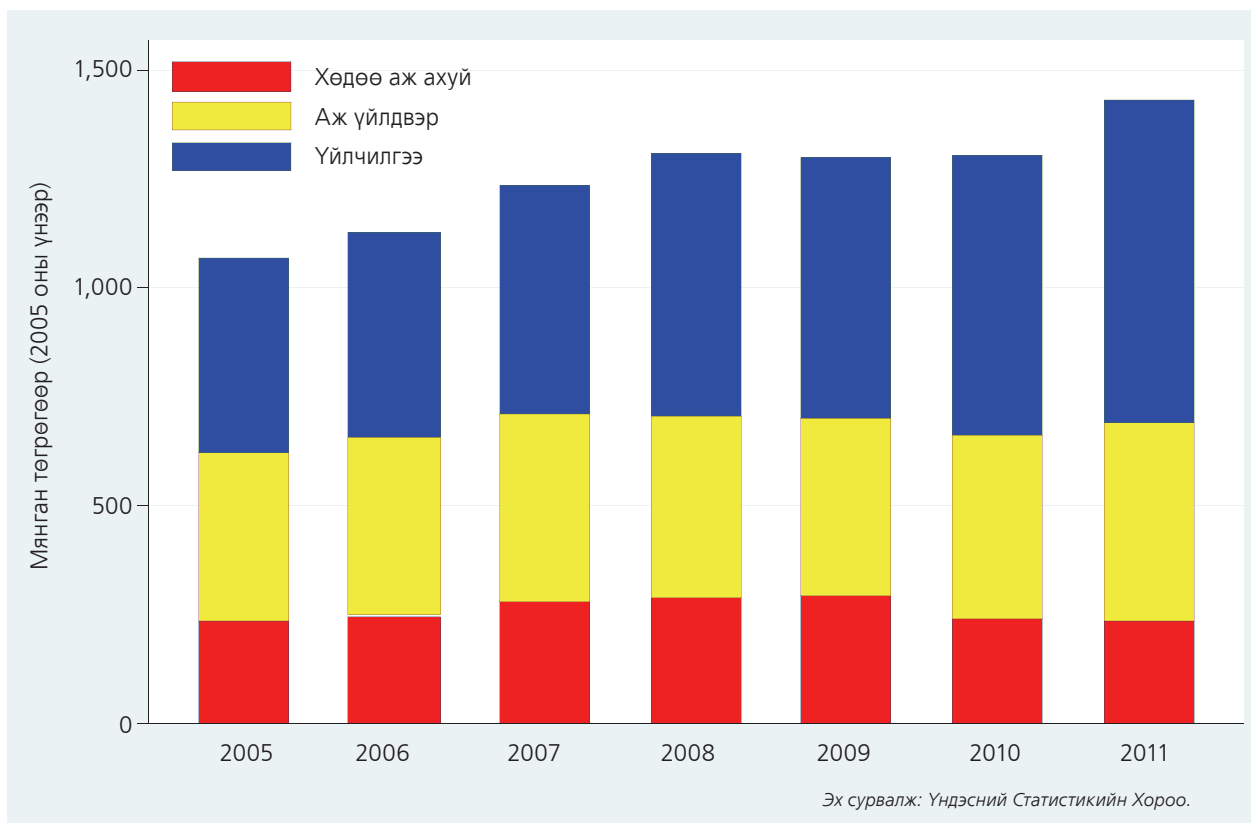
GE(a) индексээр тэгш бус байдлын хэмжүүрүүдийн Ерөнхий Энтропи ангийг тэмдэглэсэн бөгөөд а-ийн утга их (бага) байх тусам тархалтын дунд хэсэгт хэрэглээний ялгавраас бүр их хамааралтай болдог.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010, ӨНЭЭС 2011.

Зураг 1.5-д нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүнийг эдийн засгийн үндсэн гурван салбараар харуулж байна. Нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүн сүүлийн жилд мэдэгдэхүйц өссөн. Өсөлтийн дийлэнх нь

үйлчилгээний болон аж үйлдвэрийн салбарынх байна. Харин хөдөө аж ахуйн салбарын нэг хүнд ногдох ДНБ-д өмнөх жилээс өөрчлөлт ороогүй байна.

Зураг 1.5 Нэг хүнд ногдох ДНБ, онуудаар



1.7 Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь

Дундаж хэрэглээ өсөх, хэрэглээний тэгш бус байдал ихсэх нь ядууралд хэрхэн нөлөөлдөг вэ? Бусад хүчин зүйлүүд өөрчлөгдөөгүй байхад хэрэглээ өссөнөөр ядуурал буурч, харин тэгш бус байдал өссөнөөр ядуурал нэмэгдэх хандлагатай байдаг. Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваан үзсэнээр дээрхи хандлагыг бүр тодорхой харж болно.⁶ Бодит дундаж хэрэглээ өөрчлөгдөж, харин харьцангуй

тэгш бус байдал өөрчлөгдөөгүй нөхцөлд үүсэх өөрчлөлт нь ядуурлын өөрчлөлтийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Харин харьцангуй тэгш бус байдал өөрчлөгдөж, бодит дундаж хэрэглээ өөрчлөгдөөгүй үед үүсэх өөрчлөлтийг ядуурлын өөрчлөлтийн тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг гэж үзнэ. Хүснэгт 1.7-д ядуурлын өөрчлөлтийг дээрх бүрэлдэхүүний бүтцээр харууллаа.

⁶ “Ядуурлын харьцуулалт” гарын авлага, Мартин Раваллион (1992)

Хүснэгт 1.7. Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь 2010, 2011 он

	Ядуурлын		
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж
Улсын дундаж			
Ядуурлын өөрчлөлт	-9.4	-3.7	-1.8
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-9.0	-3.4	-1.6
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-0.4	-0.3	-0.2
Хот			
Ядуурлын өөрчлөлт	-5.6	-1.7	-0.7
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-7.3	-2.6	-1.2
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	1.7	0.8	0.4
Хөдөө			
Ядуурлын өөрчлөлт	-14.5	-6.2	-3.1
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-12.3	-5.0	-2.4
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-2.2	-1.3	-0.7
Улаанбаатар			
Ядуурлын өөрчлөлт	-6.3	-1.8	-0.7
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-7.7	-2.5	-1.1
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	1.4	0.7	0.4
Аймгийн төв			
Ядуурлын өөрчлөлт	-4.5	-1.6	-0.7
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-6.5	-2.5	-1.2
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	2.0	0.9	0.5
Сумын төв			
Ядуурлын өөрчлөлт	-7.8	-3.3	-1.7
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-5.1	-2.1	-1.0
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-2.7	-1.2	-0.7
Хөдөө нутаг			
Ядуурлын өөрчлөлт	-18.8	-8.3	-4.1
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-17.9	-7.7	-3.7
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-0.9	-0.6	-0.5
Баруун			
Ядуурлын өөрчлөлт	-20.9	-8.1	-3.8
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-16.6	-7.0	-3.4
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-4.3	-1.1	-0.4
Хангай			
Ядуурлын өөрчлөлт	-12.9	-6.1	-3.2
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-13.0	-5.0	-2.4
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	0.0	-1.1	-0.8
Төв а/			
Ядуурлын өөрчлөлт	-2.1	-0.7	-0.3
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-4.9	-2.0	-0.9
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	2.8	1.3	0.6
Зүүн			
Ядуурлын өөрчлөлт	-6.3	-3.1	-1.7
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-4.3	-2.0	-1.0
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-2.0	-1.1	-0.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010, ӨНЭЭС 2011.

Улсын хэмжээнд өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг нь ядуурал буурахад хүчтэй нөлөө үзүүлжээ. Жишээ нь, 2010 болон 2011 оны хооронд ядуурлын хамралтын хүрээ улсын хэмжээнд 9.4 пунктээр буурчээ. Хэрэв энэ хугацаанд харьцангуй тэгш бус байдлууд өөрчлөгдөөгүй бол хэрэглээний өсөлтийн улмаас ядуурал 9.0 пунктээр буурах байлаа. Хэрэв энэ хугацаанд бодит дундаж хэрэглээ өсөөгүй бол тэгш бус байдал даамжирснаас болж ядуурал 0.4 пунктээр л буурах байжээ. Эдгээр хоёр хүчин зүйлийн нөлөөллөөр ядуурлын цэвэр бууралт 9.4 пункт болжээ. Ядуурлын бусад хоёр индексийн хувьд ч үүнтэй төстэй үр дүн гарч байна. Хотын хувьд энэ хандлага эсрэгээрээ байна. Хотод ядуурал 5.6 пунктээр буурсан бөгөөд ядуурал буурахад нөлөөлсөн гол хүчин зүйл нь хэрэглээний өсөлт байна. Хэрвээ энэ хугацаанд хотод харьцангуй тэгш бус байдлууд өөрчлөгдөөгүй бол ядуурал 7.3 пунктээр буурах байжээ. Хөдөөгийн хувьд ядуурал буурахад эдгээр

хүчин зүйл хоёул нөлөөлсөн бөгөөд үүнээс өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг хөдөөгийн ядуурал буурахад голлон нөлөөлжээ. Суурьшлуудаар тооцож үзэхэд Улаанбаатар хот болон аймгийн төвд өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг ядуурал буурахад нөлөөлжээ. Хэрвээ энэ хугацаанд бодит дундаж хэрэглээ өсөөгүй бол энэ хоёр суурьшилд ядуурал өсөх байжээ. Харин сумын төв болон хөдөө нутагт өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүд хоёул ядуурал буурахад нөлөөлсөн байна. Хэрэглээний өсөлт нь Баруун болон Хангайн бүсэд өндөр байгаа бөгөөд үүний үр дүнд тухайн хоёр бүсийн ядуурлын хамралтын хүрээ нэлээд буурсан байна. Төвийн бүсэд хэрэглээ өссөн боловч тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг мөн өссөн нь ядуурлын хамралт тухайн бүсэд бага хэмжээгээр буурахад нөлөөлжээ. Ерөнхийдөө ядуурлын хамралтын хүрээний өөрчлөлтөнд өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсгийн өөрчлөлт голлон нөлөөлсөн байгааг дээрх үр дүнгүүд харуулж байна.

2.

АЖ БАЙДЛЫН ДҮР ТӨРХ

Аж байдлын дүр төрх нь хүн амын янз бүрийн бүлгүүдэд амьжиргааны түвшин ямар байгааг харуулдаг. Энэ бүлэгт ядуурлын шинж чанар, тэдгээр нь өрхийн ялгаатай шинж байдал болон аж байдлын бусад талтай хэрхэн холбогдож байгааг харуулж, ядуурлын ерөнхий төрхийг авч үзнэ. Ингэснээр ядуучуудыг ядуу бус хүмүүсээс ялгах, ядуу хүн гэж хэн бэ, тэдний хүмүүний капитал, эзэмшиж буй эдийн засгийн нөөц баялгийн түвшин, амьдарч байгаа сууцны чанар, хүртэж буй нийгмийн хамгаалал, эрхэлж байгаа ажлын төрөл зэргийг тодорхойлох бололцоотой болох юм. Энэ нь ядуурлыг бууруулах оновчтой арга замыг төлөвлөхөд шаардлагатай мэдээллийг бий болгоход чухал ач холбогдолтой юм.

2.1 Хэрэглээний хэв шинж

Ядуурлын дүр төрхийг тодорхойлохын тулд юуны өмнө хүн амын аж байдлын харьцуулж болохуйц үзүүлэлтүүдийг сонгох шаардлагатай. Бид өрхийн нэг хүнд ногдох хэрэглээг хүн амын аж байдлыг тодорхойлох үзүүлэлт болгон сонгов.

Судалгааны дүнгээр Монгол улсын нэг хүнд ногдох сарын хэрэглээ 2011 онд дунджаар 160365 төгрөг⁷ байна. Хүн амын дундаж хэрэглээг зардлын үндсэн бүлгүүдээр болон хот, хөдөө, бүс нутгаар Хүснэгт 2.1-д харуулав. Хот, суурин газрын хүн амын хэрэглээний түвшин хөдөөнийхөөс их буюу 20 гаран хувиар илүү байна. Үүнийг хүн амын суурьшлаар авч үзвэл нэгдүгээрт, нийслэл хот, хоёрдугаарт, аймгийн төвүүд, гуравдугаарт, сумын төв орж, харин хөдөө нутгийнхан хамгийн бага хэрэглээтэй байна. Бүс нутгуудын хувьд хэрэглээний түвшин Төвийн бүсэд хамгийн өндөр бөгөөд улсын дунджаас ч илүү байна. Түүний дараа Баруун бүс, Зүүн бүс хамгийн сүүлд Хангайн бүс орж байгаа бөгөөд Баруун, Зүүн бүсийн хэрэглээний ялгаа тун бага харин Хангайн бүсийн хэрэглээ нэлээн доогуур байна.

Хүн амын хэрэглээний бүтцийг хүснэгтийн доод хэсэгт үзүүллээ. Хүнс нь нийт хэрэглээний 34 хувийг эзлэх гол бүрдэл хэсэг болж байгаа бөгөөд хувь хэмжээ нь хот, хөдөөд тийм ч их ялгаатай биш байна. Хот суурин газрын аж байдлын түвшин хөдөөнийхөөс өөр бөгөөд хүнсний бүтээгдэхүүний хувийн жин нь арай бага байна. Хотод хүнсний зүйл нийт хэрэглээний 33 хувь болж байхад, хөдөөд 37 хувь болж байна. Хотын суурьшлын хоёр хүрээ буюу нийслэл хот, аймгийн төвд хүнсний хувь

хэмжээ нь ойролцоо буюу дээр өгүүлснээр аравны гурван хувьтай тэнцэж байна. Харин сумын төв болон хөдөөд хүнсний хэрэглээний нийт хэрэглээнд эзлэх хувийн жин өмнөх жилээсээ багассан эерэг үзүүлэлт байна. 2010 онд хөдөө нутагт хүнсний зүйл нийт хэрэглээний бараг тэн хагасыг эзэлдэг байсан бол энэ онд 39 хувь болж буурчээ. Бүс нутгуудын хувьд хүнсний хувь хэмжээ хамгийн бага нь Зүүн бүсэд 34 хувь, хамгийн их нь Баруун бүсэд 38 хувь байна.

Хүнсний бус нэр төрлүүдийн дотроос хамгийн том бүрэлдэхүүн хэсэг нь гутал, хувцасны зардал бөгөөд улсын дунджаар нийт хэрэглээний 15 хувийг эзэлж байна. Энэ хэмжээ хотод үүнээс арай бага харин хөдөөд бараг 17 хувь байна. Тээвэр, холбооны зардал нь нийт хэрэглээний 11 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд нийслэл хотод хамгийн өндөр, харин бусад гурван суурьшилд ойролцоо байна. Боловсролын зардал нь нийт хэрэглээний 7 хувь болж байгаа бөгөөд хөдөө нутаг, Зүүн бүсээс бусад байршилд харьцангуй ойролцоо байгаа юм. Сууцны хэрэглээ нь нийт хэрэглээний 5 хувь болж байгаа бөгөөд хотод 8 хувь, хөдөөд 2 хувь байна. Эрүүл мэндийн зардал Улаанбаатар хот, сумын төв, хөдөө нутагт 4 хувь, аймгийн төвд 6 хувь байна. Халаалтын зардал нийт хэрэглээний 8 хувь болж байгаа бөгөөд хотод 5 хувь, хөдөөд 13 хувь байна. Ус, цахилгаан, гэрэлтүүлэг зэрэг ахуйн хэрэглээ 3 хувь болж байна. Нийт хэрэглээний үлдсэн 12 хувь нь амралт чөлөөт цаг, гоо сайхан, удаан эдэлгээт бараа болон архи, тамхинд ноогдож байна.

⁷ Энэхүү тайлангийн мөнгөн дүнгээр илэрхийлэгдсэн мэдээлэл нь 2011 оны зэрэгцүүлсэн үнээр тооцогдсон болно.

Хүснэгт 2.1. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, төгрөгөөр

	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Суурьшлаар				Бүс нутаг			
				Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн
Хэрэглээ, төгрөг											
Хүнс	55 222	57 127	53 121	61 205	50 388	52 434	53 705	55 107	45 574	60 207	47 922
Согтууруулах ундаа, тамхи	2 097	1 466	2 792	1 175	1 946	3 173	2 469	2 932	1 958	3 068	2 172
Боловсрол	11 096	12 349	9 714	12 381	12 297	11 837	7 911	12 361	9 197	11 354	8 087
Эрүүл мэнд	6 853	7 590	6 041	6 435	9 500	6 588	5 576	6 926	5 848	9 681	5 258
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	3 054	3 846	2 182	4 301	3 095	2 568	1 854	2 265	2 404	2 769	2 330
Түрээс 2/	8 579	14 113	2 478	18 063	7 584	3 530	1 585	2 876	3 531	6 011	3 409
Халаалт 3/	13 312	8 717	18 377	8 514	9 052	15 253	21 029	21 759	16 255	9 593	13 364
Үйлчилгээ 4/	4 144	6 341	1 722	7 328	4 709	2 957	673	1 858	2 333	3 995	2 084
Хувцас	24 493	24 449	24 541	22 686	27 362	26 881	22 554	20 900	22 829	31 900	27 988
Тээвэр холбоо	18 210	22 714	13 245	26 747	16 049	14 232	12 406	11 006	11 909	20 212	13 735
Бусад 5/	13 307	15 833	10 522	15 456	16 455	12 877	8 523	8 890	10 277	15 893	16 824
Нийт	160 365	174 545	144 734	184 292	158 438	152 330	138 284	146 879	132 115	174 685	143 175
Хувийн жин, хувь											
Хүнс	34.4	32.7	36.7	33.2	31.8	34.4	38.8	37.5	34.5	34.5	33.5
Согтууруулах ундаа, тамхи	1.3	0.8	1.9	0.6	1.2	2.1	1.8	2.0	1.5	1.8	1.5
Боловсрол	6.9	7.1	6.7	6.7	7.8	7.8	5.7	8.4	7.0	6.5	5.6
Эрүүл мэнд	4.3	4.3	4.2	3.5	6.0	4.3	4.0	4.7	4.4	5.5	3.7
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	1.9	2.2	1.5	2.3	2.0	1.7	1.3	1.5	1.8	1.6	1.6
Түрээс 2/	5.3	8.1	1.7	9.8	4.8	2.3	1.1	2.0	2.7	3.4	2.4
Халаалт 3/	8.3	5.0	12.7	4.6	5.7	10.0	15.2	14.8	12.3	5.5	9.3
Үйлчилгээ 4/	2.6	3.6	1.2	4.0	3.0	1.9	0.5	1.3	1.8	2.3	1.5
Хувцас	15.3	14.0	17.0	12.3	17.3	17.6	16.3	14.2	17.3	18.3	19.5
Тээвэр холбоо	11.4	13.0	9.2	14.5	10.1	9.3	9.0	7.5	9.0	11.6	9.6
Бусад 5/	8.3	9.1	7.3	8.4	10.4	8.5	6.2	6.1	7.8	9.1	11.8
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

1/ Удаан эдэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээний мөнгөн үнэ цэнээр тооцов.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээ бөгөөд телефон утсыг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Ядуу болон ядуу бус хүмүүсийн хэрэглээний байдал ихээхэн ялгаатай байна (Хүснэгт 2.2).

Хүснэгт 2.2. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, ядуурлын байдлаар, хот, хөдөөгөөр

	Нийт		Хот		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Хэрэглээ, төгрөг						
Хүнс	64 562	33 207	65 990	32 663	62 830	33 686
Согтууруулах ундаа, тамхи	2 528	1 079	1 746	691	3 478	1 420
Боловсрол	14 388	3 336	15 531	3 567	13 001	3 132
Эрүүл мэнд	9 166	1 403	9 821	1 433	8 371	1 377
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	3 952	940	4 917	890	2 780	984
Түрээс 2/	11 291	2 185	18 070	3 187	3 065	1 303
Халаалт 3/	15 900	7 210	9 695	6 017	23 430	8 261
Үйлчилгээ 4/	5 040	2 032	7 501	3 138	2 053	1 059
Хувцас	30 204	11 032	30 002	9 120	30 449	12 715
Тээвэр холбоо	23 676	5 327	28 680	6 245	17 604	4 519
Бусад 5/	16 801	5 070	19 653	5 287	13 341	4 878
Нийт	197 509	72 821	211 607	72 238	180 402	73 334
Хувийн жин, хувь						
Хүнс	32.7	45.6	31.2	45.2	34.8	45.9
Согтууруулах ундаа, тамхи	1.3	1.5	0.8	1.0	1.9	1.9
Боловсрол	7.3	4.6	7.3	4.9	7.2	4.3
Эрүүл мэнд	4.6	1.9	4.6	2.0	4.6	1.9
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	2.0	1.3	2.3	1.2	1.5	1.3
Түрээс 2/	5.7	3.0	8.5	4.4	1.7	1.8
Халаалт 3/	8.1	9.9	4.6	8.3	13.0	11.3
Үйлчилгээ 4/	2.6	2.8	3.5	4.3	1.1	1.4
Хувцас	15.3	15.1	14.2	12.6	16.9	17.3
Тээвэр холбоо	12.0	7.3	13.6	8.6	9.8	6.2
Бусад 5/	8.5	7.0	9.3	7.3	7.4	6.7
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

1/ Удаан эдэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээний мөнгөн үнэ цэнээр тооцов.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээ бөгөөд телефон утсыг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Нэгдүгээрт, ядуучуудын дундаж хэрэглээ нь ядуу бус хүн амын дундаж хэрэглээний аравны гуравтай тэнцэж байна. Хоёрдугаарт, ядуу бус хүн амын хүнсний дундаж хэрэглээ ядуучуудын хүнсний дундаж хэрэглээнээс бараг хоёр дахин их боловч нийт хэрэглээ нь асар зөрүүтэй учраас ядуучуудын хэрэглээнд хүнсний хувийн жин өндөр гарч байна. Ядуучуудын хүнсний хэрэглээ нь ядуу бус хүн амыг бодвол нийт хэрэглээнд илүү өндөр хувь эзэлдэг тул хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт тэдэнд илүү хүндээр тусах нь тодорхой юм. Гуравдугаарт, боловсролын дундаж зардал ядуурлын байдлаар болон дүнд эзлэх хувь хэмжээгээр эрс ялгаатай байна. Дөрөвдүгээрт, ядуу бус хүн амын эрүүл мэндийн дундаж зардал ядуучуудынхаас 6.5 дахин өндөр бөгөөд хувь хэмжээний хувьд ч илүү байна. Тавдугаарт, ядуу бус хүн ам халаалтандаа ядуучуудаас илүү зардал гаргадаг боловч хувь хэмжээгээрээ ядуу хүн амынх илүү байна. Хөдөөд ядуучуудын халаалтын зардлын хувьд эсрэг үр дүн харагдаж байгаа учраас дээрх үр дүн нь хотын ядуучуудын халаалтын хувь хэмжээнээс шалтгаалан гарч байна. Зургаадугаарт, ядуу бус хүн амын хувцасны зардал үлэмж өндөр боловч ядуу болон ядуу бус хүн амын хувцасны зардлын хувь хэмжээ нь бараг ойролцоо байна. Эцэст нь тэмдэглэхэд, ядуу бус хүн ам тээвэр, холбооны зардалд ядуу хүн амыг бодвол үнэмлэхүй болон харьцангуй ихийг зарцуулдаг байна.

2.2 Ядуурал улирлын хэлбэлзлээс хамаарах нь

Улирлаар хэлбэлздэг нь Монгол дахь ядуурлын нэг онцлог юм. Хүнамын хэрэглээний түвшин ингэж улирлаар хэлбэлзэхэд мал аж ахуй, газар тариалан эрхлэлтийн хүчин зүйлүүд хамгийн их нөлөөлдөг. Хүнсний хэрэглээний бүтэц нь улирлаар эрс өөрчлөгдөх буюу зун сүү, цагаан идээ, намар хүнсний ногоо, өвөл махыг түлхүү хэрэглэх боловч хавар ерөнхийдөө тарчигдуу болдог. Намартаа сүү, цагаан идээ сайтай, махны хангамж бас сайжирдаг тул дөрвөн улирал дотроо хүнсний хэрэглээ хамгийн өндөр, харьцангуй элбэг, дэлбэг улирал юм. Бид өмнөх тайлантай харьцуулах боломжийг хангахын тулд Монгол орны байгалийн дөрвөн улирлаар⁸ бус харин хуанлийн дөрвөн улирлаар дүн шинжилгээ хийлээ. Судалгаа явуулсан нэг жилийн хугацаанд хүн амын аж байдал бүх улирлын хувьд өөрчлөлт багатай, тогтвортой байсан гэж хэлж болох боловч гуравдугаар улирлын хувьд хүн амын амьжиргаа арай дээгүүр, сайн байсан гэдгийг Хүснэгт 2.3-аас харж болно. Ядуурлын хамралтын хүрээ нь судалгааны эхний улиралд 32.7 хувь байсан бол сүүлийн улирал буюу оны сүүлийн гурван сард 29.5 хувь болж буурсан бөгөөд ерөнхийд нь харахад хүн амын амьжиргаа сүүлийн хагас жилд сайжирсан байна. Ядуурал гуравдугаар улиралд харьцангуй бага буюу 26.4 хувьтай болж буурсан хэдий ч дөрөвдүгээр улиралд 3.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.

⁸ Монгол улсад 6-8-р сарууд нь зун, 9-11-р сарууд нь намар, 12-2 сарууд нь өвөл, 3-5 сарууд нь хаврын улиралд тооцогддог.

Хүснэгт 2.3. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улирлаар

	Улсын дундаж	I улирал	II улирал	III улирал	IV улирал
		(2011 оны 1-3 сар)	(2011 оны 4-6 сар)	(2011 оны 7-9 сар)	(2011 оны 10-12 сар)
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	32.7 (1.7)	30.3 (1.7)	26.4 (1.5)	29.5 (1.7)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	8.4 (0.6)	8.2 (0.6)	6.5 (0.5)	7.4 (0.6)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	3.0 (0.3)	3.1 (0.3)	2.4 (0.2)	2.7 (0.3)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:					
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	25.6	26.2	23.8	24.4
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	28.0	26.7	21.2	24.1
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	37.4	37.9	40.0	38.9
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.8	24.3	24.9	25.2	24.8
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	44.8	45.0	45.7	45.6
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.2	76.9	78.7	78.5	78.5
Хотжилт (%)	52.4	56.8	57.1	47.5	47.6

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

2.3 Өрхийн ам бүлийн бүтэц

Судалгаанд хамрагдсан өрхүүдийн ам бүлийн бүтэц хоорондоо ихээхэн ялгаатай байна. Зарим өрх нь үндсэн гэр бүлээс (эхнэр, нөхөр, хүүхдүүдээс бүрдсэн), нөгөө хэсэг нь өргөтгөсөн гэр бүлээс (эхнэр, нөхөр, хүүхдүүдээс гадна бусад хамаатнуудаас бүрдсэн) тус тус бүрдэж байхад зарим өрхүүд олон хүүхэдтэй, эсвэл зөвхөн өндөр настай хүмүүсээс бүрдсэн гэх мэтээр ялгаатай байна. Тиймээс ядуурал болон өрхийн ам бүлийн бүтцийн хооронд харилцан хамаарал байна уу? гэсэн асуулт гарч ирж байна. Хүснэгт 2.4-т өрхийн ам бүлийн тооноос шалтгаалж ядуурлын үзүүлэлтүүд хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг харуулав. Өрхийн ам бүлийн тоо нэмэгдэх тутам ядуурлын хамралтын хүрээ жигд өсч байна. Энэ хандлага нь аж байдлын үзүүлэлтийг нэг хүнд ногдох хэрэглээгээр авч байгаа тохиолдолд тийм ч гайхмаар зүйл биш

юм. Хоёр хүртэлх ам бүлтэй өрхийн хувьд ядуу байх магадлал ойролцоогоор 6 хувь байна. Ийм өрх нийт хүн амын 10 хувь, ядуучуудын 3 орчим хувийг эзэлж байна. Дундаж буюу 3-5 ам бүлтэй өрхүүдийн ядуурлын хамралтын хүрээ 26 орчим хувь болж байна. Эдгээр өрх нийт хүн амын аравны долоог, ядуучуудын аравны зургааг эзэлж байна. Харин зургаан ам бүлтэй өрхийн 45 орчим хувь нь, долоогоос дээш ам бүлтэй өрхийн талаас илүү хувь нь ядуу байна. Ийм өрхөд амьдардаг хүмүүс нийт хүн амын аравны хоёрыг эзэлж байгаа боловч нийт ядуучуудын аравны дөрвийг бүрдүүлж байна. Наймаас дээш ам бүлтэй өрхүүдэд ядуурал бүр онцгой их буюу 60 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байна. Ийм тооны ам бүлтэй өрх нийт хүн амын 5 хувийг, ядуучуудын 9 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 2.4. Ядуурал ба өрхийн ам бүлийн тоо

	Улсын дундаж	Өрхийн ам бүлийн тоо							
		1	2	3	4	5	6	7	8-аас дээш
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	3.0 (0.6)	8.9 (0.8)	15.9 (1.0)	25.9 (1.1)	35.7 (1.5)	44.7 (2.0)	50.6 (3.2)	60.2 (3.6)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	0.5 (0.1)	1.7 (0.2)	3.2 (0.3)	6.0 (0.3)	8.9 (0.5)	12.5 (0.7)	14.8 (1.2)	19.8 (1.6)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	0.2 (0.1)	0.6 (0.1)	1.0 (0.1)	2.0 (0.1)	3.1 (0.2)	4.8 (0.4)	5.9 (0.6)	8.4 (0.9)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:									
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	2.6	7.6	17.3	27.6	22.0	12.5	5.7	4.6
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	0.3	2.3	9.3	24.0	26.3	18.7	9.7	9.4
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	48.7	41.5	30.5	36.6	41.6	40.2	42.3	41.4
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.8	0.0	7.4	21.4	32.4	37.7	36.2	38.5	36.0
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	53.6	51.7	42.5	41.4	43.2	45.8	46.4	50.8
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.2	49.0	63.4	76.6	87.8	88.0	87.9	86.9	84.0

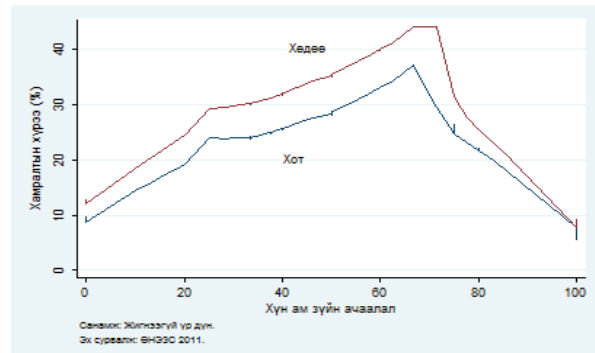
Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Өрхийн ам бүлийн байдалд дүн шинжилгээ хийх хоёр дахь арга нь хүн ам зүйн ачааллын харьцаанд үндэслэдэг. Өрхийн ам бүлийн бүтцийг судлахад энэ үзүүлэлтийг өргөн ашигладаг бөгөөд өрхийн хөдөлмөрийн бус насны гишүүдийг өрхийн нийт гишүүдийн тоонд харьцуулсан харьцаа.⁹ Өөрөөр хэлбэл өрхөд байгаа “тэжээлгэгчдийн” хувийн жинг илэрхийлнэ. Зураг 2.1-д ядуурлын хамралтын хүрээ болон хүн ам зүйн ачааллын хоорондын хамаарлыг харуулав. Хүн ам зүйн ачааллын харьцаа их байх тусам тухайн өрх ядууралд илүү өртөмтгий байна. Өрхийн ам бүлийн тоонд хүүхэд, өндөр настны эзлэх хувийн жин хөдөлмөр эрхэлж байгаа гишүүдийн хувийн жинтэй харьцуулахад өндөр байх нь “орлого олж буй” гишүүд өөрөөсөө гадна тодорхой тооны хүнийг тэжээж байгааг харуулах бөгөөд өрхийн гишүүн бүрт ногдох орлого ба хэрэглээний түвшин буурч ядуурал нэмэгдэнэ. Энэ харьцаа нь ихэвчлэн 70 хувь хүртэлх утгыг авдаг бөгөөд үүнээс дээш байгаа тохиолдолд ядуурал буурч байна. Энэ үзүүлэлт ингэж харьцангуй өндөр байгаа нь тухайн өрхөд байгаа тэжээгдэгчдийн хувийн жин өндөр байгааг илэрхийлж байгаа боловч эдгээр өрх нь ихэвчлэн ажил эрхэлж буй эсвэл тэтгэвэр авдаг, хамаатнуудаас өгөх тусламж зэрэг тогтмол орлоготой өндөр настнуудаас бүрдсэн байдаг тул ядууралд өртөх нь багасч байгааг дээрх үр дүн харуулж байна.¹⁰

⁹ Үүний зэрэгцээ хөдөлмөрийн бус насны хүн ам ба хөдөлмөрийн насны хүн амын харьцаа буюу ерөнхийдөө 15 ба түүнээс доош насны ба 64-өөс дээш насны хүн амыг 15-64 насны хүн амд харьцуулсан харьцаагаар тодорхойлж болно. Тиймээс энэ нь өрхийн “орлого ологч” бүрт хэдэн “тэжээгдэгч” ногдож байгааг илэрхийлдэг. Гэхдээ Монгол улсын нөхцөлд хөдөлмөрийн насыг тодорхойлохдоо өөр ангилал баримталдаг бөгөөд 16-59 насны эрэгтэйчүүд, 16-54 насны эмэгтэйчүүдийг хөдөлмөрийн насны хүн амд тооцдог.

¹⁰ Жишээ нь хүн амын ачааллын түвшин 70 хувиас өндөр өрхүүдийн гуравны хоёрынх нь өрхийн тэргүүлэгч нь тэтгэвэр авдаг өндөр настнууд байна. Үүнийг 70 хувиас бага үзүүлэлттэй өрхүүдийн аравны нэгийг нь өрхийн тэргүүлэгч тэтгэвэр авдаг өндөр настан байгаатай харьцуулахад сонирхолтой юм.

Зураг 2.1. Ядуурал ба хүн ам зүйн ачааллын харьцаа



2.4 Өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдал

Ядуурлын талаархи зарим харьцуулалтыг хийхийн тулд өрхийн тэргүүлэгчийн тодорхой шинж байдлаар нь өрхүүдийг ангилах нь практикт элбэг байдаг.¹¹ Зарим сул тал байдаг ч энэ нь өрх хоорондын харьцуулалтыг хийх энгийн боловч чухал аргын нэг мөн.¹²

Өрхийн эдийн засгийн гол эх үүсвэр болон амьжиргааны байдлыг ихэнх тохиолдолд тодорхойлж байдаг өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдалтай тухайн өрхийн ам бүлийн байдал, амьжиргааны түвшний асуудал зайлшгүй хамааралтай. Жишээлбэл, дээд боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүд хотод амьдрахаас гадна улсын дунджаас цөөн хүүхэдтэй байх магадлалтай. Энэ бүлэгт өрхийн тэргүүлэгчийн нас, хүйс, боловсролын түвшин, ажил эрхлэлт, шилжилт хөдөлгөөний байдлыг ядууралтай холбон авч үзэв.

¹¹ ӨНЭЭС-нд өрхийн тэргүүлэгчийн хувьд маш нарийн тодорхойлолтыг ашигласан. Өрхийн тэргүүлэгч гэдэг нь өрхийн бусад гишүүдийн хүлээн зөвшөөрсөн, бусдыг зохион байгуулахад гол үүрэг гүйцэтгэдэг, өрхийн бэрхшээлтэй асуудлуудад ихэнх хариуцлагыг хүлээдэг, өрхийн санхүүгийн асуудлыг ихэвчлэн шийдвэрлэдэг гишүүн юм.

¹² Сул талын тухай ярихад жишээлбэл, хэдийгээр өрхийн хамгийн өндөр настай гишүүн дээрх тодорхойлолтонд тохирохгүй ч гэсэн түүнд хүндлэл үзүүлж өрхийн тэргүүн гэж тооцдог. Бас нэгэн жишээ бол бэлэвсэн эмэгтэй өрхийн тэргүүний үүрэг гүйцэтгэж байгаа боловч хамгийн том хүүгээ өрхийн тэргүүн гэж нэрлэх нь Монголчуудын дунд түгээмэл заншил юм.

2.4.1 Нас

Өрхийн тэргүүлэгчийн нас ядууралтай ямар хамааралтай байна вэ? Хүснэгт 2.5-д өрхийн тэргүүлэгчийн насыг таван бүлэгт

хувааж харгалзах ядуурлын хэмжүүрүүдийг нь үзүүлэв.

Хүснэгт 2.5. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар						
	Улсын дундаж	<30	30 - 39	40 - 49	50 - 59	>=60
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	26.5 (1.6)	34.4 (1.3)	30.0 (1.2)	28.1 (1.4)	24.0 (1.6)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	6.6 (0.5)	8.8 (0.5)	8.0 (0.4)	6.9 (0.5)	6.0 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	2.4 (0.2)	3.2 (0.2)	3.0 (0.2)	2.5 (0.2)	2.1 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	10.8	28.5	29.8	18.9	12.0
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	9.6	32.9	30.0	17.8	9.7
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.1	4.0	4.2	3.8	2.8
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	30.9	44.9	25.1	21.5	75.7
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.8	28.7	43.1	23.9	11.8	8.1
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	25.7	34.7	44.4	54.0	69.5
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.2	87.0	86.0	80.1	74.5	59.3

*Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.*

Гучаас доош насанд ядууралд өртөх нь бага байснаа 30-39 насны бүлэгт ядуурал өсөж, дөч гарахаар буурч байгаа ерөнхий дүр зураг ажиглагдлаа. Нийт өрхийн аравны нэг нь залуу өрхийн тэргүүлэгчтэй, аравны зургаа нь 30-49 насны тэргүүлэгчтэй, аравны гурав нь 50-аас дээш насны тэргүүлэгчтэй өрхүүд байна. Ядуучуудын тархалт нь хүн амын тархалттай харьцангуй дүйцэж байна. Ядуурлын хандлагад энэ бүлгүүдийн хэрэглээний зөрөө нөлөөлсөн байж болох талтай. Жишээ нь өрхийн тэргүүлэгч гуч гарах үед өрхийн ам бүлийн тоо шинэ хүүхдээр нэмэгдэх магадлалтай нь

хүн ам зүйн ачаалал энэ насны тэргүүлэгчтэй өрхөд өндөр байгаагаас харагдаж байна. Түүнчлэн илүү өндөр насны бүлэгт өрхийн тэргүүлэгч нь эмэгтэй байх магадлал илт нэмэгдсэн байна.

2.4.2 Хүйс

Өрхийн судалгааны дүнгээр эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн ядуурлын хамралтын хүрээ нь эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийнхтэй ойролцоо байна. (Хүснэгт 2.6)

Хүснэгт 2.6. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр						
	Улсын хэмжээнд		Хот		Хөдөө	
	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.2	29.9	28.5	26.1	30.6	33.7
	(1.4)	(0.9)	(1.8)	(1.2)	(2.3)	(1.3)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6	7.6	7.6	6.8	7.8	8.5
	(0.5)	(0.3)	(0.6)	(0.4)	(0.8)	(0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.9	2.8	2.9	2.6	2.9	3.0
	(0.2)	(0.1)	(0.3)	(0.2)	(0.4)	(0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	17.2	82.8	22.1	77.9	11.7	88.3
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	16.8	83.2	23.7	76.3	10.8	89.2
Өрхийн ам бүлийн тоо	2.9	3.9	3.1	3.9	2.6	4.0
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	45.6	36.5	41.4	35.3	53.2	37.8
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	19.8	26.2	20.4	25.0	18.7	27.4
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	51.3	43.6	49.3	44.1	54.7	43.0
Гэрлэсэн, хамтран амьдардаг (%)	12.4	92.4	15.3	92.0	6.4	92.7
Бэлэвсэн, салсан, тусдаа амьдарч байгаа (%)	75.2	4.0	73.7	4.7	78.3	3.3

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хот суурин газарт эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн ядуурал арай бага байгаа боловч хөдөөд эсрэгээрээ арай өндөр байна. 10 өрх тутмын хоёр орчим нь эмэгтэй тэргүүлэгчтэй бөгөөд энэ үзүүлэлт хотод аравны хоёроос илүү, хөдөөд аравны нэг орчим болсон байна. Ядуучуудын тархалтыг хүйсээр ажиглахад хот суурин газарт эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх илүү ядуурч байгаа бол хөдөөд эсрэгээр эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүд илүү ядуурч байна. Гэвч бид эрс өөр өөр бүтэцтэй өрхүүдийг үнэлж байгаа гэдгийг дээрх үр дүнг ашиглахдаа бодолцох ёстой. Өрхүүдийн хүн ам зүйн гурван онцлогийг үүнтэй холбогдуулан дурьдаж болох юм. Нэгдүгээрт, арван эмэгтэй тэргүүлэгч тутмын бараг найм нь бэлэвсэн, салсан эсвэл тусгаарласан байхад арван эрэгтэй тэргүүлэгч тутмын ес нь хань ижилтэй байна. Хоёрдугаарт, эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн дундаж ам бүл нь 3 байхад эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн дундаж ам бүл 4 орчим байна. Эцэст нь тэмдэглэхэд, өрхийн тэргүүлэгчдийн хүйсэнд насны зөрөө тод ажиглагдаж байна. Эмэгтэй тэргүүлэгчийн дундаж нас эрэгтэй тэргүүлэгчийнхээс 8 насаар өндөр байна.

2.4.3 Боловсрол

Хүн амын амьжиргааны түвшинг нэмэгдүүлэх нэг чухал хүчин зүйл нь боловсролын асуудал гэж үзэж болно. Боловсролгүй эсвэл бага боловсролтой хүн мэргэжлийн ур чадвар шаардахгүй ажил буюу бүтээмж муутай, цалин багатай ажил хийж улмаар хүндрэл, бэрхшээлд илүү өртөмтгий байдаг. Боловсролын түвшин өндөр байх нь ажилд орох боломжуудыг нэмж өгөхөөс гадна эрүүл мэнд сайтай байхын ач холбогдол, нийгэмдээ илүү идэвхитэй оролцоотой байх зэрэг аж байдлын бусад чухал талуудыг ойлгоход тусалдаг. Хүснэгт 2.7-д ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүдийг өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшнээр харуулав. Боловсролын түвшин ба ядуурлын

хоорондын хамаарлын талаар дүгнэлт хийхийн өмнө өрхийн тэргүүлэгчдийн боловсролын ерөнхий түвшин харьцангуй өндөр буюу улсын хэмжээгээр арван хүн бүрийн найм нь наад зах нь ЕБС-ийн 8 дугаар анги төгссөн буюу бүрэн бус дунд¹³ болон түүнээс дээш боловсрол эзэмшсэн тэргүүлэгчтэй өрхөд, харин арван хүн тутмын хоёр нь боловсролгүй эсвэл бага боловсролтой тэргүүлэгч бүхий өрхөд амьдарч байна. Бидний таамаглаж байсанчлан, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын түвшин өндөр байх тутам тухайн өрх ядууралд өртөх магадлал багатай байна. Өрхийн тэргүүлэгч бүрэн дундаас дээш боловсролтой байх нь ядууралд өртөх магадлалыг бууруулж байна. Бүрэн дунд боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхөд амьдардаг хүн амын ядуурлын хамралтын хүрээ 37 хувь байна. Бүрэн дундаас бага боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн хувьд ядуурлын хамралтын хүрээ ойролцоогоор 42 хувь, харин бүрэн дундаас дээш боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн хувьд 11 хувь байна. Энэ хоёр том бүлэг тус бүрийн доторх ялгааг дээрх тоо баримт харуулж чадахгүй байна. Боловсролгүй ба бага боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрх ядууралд хамгийн их өртөж байхад, бүрэн бус дунд боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн хувьд ядуурлын хамралтын хүрээ арай бага байна. Дипломын дээд боловсрол бүхий тэргүүлэгчтэй өрхүүд бакалаврын зэрэгтэй өрхүүдийн ядуурлын хамралтын хүрээнээс доогуур байна. Харин мэргэжлийн боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн ядуурлын хамралтын хүрээ нь бусад дунд боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийнхээс бага боловч харин дипломын дээд боловсролтой болон бакалаврын боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийнхээс их байна.

¹³ Бүрэн бус дунд боловсролын сургалтын жилийн тоо нь төгссөн оноос хамаарч байна. 1963 он хүртэл бүрэн бус дунд боловсрол нь 7 жилийн сургалттай байсан. 1964-2004 он хүртэл 8 жил, 2005 оноос 9 жилийн сургалттай болоод байна.

Хүснэгт 2.7. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшингээр

	Улсын дундаж	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн дээд	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Доктор	Бусад
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	48.5 (3.2)	40.1 (1.9)	37.3 (1.4)	32.2 (1.3)	24.3 (1.8)	7.2 (1.2)	10.4 (1.4)	0.7 (0.7)	0.0 (0.0)	0.0 (0.0)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	14.1 (1.2)	10.6 (0.6)	9.1 (0.5)	8.6 (0.5)	6.1 (0.6)	1.6 (0.3)	2.0 (0.3)	0.0 (0.0)	0.0 (0.0)	0.0 (0.0)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	5.4 (0.6)	3.8 (0.3)	3.2 (0.2)	3.2 (0.2)	2.3 (0.3)	0.5 (0.1)	0.6 (0.1)	0.0 (0.0)	0.0 (0.0)	0.0 (0.0)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:											
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	3.7	11.8	23.8	32.0	10.5	7.8	9.4	1.0	0.1	0.0
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	6.0	15.9	29.8	34.6	8.6	1.9	3.3	0.0	0.0	0.0
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.4	3.3	3.9	3.9	3.9	3.4	3.5	3.2	3.6	6.8
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	47.7	51.2	37.7	35.2	36.0	38.3	33.0	36.3	35.9	53.3
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.8	24.6	19.6	27.4	27.9	21.8	16.3	26.6	27.0	16.3	53.3
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	47.2	53.4	43.8	42.2	48.8	51.1	37.9	41.4	52.1	34.1
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.2	74.6	70.6	85.5	80.7	72.2	73.3	77.0	62.9	93.3	100.0

Санааж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалганд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

2.4.4 Ажил эрхлэлт

Өрхийн аж байдлыг тодорхойлогч өөр нэг чухал хүчин зүйл бол өрхийн гишүүдийн, түүний дотор өрхийн тэргүүлэгчийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, тухайлбал хөдөлмөр эрхлэх боломж, эрхэлж байгаа ажлын төрөл болно. Хүснэгт 2.8-д ядуурлын талаарх мэдээллийг ажиллах хүчний оролцоо, ажил эрхлэлтийн үндсэн салбараар харуулав.¹⁴ Өрхийн тэргүүлэгч нь ажил эрхэлж байгаа өрхөд амьдарч байгаа хүн амын амьжиргааны түвшин өрхийн тэргүүлэгч нь ажилгүй өрхүүдийн амьжиргааны түвшнээс бараг хоёр дахин өндөр, харин өрхийн тэргүүлэгч нь ажиллах хүчнээс гадуурх өрхүүдийнхээс бага зэрэг өндөр байна.

Ажил эрхэлж байгаа тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн дундаас үйлчилгээний салбарт ажиллаж байгаа тэргүүлэгчтэй өрхийн ядуурлын түвшин аж үйлдвэрийн салбарт өрхийн тэргүүлэгч нь ажилладаг өрх болон хөдөө аж ахуйд ажиллаж байгаа тэргүүлэгчтэй өрхөөс харьцангуй бага байна.

Ядуучуудын аравны гурав орчим нь өрхийн тэргүүлэгч нь хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд ажилладаг, аравны гурав гаран нь үйлчилгээний салбарт ажилладаг, аравны нэг гаран нь аж үйлдвэрийн салбарт ажилладаг тэргүүлэгчтэй өрхөд амьдарч байгаа бөгөөд мөн аравны нэг нь өрхийн тэргүүлэгч нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд огт ажил эрхлээгүй өрхөд тус тус амьдарч байна. Хөдөө аж ахуйн салбарт ажилладаг өрхийн тэргүүлэгчтэй өрхийн ядуучуудад эзлэх хувь өмнөх оныхоос 6.2 пунктээр буурсан, харин ажилгүй болон ажиллах хүчнээс гадуур өрхийн тэргүүлэгчтэй хүн амын ядуучуудад эзлэх хувь 2010 оноос өссөн байна.

Ядуурал болон ажил эрхлэлтийн хамаарлыг өрхийн тэргүүлэгчийн ажил эрхлэлтийн салбараар нь нарийвчлан судалж болно. Хүснэгт 2.9-д өрхийн тэргүүлэгчийг мал малладаг, хувийн салбар, төсвийн байгууллага, мөн төрийн өмчийн аж ахуйн нэгжид ажил эрхэлдэгээр нь ялган харуулав.¹⁵ Түүнчлэн ажиллах хүчнээс гадуур байгаа хүн амыг тэтгэвэр, тэтгэмж авагч гэж тодорхойлсон.

Энэ хүснэгтээс дараах дүгнэлтүүдийг хийж болно.

Нэгдүгээрт, өрхийн тэргүүлэгч нь бусад салбарт ажиллаж байгаа өрхүүдтэй харьцуулахад мал аж ахуй эрхэлдэг тэргүүлэгчтэй өрх ядууралд илүү их өртсөн хандлага хэвээр байна.

Хоёрдугаарт, төрийн болон төсвийн байгууллага, ялангуяа төрийн өмчит үйлдвэрийн газар ажиллаж байгаа тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн амьжиргааны түвшин хувийн хэвшилд ажиллагчдынхаас илүү сайн байна.

Гуравдугаарт, өрхийн тэргүүлэгч нь хувийн хэвшилд ажиллаж байгаа өрхүүдийн амьжиргааны түвшин мал аж ахуй эрхлэгчдийн амьжиргааны түвшингээс илүү сайн байна.

Дөрөвдүгээрт, өрхийн тэргүүлэгч нь ажил эрхлээгүй өрхүүдийн хувьд ядууралд өртөх магадлал 50 хувь байна. Тэд нийт ядуучуудын аравны хоёр орчмыг эзэлж байна.

Тавдугаарт, дээрх өрхүүдээс маш ялгаатай нэг бүлэг байгаа нь өрхийн тэргүүлэгч нь хөдөлмөрийн зах зээлд оролцоогүй өрхүүд (тэтгэвэр авагчид) юм. Өрхийн тэргүүлэгч нь тэтгэвэр авдаг өрхүүдийн ядууралд хамрагдах магадлал нь улсын дунджаас бага байна. Гэвч өрхийн тэргүүлэгч нь тэтгэвэр авдаг бүлэг ядуучуудын 16 хувийг бүрдүүлж байна.

¹⁴ Хэрэв тухайн хүн сүүлийн жил ажил эрхэлсэн, ажил эрхлээгүй боловч байнгын ажилтай, эсвэл ажилгүй бөгөөд ажил хайсан бол ажиллах хүчинд орно. Хэрэв үгүй бол ажиллах хүчинд тооцогдохгүй.

¹⁵ Улсын үйлдвэрийн газруудын ихэнх нь тээвэр, уул уурхай, эрчим хүч, ахуйн үйлчилгээ зэрэг цөөхөн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байна.

Хүснэгт 2.8. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажиллах хүчний оролцооны байдлаар

	Улсын дундаж	Ажилтай					Ажиллах хүчнээс гадуур	
		Нийт	Хөдөө аж ахуй	Аж үйлдвэр	Үйлчилгээ	Бусад		Ажилгүй
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	27.2 (0.9)	34.7 (1.6)	31.5 (1.6)	19.0 (1.1)	39.6 (11.4)	50.0 (1.9)	28.7 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	6.8 (0.3)	8.3 (0.6)	8.6 (0.6)	4.6 (0.4)	13.3 (4.5)	14.7 (0.8)	7.0 (0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	2.4 (0.1)	2.8 (0.2)	3.3 (0.3)	1.7 (0.2)	5.3 (2.0)	5.9 (0.4)	2.5 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:								
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	73.3	26.0	14.9	32.1	0.3	10.3	16.4
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	66.8	30.4	15.7	20.4	0.3	17.3	15.9
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.9	4.0	3.9	3.8	4.1	3.9	3.0
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	33.5	37.7	32.0	31.0	34.1	31.4	59.0
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.8	28.5	29.7	29.2	27.1	30.8	28.3	10.6
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	40.8	41.5	39.6	40.8	42.2	41.0	62.6
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.2	84.9	91.5	88.1	78.2	100.0	74.9	56.7

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалганд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт 2.9. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажил эрхлэлтийн салбараар

	Ажил эрхэлдэг						Тэтгэмж авагч	
	Улсын дундаж	Малчин	Хувийн	Улсын	Төрийн өмчит үйлдвэр	Бусад		Ажил эрхлээгүй
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.8 (0.8)	34.6 (1.8)	26.0 (1.1)	19.0 (1.6)	17.3 (4.8)	18.4 (5.9)	50.0 (1.9)	28.7 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	8.2 (0.6)	7.0 (0.4)	4.2 (0.5)	4.5 (2.0)	5.1 (2.2)	14.7 (0.8)	7.0 (0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	2.8 (0.1)	2.7 (0.3)	2.6 (0.2)	1.4 (0.2)	1.5 (0.9)	1.9 (0.9)	5.9 (0.4)	2.5 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:								
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	22.9	35.2	12.9	1.6	0.7	10.3	16.4
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	26.6	30.7	8.2	0.9	0.4	17.3	15.9
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	4.0	3.9	3.8	3.9	4.5	3.9	3.0
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	37.9	32.2	29.9	29.9	35.4	31.4	59.0
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.8	29.6	28.7	25.9	27.1	32.8	28.3	10.6
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	41.5	39.9	41.9	41.3	41.9	41.0	62.6
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.2	91.9	83.0	78.0	82.9	89.6	74.9	56.7

Санамж: Тэтгэмж авагч гэдэгт төрөөс ямар нэгэн төрлийн тэтгэвэр, тэтгэмж авч байгаа бүх өрхийн тэргүүлэгчийг хамрууллаа. Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

2.5 Хөрөнгө

Хөрөнгө өмчлөлийн байдал нь хүн амын амьжиргааны түвшинг тодорхойлох бас нэг чухал хүчин зүйл билээ. Хөрөнгийн чадавхитай байх нь айл өрхийн эдийн засгийн тогтворгүй байдал, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл дэх улирлын өөрчлөлт, нөлөөллийг арилгах боломжийг олгоно. Хэрэв өрхийн үндсэн орлого ологч нь гэнэт ажилгүй болох, цас зуд, ган гачиг, усны үер зэрэг байгалийн гэнэтийн гамшиг тохиолдох зэрэг эрсдэлд орох үед өрхийн хэрэглээгээ хангахын тулд өрх нь үл хөдлөх хөрөнгөө ашигладаг. Үндсэн хөрөнгө нь ерөнхийдөө зээлийн зах зээлд оролцоход маш чухал үүрэгтэй. Тиймээс баялгийн энэ үзүүлэлтийг тухайн өрхийг эрсдэлд өртөхөөс хамгаалдаг даатгал гэж ойлгож болно. Энд мал, газар гэсэн хоёр төрлийн хөрөнгийн талаар авч үзье.

2.5.1 Мал

Манай улсын хувьд мал сүрэг нь малчин айл өрхүүдийн амин чухал хөрөнгө, хөдөө аж ахуйн салбарын үндсэн үйлдвэрлэл болдог давхар ач холбогдолтой. Ажил эрхэлдэг арван хүн тутмын дөрөв орчим нь мал маллах болон мал аж ахуйн үйлдвэрлэлтэй холбоотой хөдөлмөр эрхэлж байна. Таван хошуу малын төрөл тус бүр нь өрхийн амьжиргаанд өөр өөрийн онцлогоос хамааран дэмжлэг, боломжийг олгодог. Тухайлбал ямаатай өрх нь ноолуурын бизнест оролцох, хонь эсвэл тэмээтэй байх нь ноосны худалдаа хийх, үхэр, адуутай байх нь мах, сүү, цагаан идээ боловсруулах гэх мэт онцлог давуу боломжуудыг бий болгодог.

Малтай өрхийг таван хошуу малын төрөл болон хот, хөдөөгөөр Хүснэгт 2.10-д харуулав. Арван хүн тутмын бараг дөрөв нь малтай байна. Хүн амын ойролцоогоор аравны хоёроос аравны гурав нь үхэр, адуу, ямаа, хоньтой байхад аравны нэг хүрэхгүй нь тэмээтэй байна. Үүнийг байршлаар авч үзвэл ялгаатай байх ба хотын хүн амын 10 хүрэхгүй хувь нь, хөдөөгийн 10 хүн тутмын 7 нь малтай байна. Улаанбаатар хотод малтай өрхийн тоо хамгийн цөөн, харин хөдөө нутагт хүн амын бараг 90 орчим хувь нь аль нэг төрлийн малтай байна. Малтай өрхийг бүс нутгаар нь авч үзэхэд ийм эрс ялгаа байхгүй боловч Төвийн бүсэд бусад бүсүүдтэй харьцуулахад малтай өрх арай бага буюу хүн амын аравны дөрөв нь малтай байна. Малтай хүн амын эзлэх хувь хэмжээ Баруун бүсэд хамгийн өндөр, ялангуяа хонь, ямаатай хүн амын эзлэх хувь хэмжээ бүр өндөр байна. Зүүн, Баруун, Төвийн бүсэд тэмээтэй хүн амын эзлэх хувь өндөр байна. Бод малын өмчлөл 2010 онтой харьцуулахад Зүүн бүсэд 56 хувиас 61 хувь болж нэмэгдсэн байхад Хангайн бүсэд 63 хувиас 58 хувь болж буурсан харин бусад бүсэд ойролцоо байна.

Хүснэгт 2.10. Мал аж ахуй эрхлэлт

	Үхэр		Адуу		Тэмээ		Хонь		Ямаа		Бод	
	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо
Улсын дундаж	29.0	3.4	25.5	3.2	6.4	2.3	32.3	22.1	34.7	20.3	39.2	10.4
Хот	5.3	3.1	2.9	2.8	0.4	2.2	4.3	17.3	5.1	13.3	7.7	6.0
Хөдөө	55.1	3.5	50.5	3.2	13.1	2.3	63.2	22.5	67.2	20.8	74.0	11.0
Улаанбаатар	1.3	5.1	0.5	4.5	0.0	0.0	0.3	21.7	0.3	30.5	1.5	7.2
Аймгийн төв	11.8	2.7	6.7	2.6	1.0	2.2	10.8	17.1	13.2	12.7	17.9	5.8
Сумын төв	40.4	2.5	26.3	2.0	3.0	1.6	39.8	12.0	44.6	11.4	53.7	5.6
Хөдөө нутаг	67.6	4.0	71.1	3.6	21.7	2.4	83.0	26.8	86.5	25.0	91.3	13.6
Баруун	53.7	1.9	47.4	1.5	12.2	1.3	58.9	16.1	65.2	16.6	70.1	7.0
Хангай	41.8	4.3	37.3	3.4	4.7	2.5	50.0	22.6	53.0	20.0	58.4	11.0
Төв а/	26.0	3.8	22.5	4.3	11.3	3.9	30.7	22.2	32.5	24.1	41.1	11.5
Зүүн	51.9	4.5	47.5	5.0	12.4	1.2	52.5	34.3	55.3	25.0	61.4	15.7
Ядуу бус	29.6	3.9	25.9	3.7	6.4	2.7	31.8	26.3	33.8	23.5	38.5	12.3
Ядуу	27.5	2.3	24.6	1.9	6.5	1.4	33.3	12.8	36.9	13.3	41.0	6.2

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

Санамж: Малын тоог бодод шилжүүлсэн. Ингэхдээ малыг адуутай адилтгаж тооцдог.

Нэг бод нь нэг адуу, нэг үхэр, 0.67 тэмээ, 6 хонь буюу 8 ямаатай тэнцүү гэж тооцдог. Сарлагийг үхэрт тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2011.

Малтай өрхүүдийг хооронд нь харьцуулан судлахын тулд малын тоог нэгтгэн бодод шилжүүлэн тооцов. Ингэхэд малчдын дунд бодод шилжүүлснээр нэг хүнд ногдох малын тоо 10 бод буюу 10 адуутай тэнцүү байна.¹⁶ (Хүснэгт 2.10) Малтай нэг хүнд ногдох малын дундаж тоо хөдөөд хотынхоос хоёр дахин их байна. Хүн амын суурьшлаар авч үзэхэд Улаанбаатар хот болон хөдөөд нэг хүнд ногдох малын дундаж тоо өмнөх оноос олон болсон байна. Харин аймгийн төв, сумын төвийн нэг хүнд ногдох малын тоо бага зэрэг буурчээ. Бүс нутгаар авч үзэхэд Зүүн бүсэд нэг хүнд ногдох малын тоо хамгийн олон байгаа бөгөөд энэ бүс нутагт үхэр, адуутай хүний хувь хэмжээ их байгаа нь мөн хүн амын тоо харьцангуй цөөтэй нь үүнд нөлөөлж байна. Баруун бүсэд таван хошуу мал тус бүрийн өмчлөлийн хэмжээ буюу малтай хүний хувийн жин хамгийн их боловч нэг хүнд ногдох малын дундаж тоо хамгийн бага байна. Эцэст нь ядуу олон хүн мал маллаж байгаа ч тэдний өмчилж байгаа малын дундаж тоо нь ядуу бус хүн амын малын дундаж тооноос илт цөөн байна. Тухайлбал, тэмээ, хонь, ямааг ядуу олон хүн маллаж байгаа ч малын өмчлөл нь харьцангуй бага байна.

Мал аж ахуй эрхлэлт, амьжиргааны түвшний хооронд ямар хамаарал байна вэ?

Хүснэгт 2.11-т ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүдийг мал аж ахуй эрхэлдэг өрхүүдээр, хот, хөдөөгөөр, малын төрөл бүр дээр харьцуулж харуулав. Мал аж ахуй эрхлэлтийн байдал хот, хөдөөгөөр эрс ялгаатай байна. Хот, суурин газарт мал аж ахуй эрхэлж байгаа хүн амыг малгүй хүн амтай харьцуулахад ядууралд өртөх нь илүү байгаа нь хот, суурин газарт зөвхөн хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх нь хангалттай биш бөгөөд өрхүүд амьжиргаагаа дээшлүүлэхийн тулд олон төрлийн үйл ажиллагааг зэрэг эрхлэх хэрэгтэйг харуулж байна.

Өмнөх жилийн судалгааны дүнтэй харьцуулахад эсрэг үр дүн энэ судалгааны дүнгээс харагдлаа. Тухайлбал, хөдөөд малчин бус өрх ядууралд илүү өртсөн байна. Хөдөөгийн малчин бус хүн амын ядуурлын хамралтын хүрээ нь 2010 оны судалгааны дүнтэй харьцуулахад 41.6 хувиас 38.8 хувь болж 2.8 пунктээр буурсан байхад малчин хүн амын ядуурлын хамралтын хүрээ 49.7 хувиас 31.4 хувь болж 18.3 пунктээр буурсан нь малчин өрхүүдийн амьжиргаа сүүлийн нэг жилийн дотор маш эрчимтэй сайжирсныг харуулж байна. Нөгөө талаар сүүлийн жилд цаг агаарын таатай нөхцөл, малын тооны өсөлт тэдний амьжиргаанд эерэг нөлөө үзүүлсэн байх талтай юм.

¹⁶ Малын тоог нэгтгэн тоолохын тулд бодод шилжүүлэх коэффициентийг хэрэглэв. Малын тоог бодод шилжүүлэх коэффициент: 1 бод=1 адуу = 1 үхэр = 0.67 тэмээ = 6 хонь = 8 ямаа

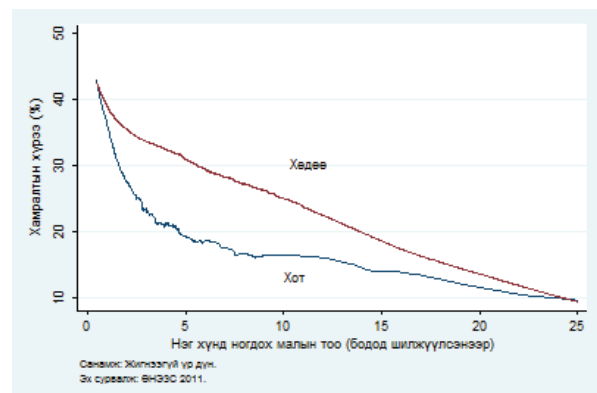
Хүснэгт 2.11. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, мал аж ахуй эрхлэлтийн байдлаар

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Малчин бус	Малчин	Малчин бус	Малчин	Малчин бус	Малчин
Ядуурлын хамралтын хүрээ	28.9 (1.0)	31.1 (1.3)	26.4 (1.1)	28.7 (3.3)	38.8 (2.1)	31.4 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.9 (0.4)	7.3 (0.4)	7.0 (0.4)	6.6 (0.9)	11.2 (0.8)	7.4 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	3.0 (0.2)	2.4 (0.2)	2.7 (0.2)	2.2 (0.4)	4.4 (0.4)	2.5 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	60.8	39.2	92.3	7.7	26.0	74.0
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	59.0	41.0	91.7	8.3	30.3	69.7
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.9	3.7	3.9	3.4	3.9
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	37.1	40.9	36.6	41.5	39.1	40.8
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	23.7	26.6	23.5	26.2	24.3	26.7
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	45.1	45.4	47.4	45.2	44.9
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	72.7	87.4	72.7	84.4	72.7	87.7

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Малын тоо толгойн нөлөө хэр байна вэ? Зураг 2.2-т нэг малчинд ногдох малын тооноос ядуурлын хамралтын хүрээ хэрхэн хамаарч байгааг харуулав. Хот, хөдөө аль алинд нь нэг хүнд ногдох малын тоо өсөхөд ядуурлын хамралтын хүрээ буурч нэг хүнд ногдох малын тоо болон тухайн өрхийн амьжиргааны түвшний хооронд шууд хамааралтай байгааг харуулж байна. Хотод малчин өрхүүдийн амьжиргаа нь малчин бус өрхүүдийнхөөс доогуур байгаа хэдий ч малтай өрхүүдийнхээ дунд бол малын тоо олон байх тусам амьжиргааны түвшин нь сайжирч байна.

Зураг 2.2. Ядуурал ба малын тоо



2.5.2 Газар

Газар нь өрхүүдийн, ялангуяа хөдөө аж ахуй эрхэлдэг өрхүүдийн хувьд хамгийн чухал хөрөнгийн нэг. Манай улсад мал аж ахуйтай харьцуулахад газар тариалангийн хөгжил хязгаарлагдмал. Нэгдүгээрт, уур амьсгалын эрс тэс нөхцөлд газар тариалан эрхлэхэд тохиромжгүй, цаг агаарын хүндрэл үүсэхэд ургац алдана. Хоёрдугаарт, хөрсний чанар муу, нийт газрын тун бага хувийг усжуулсан учраас бүтээмжид сөргөөр нөлөөлдөг. Гуравдугаарт, газар тариаланд мал аж ахуйг

бодвол хөдөлмөр, капитал аль алинд нь илүү их хөрөнгө шаарддаг байж болох талтай. Дөрөвдүгээрт, өрхүүд газар тариаланг мал аж ахуй шиг уламжлан эрхэлж байгаагүй, саяхныг хүртэл газар тариалангийн үйл ажиллагаа бараг бүхэлдээ улсын хэвшилд хамаардаг байсан. Тавдугаарт, уламжлалт аргаар мал маллахад зайлшгүй нүүдэллэн амьдрах болдог тул газар тариаланг хослуулан эрхлэхэд тохиромжгүй байдаг.

Хүснэгт 2.12. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, газар өмчлөлийн байдлаар

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Газаргүй	Газартай	Газаргүй	Газартай	Газаргүй	Газартай
Ядуурлын хамралтын хүрээ	33.9 (1.2)	25.7 (1.0)	26.4 (1.6)	26.7 (1.3)	41.7 (1.7)	24.5 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	9.2 (0.5)	6.1 (0.3)	7.4 (0.6)	6.6 (0.5)	11.1 (0.7)	5.5 (0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	3.5 (0.2)	2.1 (0.1)	2.9 (0.3)	2.4 (0.2)	4.1 (0.3)	1.8 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	50.0	50.0	48.8	51.2	51.4	48.6
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	56.9	43.1	48.5	51.5	64.2	35.8
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.5	4.0	3.5	3.9	3.5	4.1
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.9	38.1	36.9	37.0	41.0	39.5
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.6	25.0	24.2	23.3	25.0	27.2
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	44.2	46.4	43.9	47.2	44.6	45.5
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	75.2	81.5	69.4	77.9	81.3	85.9

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Өрхийн судалгааны дүнгээр хүн амын тал хувь нь тариалангийн газар өмчилдөг буюу эсвэл тариалангийн зорилгоор газар ашигладаг байна. Хот, хөдөөд энэ үзүүлэлт ойролцоо байна. Улсын хэмжээгээр газар эзэмшигч хүн амын амьжиргаа нь газар эзэмшдэггүй хүн амаас дээгүүр байгаа хэдий ч хот, суурин газарт газар өмчлөх буюу эзэмшдэг хүн амын ядуурлын хамралтын хүрээ нь газаргүй хүн амынхаас арай илүү буюу бараг л ойролцоо байна. Харин хөдөөд газар өмчлөх буюу эзэмшдэг хүн амын ядуурлын хамралтын хүрээ нь газаргүй хүн амынхаас харьцангуй доогуур байна. Газар өмчлөгч арван хүн тутмын найм нь газраа бүгдийг нь буюу зарим хэсгийг тариа, ногоо тарихад ашиглаж байна. Сүүлийн жилүүдэд атар эзэмших хөдөлгөөн өрнөж, газар тариалангийн бүс нутгуудад газар тариалан эрхлэх нь эрс нэмэгдэж байгаа нь тухайн өрхийн амьжиргааг дээшлүүлэхэд төдийгүй хүн амыг эх орны хүнсний ногоо, үйлдвэрлэлийг түүхий эдээр хангахад нааштай ахиц гарч, улмаар нийт хүн амын амьжиргаанд эерэгээр нөлөөлж байна.

2.6 Сууц

Хүн амын амьжиргааны түвшинг тодорхойлох гол үзүүлэлтийн нэг нь тухайн өрх, хүний эзэмшиж байгаа сууцны төрөл болон дэд бүтцийн үндсэн үйлчилгээнд хамрагдсан байдал юм. Өрхийн сууцны нөхцөл, ахуйн үйлчилгээ сайжирснаар өрх, хүн ам нь эмзэг байдлаас гарах улмаар тэдний цаашид сонголт хийх боломж нэмэгдэж, аж байдлаа хурдан дээшлүүлнэ. Дэд бүтцийн хөгжил сайн байх нь өрхийн гишүүдийн тухтай амьдрах нөхцөл, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх

бололцоог олгодог. Тухайлбал, төвлөрсөн усан хангамжийн системтэй холбогдож ундны шаардлага хангасан ус хэрэглэж байгаа өрх, хүн амыг гэрээсээ хагас цаг гаруй явж хэрэглээний усаа авч байгаа өрх, хүн амтай харьцуулахад мэдээж ахуйн давуутай нөхцөлд амьдарч байна. Энд өрх, хүн амын сууцны төрөл болон тэдний дэд бүтцийн үндсэн үйлчилгээг хүртэж байгаа байдлын талаар авч үзнэ.

2.6.1 Сууцны төрөл

Монгол улсын хүн амын сууцны хамгийн нийтлэг нэг төрөл бол гэрт, аравны тав нь гэрт, аравны гурав нь сууцны тусдаа байшинд, аравны хоёр хүрэхгүй хувь нь нийтийн орон сууцны байшин доторх сууцанд (цаашид, нийтийн тохилог сууц гэнэ) амьдарч байна. Суурьшлаар нь авч үзэхэд хотын бараг арван хүн тутмын дөрөв нь сууцны тусдаа байшинд, арван хүн тутмын гурав хүрэхгүй хувь нь нийтийн тохилог сууцанд, мөн арван хүн тутмын гурав нь гэрт амьдарч байна. Харин хөдөөгийн хүн амын аравны долоо нь гэрт, аравны гурав орчим нь сууцны тусдаа байшинд, үлдсэн нь нийтийн тохилог сууц болон бусад сууцанд амьдарч байна. Хүснэгт 2.13-т ядуурал сууцны төрөлтэй ямар хамааралтай байгааг харуулав. Ядуурлын түвшин гэрт амьдран суугчдын дунд харьцангуй өндөр, сууцны тусдаа байшинд амьдрагчдын хувьд үүнээс арай бага, харин нийтийн тохилог сууцанд амьдрагчдын дунд хамгийн бага байна. Хотод ч хөдөөд ч энэ чиг хандлага адил байсаар байна.

2010 оны судалгааны дүнгээр гэрт суугчдын бараг тэн хагас нь хот, хөдөөд амьдардгаас үл хамааран ядуу байсан бол энэ үзүүлэлт энэ жил буурч хотод гэрт амьдрагчдын 45 хувь, хөдөөд 39 хувь ядуу байна. Хот, хөдөөд амьдардагаас үл хамааран гэр, тохилог сууц, сууцны тусдаа байшинд суугчдын ядуурлын хамралтын хувь өмнөх оноос буурсан байна. Харин бусад сууцанд амьдрагчдын ядуурлын хамралтын хүрээ өмнөх оноосоо өссөн байна. Гэтэл хотод нийтийн тохилог сууцанд амьдрагчдын 6 хувь нь ядуу байхад хөдөөд нийтийн тохилог сууцанд суугчдын 15 хувь нь

ядуу байна. Гэрт амьдрагсад илүү ядуу байх хандлагатай буюу арван хүн тутмын долоо нь ядуу, сууцны тусдаа байшинд амьдрагсдын арван хүн тутмын гурав нь ядуу байна. Хотод гэрт амьдардаг өрх хүн амын 30 хувийг эзэлж байгаа ч ядуучуудын 52 хувийг эзэлж байна. Харин тохилог сууцанд амьдарч байгаа хүн ам 26 хувийг эзэлж байгаа боловч дөнгөж 6 хувь нь л ядуу байна. Хөдөөд сууцны төрөл тус бүрд ядуучуудын тархалт нь нийт хүн амын тархалттай ойролцоо буюу арван хүн тутмын долоо нь гэрт, үлдсэн нь байшинд амьдарч байна.

Хүснэгт 2.13. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, сууцны төрлөөр

	Улсын дундаж				Хот				Хөдөө							
	Гэр	Тохилог сууц	Байшин	Бусад	Гэр	Тохилог сууц	Байшин	Бусад	Гэр	Тохилог сууц	Байшин	Бусад	Гэр	Тохилог сууц	Байшин	Бусад
Ядуурлын хамралтын хүрээ	40.9 (1.2)	7.1 (1.1)	24.3 (1.1)	29.3 (4.5)	44.8 (1.8)	6.4 (1.1)	25.8 (1.4)	29.0 (6.0)	39.0 (1.6)	14.9 (3.6)	21.8 (1.8)	29.6 (7.0)				
Ядуурлын гүнзгийрэлт	11.1 (0.5)	1.4 (0.3)	5.5 (0.3)	8.8 (1.8)	13.1 (0.8)	1.3 (0.3)	5.9 (0.4)	10.2 (2.7)	10.2 (0.6)	2.9 (0.9)	4.8 (0.5)	7.0 (2.1)				
Ядуурлын мэдрэмж	4.2 (0.2)	0.4 (0.1)	1.8 (0.1)	3.6 (1.0)	5.4 (0.5)	0.4 (0.1)	1.9 (0.2)	4.5 (1.5)	3.7 (0.3)	0.8 (0.3)	1.5 (0.2)	2.5 (0.9)				
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:																
Хүн амын хувийн жин (%)	48.1	14.9	35.5	1.5	30.7	26.2	41.4	1.6	67.2	2.5	28.9	1.4				
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	66.1	3.5	28.9	1.5	51.7	6.3	40.2	1.8	78.7	1.1	18.9	1.2				
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.4	3.9	3.5	3.8	3.4	3.9	3.5	3.7	3.5	3.9	3.6				
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	41.4	34.2	36.8	34.5	39.9	34.5	36.5	34.0	42.0	30.6	37.3	35.1				
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	26.3	22.0	23.9	25.1	26.3	21.9	23.1	25.3	26.4	23.6	25.3	24.8				
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	44.8	44.5	46.4	44.1	44.9	44.6	46.7	43.6	44.7	43.5	45.8	44.8				
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	79.9	70.1	79.7	74.1	73.0	69.6	77.0	68.3	83.3	76.5	84.2	82.0				

Санамж: Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компанийн ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулагүй бусад байшингуудыг оруулав.
 Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалганд харуулав.
 Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

2.6.2 Дэд бүтцийн үйлчилгээ

Хүн амыг сайжруулсан усан хангамж, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж, цахилгаан, эрчим хүч зэрэг дэд бүтцийн үйлчилгээгээр хангаснаар хүн амын амьжиргааны түвшин дээшилнэ.¹⁷ Шаардлага хангаагүй усан хангамж болон ариун цэврийн байгууламж нь хүн амын эрүүл мэндэд шууд нөлөөлж, өвчлөл, түүний дэгдэлтийг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй зардлыг буй болгон хүн амын амьжиргаанд сөргөөр нөлөөлнө. Цахилгаан, эрчим хүчний дутагдал нь хүн амын боловсрол, хөрөнгө оруулалтанд сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Тэгвэл аж байдлын энэ үзүүлэлтүүд ямар байна вэ?

Ядуурал нь дэд бүтцийн үндсэн үйлчилгээнүүдийн хүртээмжээс хэрхэн хамаарч байгааг Хүснэгт 2.14 ба 2.15-д үзүүлэв. Өрхийн судалгааны дүнгээр хүн амын 53 хувь нь сайжруулсан усан хангамжтай, 52 хувь нь эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай, 78 хувь нь цахилгаан эрчим хүчээр хангагдаж, нийт хүн амын аравны дөрөв орчим нь дээрх гурван үйлчилгээг бүгдийг нь хүртэж байна. Сайжруулсан усан хангамж болон ариун цэврийн байгууламжаар хангагдсан хүн амын хувийн жин 2010 оны судалгааны дүнгээс бага зэрэг буурсан, харин цахилгааны хангамжтай хүн амын хувийн жин 1 пунктээр нэмэгдсэн байна. Эдгээр үйлчилгээний хүртээмж нь хотод хөдөөгийнхөөс өндөр байна. Жишээ нь хотын хүн амын 68.8 хувь, хөдөөгийн хүн

амын 33.6 хувь нь эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай байна. Хотын хүн ам үндсэндээ цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан байхад хөдөөд хүн амын 54 хувь нь л цахилгаан эрчим хүчний үйлчилгээг авч байна.

Дээр дурьдсан хоёр хүснэгтэнд харуулсан мэдээлэлд хөдөөд нарны эрчим хүчний хэрэглээ эрс өссөн баримт багтаагүй гэдгийг хэлэх хэрэгтэй. Засгийн газраас хямдруулсан үнэ бүхий нарны зайн эх үүсвэрээр малчдыг хангах бодлогыг хэрэгжүүлж сүүлийн хэдэн жил ихээхэн амжилт олсон. Хэдийгээр энэ төрлийн эрчим хүч нь цахилгааныг бүрэн орлохгүй ч одоо хөдөөгийн хүн амын аравны найм орчим нь нарны эрчим хүч эсвэл цахилгааны эрчим хүчээр хангагдсан байна. Сайжруулсан усан хангамж, ариун цэврийн байгууламж, цахилгаан гэсэн гурван үндсэн үйлчилгээг бүгдийг нь хотын тал хувь нь хүртэж байхад хөдөөд зөвхөн аравны хоёр нь хүртэж байгаа үр дүн манай судалгаанаас гарлаа. Үүний зэрэгцээ эдгээр үйлчилгээний чанарын асуудлыг анхаарах хэрэгтэй. Хэдийгээр энэ судалгаагаар үйлчилгээний чанарын мэдээллийг аваагүй ч хотынхон ерөнхийдөө хөдөөгийнхнээс илүү чанартай үйлчилгээг хүртэж байна. Жишээ нь, хамгаалалттай худаг хүртэл бохирдолд өртөх эрсдэл бий тул орон сууцны төвлөрсөн усан хангамжийн ус нь худгийн уснаас илүү чанартай гэж үзэж болно.

¹⁷ Сайжруулсан усан хангамж гэдэг нь төвлөрсөн усан хангамжинд холбогдсон буюу хамгаалалттай худгаас усаа авч хэрэглэдэг байх (хамгаалалтгүй худаг, гол, булаг, цас мөсний ус хэрэглэдэг бол үүнд орохгүй) гэж тодорхойлсон. Эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж гэдэг нь хувийн болон дундын /нийтийн бус/ бохир зайлуулах шугам, нүхтэй байхыг хэлнэ. Энэ нь энгийн болон төвлөрсөн бохирын сүлжээ зэрэг байж болно.

Хүснэгт 2.14. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр

	а/ Сайжруулсан усан хангамж		б/ Ариун цэврийн байгууламж		Цахилгаан		Бүгд	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	35.8 (1.2)	24.4 (1.0)	36.8 (1.2)	23.4 (0.9)	34.5 (1.8)	28.5 (0.9)	35.8 (1.1)	19.5 (1.1)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	9.2 (0.5)	6.2 (0.3)	9.6 (0.5)	5.8 (0.3)	8.4 (0.7)	7.4 (0.3)	9.3 (0.4)	4.8 (0.3)
Ядуурлын мэдрэмж	3.3 (0.2)	2.3 (0.2)	3.6 (0.2)	2.1 (0.1)	2.9 (0.3)	2.8 (0.1)	3.4 (0.2)	1.7 (0.1)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:								
Хүн амын хувийн жин (%)	47.3	52.7	47.9	52.1	22.0	78.0	63.3	36.7
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	56.8	43.2	59.1	40.9	25.5	74.5	76.0	24.0
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.8	3.7	3.8	3.7	3.8	3.7	3.8	3.6
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	39.7	37.5	39.6	37.6	40.7	37.9	39.5	36.9
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	25.6	24.1	26.2	23.5	27.0	24.2	25.9	23.0
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.3	45.2	44.6	45.9	43.9	45.6	45.1	45.6
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	80.7	76.0	81.3	75.3	87.9	75.5	80.1	74.8

а/ Сайжруулсан усан хангамжтай буюу төвлөрсөн усан хангамж, хамгаалалттай худаг, булаг зэргээс ус авдаг хүн амын хувийн жин юм. Сайжруулаагүй усан хангамж гэдэгт зөврийн ус, хамгаалалтгүй худаг, булгийн ус орно.

б/ Сувагжуулалт гэдэгт хог гадагшлуулах (хувийн болон нийтийн) бохирын цооногшугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сүүцны гаднах бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

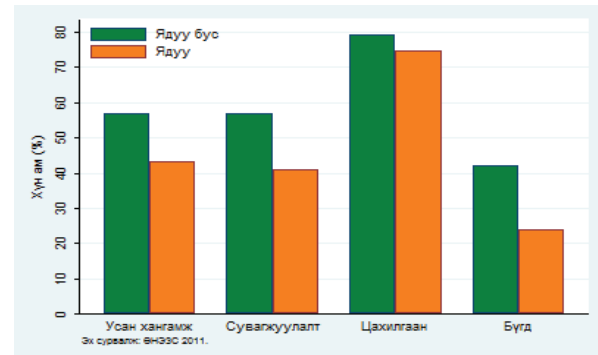
Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалганд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Ус, ариун цэврийн байгууламж болон цахилгааны хангамжийн үйлчилгээг хүртэх боломжгүй хүн амын амьжиргааны түвшин тэдгээр үйлчилгээг хүртэж буй хүн амынхаас доогуур байна. Энэ гурван үйлчилгээг бүгдийг нь хүртдэг хүн амын аравны хоёр нь ядуу байхад үйлчилгээг хүртдэггүй хүн амын аравны гурваас илүү нь ядуу байна. Энэ ерөнхий чиг хандлага хот, хөдөөгийн суурьшилд хоёуланд нь ажиглагдаж байгаа боловч хотод ялгарал нь арай илүү байна.

Зураг 2.3-т дэд бүтцийн үйлчилгээний хүртээмжийг хүн амын ядуурлын байдлаар харуулав. Ядуу бус хүн амын дунд сайжруулсан усан хангамж, ариун цэврийн байгууламж болон цахилгаан эрчим хүчний үйлчилгээний хүртээмж ядуу хүн амтай харьцуулахад илүү байгаа бөгөөд үйлчилгээнүүдийг хамтад нь хүртэж байгаагаар нь нарийвчлан үзвэл

ялгарал нь улам нэмэгдэж байна. Энэ дүр зураг хот, хөдөөд хоёуланд нь ажиглагдаж байна. Гэхдээ ядуу ба ядуу бус хүн амын эдгээр үйлчилгээг хүртэж байгаа байдал нь хөдөөд нэлээн бага байна.

Зураг 2.3 Дэд бүтцийн үйлчилгээний хүртээмж, ядуурлын байдлаар



Хүснэгт 2.15. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр, хот хөдөөгөөр

	а/ Сайжруулсан усан хангамж				б/ Ариун цэврийн байгууламж				Цахилгаан				Бүгд			
	Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	36.2 (1.8)	21.6 (1.3)	35.5 (1.6)	29.9 (1.5)	39.4 (2.0)	20.8 (1.1)	35.4 (1.5)	29.2 (1.7)	40.5 (15.6)	26.5 (1.1)	34.4 (1.9)	32.4 (1.4)	36.8 (1.6)	16.5 (1.2)	35.0 (1.4)	27.1 (2.0)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	9.7 (0.7)	5.6 (0.4)	8.9 (0.6)	7.5 (0.5)	10.9 (0.8)	5.2 (0.3)	9.0 (0.6)	7.2 (0.6)	9.3 (3.2)	7.0 (0.4)	8.4 (0.7)	8.3 (0.5)	9.9 (0.6)	4.1 (0.4)	8.9 (0.5)	6.5 (0.6)
Ядуурлын мэдрэмж	3.7 (0.3)	2.1 (0.2)	3.1 (0.3)	2.7 (0.2)	4.3 (0.5)	1.9 (0.1)	3.2 (0.3)	2.5 (0.3)	3.0 (1.3)	2.6 (0.2)	2.9 (0.3)	3.0 (0.2)	3.8 (0.3)	1.5 (0.2)	3.2 (0.2)	2.2 (0.3)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:																
Хүн амын хувийн жин (%)	34.3	65.7	61.7	38.3	31.2	68.8	66.4	33.6	0.5	99.5	45.7	54.3	49.7	50.3	78.3	21.7
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	46.8	53.2	65.6	34.4	46.2	53.8	70.6	29.4	0.8	99.2	47.2	52.8	68.8	31.2	82.3	17.7
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.8	3.6	3.8	3.7	3.8	3.6	3.7	3.7	3.9	3.7	3.8	3.7	3.8	3.6	3.7	3.8
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.0	36.4	40.7	39.7	37.6	36.6	40.6	39.9	50.0	36.9	40.6	40.1	37.9	36.0	40.6	39.4
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.4	23.4	26.3	25.4	25.2	23.1	26.7	24.6	31.2	23.7	26.9	25.2	25.1	22.5	26.4	24.4
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	46.1	45.2	44.8	45.3	45.1	45.7	44.3	46.2	46.9	45.5	43.9	45.9	45.6	45.4	44.7	46.0
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	74.5	73.0	84.5	81.6	73.5	73.5	85.3	79.5	68.2	73.5	88.2	79.4	74.1	72.9	84.3	79.8

/ Сайжруулсан усан хангамжтай буюу төвлөрсөн усан хангамж, хамгаалалттай худаг, булаг зэргээс ус авдаг хүн амын хувийн жин юм. Сайжруулаагүй усан хангамж гэдэгт зөврийн ус, хамгаалалтгүй худаг, булгийн ус орно.

б/ Сувагжуулалт гэдэгт хог гадагшлуулах (хувийн болон нийтийн) бохирын цооног/шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь суудны гаднах бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалганд харуулав.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

2.7 Нийгмийн Хамгаалал

Нийгмийн хамгаалал нь эдийн засгийн тогтворгүй байдал болон ядуурлыг бууруулахад чухал үүрэгтэй бөгөөд эдийн засаг, нийгэм, хүрээлэн байгаа байгаль орчны нөхцөл байдлаас шалтгаалан хувь хүн, өрхөд учрах сөрөг нөлөөллийг багасгах зорилготой. Эдгээр нөлөөлөл нь байнгын (хөгжлийн бэрхшээл, хөдөлмөрийн чадваргүй) юмуу түр зуурын болон ажилгүйдлийн үр дагавартай байж болох юм. Мөн улсын хэмжээнд тохиолдсон, нийгмийн томоохон бүлэг хэсэг өртсөн байгалийн гамшиг, бэрхшээл (зуд, ган, үер, түймэр гэх мэт) болон тэжээгчээ алдах зэргээр зөвхөн тухайн өрхөд хамаарахаар ч байж болно. Гэхдээ тухайн тохиолдол бүрт авах хариу арга хэмжээ нь өөр өөр байна.

Нийгмийн хамгааллын үндсэн 2 сүлжээ байдаг. Нийгмийн хамгааллын албан бус сүлжээ нь уламжлалт буюу албан бус арга замаар тухайн орон нутгийн хүмүүс, танил тал болон өрхийн гишүүдийн дэмжлэгт тулгуурласан, бусдаас авсан бэлэг, тусламж,

хандив хэлбэрээр тодорхойлогддог. Харин нийгмийн хамгааллын албан сүлжээ нь нийгмийн эмзэг бүлгийн хүмүүст төрөөс туслах, хамгаалахад оршдог. Нийгмийн хамгааллын албан бус сүлжээ буюу албан бус, хувийн тусламж ч түгээмэл байна. Тухайлбал, малчид малын солилцоо хийх гэх мэт хувийн шилжүүлгийн хэлбэрийг ашиглаж байна.

Монгол улсын хувьд нийгмийн хамгааллын албан сүлжээ нь нэлээд өргөн хүрээтэй бөгөөд ихэвчлэн нийгмийн даатгал, нийгмийн халамжаас бүрддэг¹⁸. Төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжихэд хадгалагдан үлдсэн төрийн нийгмийн хамгааллын энэхүү сүлжээ нь одоо хүртэл ихээхэн үүрэгтэй байна. Энэ дэд хэсэгт нийгмийн хамгааллын албан болон албан бус (хувийн) хэлбэрүүд, өрхийн хүлээн авч байгаа хувийн болон улсаас өгч байгаа мөнгөн шилжүүлэг (тэтгэвэр, тэтгэмж, бэлэн мөнгө), тусламжийн талаар дэлгэрэнгүй тайлбарлана.

¹⁸ Нийгмийн даатгал нь зарим эрсдлийг хамгаалахын тулд улсаас төлж байгаа өндөр насны тэтгэвэр, ажилгүйдлийн, өвчтэй байсны тэтгэмж гэх мэтээс бүрдэнэ. Нийгмийн халамж нь хамгаалал, тусламж зайлшгүй шаардагдаж байгаа тухайн бүлэг хүмүүст зориулсан байдаг. Үүнд: тахир дутуугийн, тэжээгчээ алдсаны тэтгэмж болон нөхөн олговор хамаарна.

2.7.1 Мөнгөн шилжүүлэг, тусламжийн хэмжээ, түүний ач холбогдол

Хүснэгт 2.16-д өрхүүдийг мөнгөн шилжүүлэг, тусламж, бэлгийг хүлээн авч байгаагаар нь ангилан үзүүлэв.

Нэгдүгээрт, мөнгөн шилжүүлэг, тусламж, бэлэг авах, өгөх нь нэлээд өргөн хүрээг хамарч байгаа бөгөөд бараг бүх өрх ямар нэгэн байдлаар бусдаас мөнгөн шилжүүлэг, тусламж, бэлэг авсан байна.

Хоёрдугаарт, улсаас болон хувь хүнээс бэлэг, тусламж авсан өрхүүдийн хамрагдалт эрс өөр байна. Бүх өрх улсаас, харин арван өрх тутмын хоёр нь хувь хүнээс мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авсан байна.

Гуравдугаарт, улсын мөнгөн шилжүүлэг нь нийт шилжүүлсэн дүнгийн аравны найм гаруй хувийг бүрдүүлж байна.

Дөрөвдүгээрт, улсын мөнгөн шилжүүлгийн гол хоёр бүрэлдэхүүн хэсэг нь өндөр насны тэтгэвэр, хүний хөгжил сангийн мөнгө байна. Өндөр насны тэтгэврийг арван өрх тутмын

гурав орчим нь хүртэж байгаа бөгөөд нийт дүнгээрээ улсын мөнгөн шилжүүлгийн аравны гурван хувийг эзэлж байна. Хүний хөгжил сангийн мөнгийг бараг бүх өрх хүлээн авч байгаа бөгөөд улсын мөнгөн шилжүүлгийн аравны дөрвийг эзэлж байна. Хүний хөгжил сангийн мөнгийг хүн болгон авч байгаа нь улсын мөнгөн шилжүүлэг эрс өссөнд гол шалтгаалах хүчин зүйл болж байна.

Тавдугаарт, хувийн нийт мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийн аравны хоёр орчмыг явуулж байгаа хүмүүс нь гэр бүлийнхэн, найз нөхөд нь байна.

Зургаадугаарт, хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийн дийлэнх хувийг дотоодоос шилжүүлсэн байна. Эцэст нь, улсаас өгч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийн хэмжээ тухайн өрхүүдийн хэрэглээний аравны гурав орчмыг, харин хувиас авч байгаа хэмжээ нь бараг аравны хоёр шахмыг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 2.16. Өрхийн хүлээн авсан шилжүүлэг, бэлэг, тусламж

	Шилжүүлэг хүлээн авч байгаагаас			
	Шилжүүлэг бүхий өрхүүд (%)	Шилжүүлэг бүхий хүн ам (%)	Өрхийн авсан дундаж шилжүүлэг (сард, төгрөгөөр)	Нийт шилжүүлэгэнд эзлэх хувь (%)
Нийт	99.7	99.8	134 564	29.4
Нийгмийн хамгаалал, халамж	99.6	99.8	114 635	25.8
Өндөр насны	25.9	22.4	158 482	39.7
Жирэмсний болон нярай, хөхүүл хүүхэдтэй эхийн	4.7	5.9	16 914	3.2
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний	8.4	8.9	75 191	19.7
Тэжээгчээ алдсан хүүхдийн	2.7	3.1	71 470	15.3
Нярай хүүхэд асарсаны	2.2	2.8	21 189	4.1
Хүний хөгжил сангийн	97.3	97.7	58 008	12.1
Бусад а/	18.7	21.1	37 965	7.0
Бэлэг, тусламж	20.9	19.9	95 475	17.3
Гэр бүл, найз нөхдөөс	15.3	13.3	103 782	19.7
Бусад б/	6.9	7.8	60 002	8.9
Гадаадаас	3.2	3.2	184 618	27.1
Дотоодоос	18.0	17.1	77 657	15.2

а/ Нөхөн олговор, ажилгүйдлийн тэтгэмж, хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсаны тэтгэмж, оршуулгын тэтгэмж болон бусад тэтгэвэр, тэтгэмжүүд орно.

б/ Төр, улсын болон хувийн компани, байгууллагууд, ТББ-ууд гадаадын байгууллага, хувь хүний болон бусад эх үүсвэр орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2011.

2.7.2 Өрхийн хүлээн авч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж

Нийгмийн хамгааллын үндсэн зорилгын нэг нь эмзэг бүлгийнхэнд туслах, эдийн засаг, нийгмийн учирч болох сөрөг нөлөөллийг багасгахад оршдог. Хүснэгт 2.17-д ядуурлын түвшин болон улсын эсвэл хувийн мөнгөн шилжүүлэг, тусламж, бэлгийг хүлээн авч байгаа болон аваагүй өрхүүдийн хоорондын хамаарлыг үзүүлэв. 2010 онд хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа хүн амын ядуурлын түвшин хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж аваагүй хүн амын ядуурлын түвшнээс өндөр байсан бол энэ хандлага эсрэгээрээ болсон нь харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа хүн амын ядуурал

шилжүүлэг аваагүй хүн амаас арай бага байна. Улсаас мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа болон аваагүй байгаа хүн амын бүлгүүдийн хоорондын харьцуулалтыг маш болгоомжтой хийх хэрэгтэй. Улсаас шилжүүлэг авч байгаа хүн амын дунд ядуурлын түвшин өндөр байгаа нь мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийн зорилтот бүлэг зөв сонгогдож байгааг харуулж байж болох талтай. Гэхдээ бараг бүх хүн ам ямар нэг хэлбэрийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийг улсаас авч байгаа баримт нь дээрх цогц үзүүлэлтүүдийн гаргаж ирж байгаа мэдээллийн ач холбогдолд сөргөөр нөлөөлж байна.

Хүснэгт 2.17. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын болон хувийн шилжүүлэг, бэлэг тусламжаар

	Хувийн				Улсын			
	Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	26.8	25.9	33.4	33.1	0.0	26.7	7.5	33.4
	(1.3)	(1.8)	(1.3)	(2.3)	(0.0)	(1.1)	(7.4)	(1.2)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1	6.7	8.4	8.4	0.0	7.0	2.7	8.4
	(0.5)	(0.6)	(0.5)	(0.8)	(0.0)	(0.4)	(2.6)	(0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7	2.4	3.0	3.0	0.0	2.6	0.9	3.0
	(0.2)	(0.2)	(0.2)	(0.3)	(0.0)	(0.2)	(0.9)	(0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:								
Хүн амын хувийн жин (%)	77.4	22.6	83.1	16.9	0.3	99.7	0.2	99.8
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	78.0	22.0	83.2	16.8	0.0	100.0	0.0	100.0
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.8	3.4	3.8	3.7	2.3	3.7	2.1	3.7
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	36.1	39.4	40.1	41.4	24.4	37.0	8.7	40.4
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.7	20.8	25.8	26.8	14.2	23.8	8.7	26.0
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.1	46.7	45.1	44.5	42.5	45.5	39.5	45.0
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	77.4	61.5	84.7	76.7	72.2	73.5	80.2	83.4

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

2.7.3 Өндөр насны тэтгэвэр

Хүн амын амьжиргаанд улсаас өгч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, тусламж чухал ач холбогдолтой гэж үзээд түүний томоохон бүрэлдэхүүн хэсэг болох өндөр насны тэтгэвэр болон ядуурлын хоорондын хамаарлыг судалж үзэв. (Хүснэгт 2.18) Улсын хэмжээнд тэтгэвэр авагчтай өрхийн амьжиргаа нь тэтгэвэр авдаггүй өрхүүдийнхтэй харьцуулахад илүү сайн байна.¹⁹ Тэтгэвэр авагчтай хотын өрхийн ядуурал өндөр харин эсрэгээрээ тэтгэвэр авагчтай хөдөөгийн өрхийн ядуурал бага байна. Улсын дунджаар харвал тэтгэвэр авагчтай өрх ядууралд өртөх нь арай бага байна. Өрх нь улирлын онцлогоос үл хамаарсан, тогтмол орлогын эх үүсвэр болох тэтгэвэр бүхий гишүүнтэй

байх нь сумын төв болон хөдөө нутагт байгаа өрхийн амьжиргааг сайжруулж байж болох юм. Хүн амыг тэтгэвэр авдаг, авдаггүйгээр нь судалж үзэхэд ядуучуудын тархалт нь нийт хүн амын тархалттай нягт уялдаатай, улсын дунджаар ядуу хүн амын аравны хоёр орчим нь тэтгэвэр авагчтай өрхийнх байгаа бөгөөд энэ хандлага хотод өндөр, хөдөөд бага байна. Хүн ам зүйн үзүүлэлтүүд ч гэсэн маш тодорхой хандлагуудыг харуулж байна. Тэтгэвэр авагчтай өрхөд хүүхдийн тоо улсын дунджаар цөөн байгаа хэдий ч хүн ам зүйн ачаалал өндөр буюу өндөр настай хүн амын тоо олон байдаг хандлага хэвээр байна. Эдгээр өрхийн тэргүүлэгчийн дундаж нас нь нэлээд ахимаг, голдуу эмэгтэйчүүд байна.

Хүснэгт 2.18. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өндөр насны тэтгэвэр

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	30.9 (0.9)	26.0 (1.3)	26.3 (1.2)	27.4 (1.7)	35.5 (1.3)	24.0 (1.9)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	8.0 (0.3)	6.4 (0.4)	7.0 (0.4)	6.8 (0.6)	9.0 (0.5)	5.8 (0.6)
Ядуурлын мэдрэмж	2.9 (0.2)	2.3 (0.2)	2.7 (0.2)	2.5 (0.3)	3.2 (0.2)	2.0 (0.3)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	77.6	22.4	74.4	25.6	81.1	18.9
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	80.4	19.6	73.7	26.3	86.4	13.6
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.9	3.2	3.8	3.5	4.0	2.9
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	30.6	61.1	29.1	58.1	32.3	64.7
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	29.9	10.3	28.2	11.7	31.7	8.5
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	39.6	61.3	39.8	60.9	39.5	61.7
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	83.6	62.5	78.2	60.8	89.5	64.6

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

¹⁹ Өндөр насны тэтгэвэр нь нийгмийн халамжийн нэг хэлбэр бус харин ажилчид тэтгэврийн санд хуримтлуулсан мөнгөнөөсөө авч байгаа гэдгийг мартаж болохгүй.

ХАВСРАЛТ А.

Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн 2011 оны судалгаа

Энэхавсралтанд 2011 онд хийгдсэн Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгааны (ӨНЭЗС) ерөнхий шинж байдал, судалгааны түүврийн зохиомж, мэдээллийн чанарын талаархи зарим нарийвчилсан үнэлгээг хийж тусгав.

А.1 ӨНЭЭС-ны талаарх товч танилцуулга

ӨНЭЭС нь хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлын байдлыг тодорхойлохоос гадна өрхийн орлого, зарлагыг тооцох, хэрэглээний үнийн индекст ашигладаг сагс болон жинг шинэчлэх, ДНБ-ийг хэрэглээний аргаар тооцоход шаардлагатай мэдээлэл гаргах зорилготой улсын хэмжээнд төлөөлөх чадвартай судалгаа юм. ӨНЭЭС-г ҮСХ-ноос тогтмол явуулж байгаа бөгөөд нэг жилийн хугацааг хамруулан дүн шинжилгээ хийж байна. Энэхүү тайланд 2011 оны 12 сарыг хамруулав. Амьжиргааны түвшнийг тодорхойлох судалгааны хэвшмэл хэд хэдэн модулийг урьд нь явагддаг байсан ӨОЗС-нд хамтатгасан тул ӨНЭЭС-г Амьжиргааны түвшний түүвэр судалгааны сайжруулсан хувилбар гэж нэрлэж болохоор билээ. Гэхдээ 2007-2008 оныхоос ялгаатай нь хураангуй хэлбэрээр явуулсан тул зарим модулийг хассан бөгөөд дараах 11 гол модулиас бүрдэж байна. Үүнд: өрхийн гишүүдийн тухай нийгэм, эдийн засгийн үндсэн мэдээлэл, боловсрол, эрүүл мэнд, ажил эрхлэлт, газар тариалан ба мал аж ахуй, өрхийн аж ахуйн болон бусад орлого, сууц ба эрчим хүч, удаан эдэлгээт бараа, хүнсний бус зарлага, хүнсний хэрэглээ зэрэг болно.

А.2 Түүвэрлэлтийн зохиомж

ӨНЭЭС-ны зохиомжид Улаанбаатар, аймгийн төвүүд, хөдөө нутаг болон сумын төвүүд гэсэн гурван илэрхий бүлгийг ашигласан. Мөн Улаанбаатар хотод түүврийг дүүрэг, хороодоор харин хөдөөд аймгуудаар хуваарилсан. Аймгийн төв бүр нэг дэд бүлэг гэдэг нь тодорхой юм. Энэ сонголтын стратеги нь бүлэг тус бүрд өөр байсан буюу хотод хоёр үе шаттай, хөдөөд гурван үе шаттай хэрэгжүүлсэн. Улаанбаатар хотод эхлээд 360 хэсэг, хэсэг тус бүрээс 10 өрх сонгосон.

Аймгийн төвүүдэд эхлээд 12 эсвэл 24 баг сонгож баг тус бүрээс 10 өрх сонгож авсан.²⁰ Хөдөөд эхлээд 52 сум сонгож сум тус бүрээсээ 12 баг, баг тус бүрээсээ 8 өрх сонгосон. Нийт 1248 түүврийн анхан шатны нэгж буюу кластерийг (хэсэг, баг эсвэл сум) хэмжээтэй нь пропорциональ магадлалаар сонгосон бөгөөд судалгааны мэдээлэл цуглуулах 12 сарын хугацаанд нь санамсаргүйгээр хуваарилсан. Ингэснээр судалгаагаар сар бүр 104 түүврийн анхан шатны нэгжээс бүрдэх санамсаргүй дэд түүврээс мэдээлэл цуглуулсан болно. Түүвэрлэлтийн энэ аргачлалаар Монгол улсын өөр нутаг дэвсгэрт амьдарч байгаа өрхүүд өөр өөр магадлалаар сонгогдсон. Иймд бүлэг тус бүр болон нийт улсын хэмжээнд төлөөлөх чадвартай статистикийн мэдээ баримт тоо мэдээ цуглуулахын тулд түүвэрлэлтийн жинг ашиглах нь чухал болсон. Уг жинг түүврийн стратегийг ашиглан сонголтын магадлалтай нь урвуугаар авч өрх бүрд оноолоо. 11232 өрхөөс 3600-г Улаанбаатар хотод, 2640-ийг аймгийн төвүүдэд, 4992-ыг сумын төвүүд болон хөдөө нутагт хуваариллаа. Гэхдээ энэ тайланд ашигласан бодит түүвэр нь үүнээс арай бага буюу Улаанбаатар хотод 3583 өрх, аймгийн төвд 2635 өрх, сумын төв болон хөдөө нутагт 4993 өрх байлаа. Бүрэн мэдээлэл байхгүйгээс шалтгаалан 21 өрх хасагдсан тул дээрх зөрүү гарсан.

²⁰ Зөвхөн Дархан Уул, Орхон аймгуудаас 24 баг сонгосон.

Хүснэгт А.1. 2011 оны ӨНЭЗС-ны түүвэр, ТАШН-ээр, ярилцлага авсан сараар				
	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Хөдөө	Улсын хэмжээнд
2011 он				
1 сар	297	220	416	933
2 сар	300	220	416	936
3 сар	299	220	416	935
4 сар	299	220	416	935
5 сар	299	220	416	935
6 сар	298	216	416	930
7 сар	298	220	416	934
8 сар	299	220	416	935
9 сар	297	220	416	933
10 сар	300	219	417	936
11 сар	297	220	416	933
12 сар	300	220	416	936
Нийт	3,583	2,635	4,993	11,211

А.3 Мэдээллийн чанар

Судалгааны мэдээллийн чанарын стандарт сайн хангагдсан гэж үзэж байна. Нэг талаас, ӨНЭЗС-гаар өрхүүдээс асар их мэдээлэл цуглуулах болсон тул өмнөх АТТС-тай харьцуулахад үйл ажиллагааны стратеги болон мэдээллийн удирдлагад шинэ шаардлага тавигдах болсон. Бүх арга ажиллагаа нь цэгцтэй дарааллаар, төвлөрсөн байдлаар хийгдэх болсоноор мэдээллийн чанарт эерэг нөлөө үзүүлсэн байх магадлалтай. Нөгөө талаас мэдээллийн уялдааны шалгалтыг гурван үе шатанд буюу мэдээлэл шивж оруулахад, анхдагч тоо мэдээллийг боловсруулах үед, гуравдугаарт, энэ тайланг бэлдэх үед гүйцэтгэлээ. Бүх тохиолдолд эдгээр шалгалтанд ашиглаж байгаа жагсаалтуудыг өрхүүдийн нөхсөн маягтууд дээрх үндсэн мэдээлэлтэй тулгасан (Зарим тохиолдолд эхний шатны шалгалтын үед өрхүүд дээр дахин очиж шалгасан) бөгөөд алдаа илэрсэн тохиолдолд шууд залруулж байсан.

ХАВСРАЛТ Б.

**Ядуурлын дүн шинжилгээний
арга зүй**

Хугацаагаар харьцуулах боломжийг хангахын тулд энэ удаагийн судалгаа шинжилгээний арга зүйд 2007-2008, 2009, 2010 оны ӨНЭЗС-ны ядуурлын шинжилгээнд ашигласан арга зүйг баримтлав.

Ядуурлын дүн шинжилгээ хийхэд 3 бүрэлдэхүүн хэсэг шаардлагатай байдгийг юуны өмнө тэмдэглэе. Үүнд: Нэгдүгээрт: хэмжигдэж, хүлээн зөвшөөрөгдөж болохуйц, хүн амыг эрэмбэлэх боломжтой аж байдлын үзүүлэлтүүд; Хоёрдугаарт: хүн амыг ядуу ба ядуу бусаар ангилах сонгогдсон үзүүлэлттэй харьцуулахад тохиромжтой ядуурлын шугам; Гуравдугаарт: аж байдлын бие даасан үзүүлэлтүүдийг нэгтгэн ядуурлын ерөнхий дүр төрхийг харуулах цогц хэмжүүрүүд.

Энэ хавсралтанд ядуурлын хэмжүүр үзүүлэлтүүд, ядуурлын шугамыг тогтоосон байдал, хэрэглээний хэмжээг тодорхойлон бүрдүүлэх боловсруулалтын бүх шатыг тайлбарлана. I бүлэгт хэрэглээг аж байдлын үзүүлэлт болгон сонгон авсан талаар өгүүлнэ. II бүлэгт өрхийн нэрлэсэн хэрэглээг тооцох аргыг харуулна. III бүлэгт газар зүйн байрлалын болон цаг хугацааны үнийн засварлалт, IV бүлэгт өрхийн хүн амын бүтцийн засварлалт, V бүлэгт ядуурлын шугамыг тодорхойлсон аргачлалыг нарийвчлан харуулна. Сүүлчийн VI бүлэгт энэхүү тайланд хэрэглэсэн ядуурлын хэмжүүрүүдийг тайлбарлав.

Б.1 Аж байдлын үзүүлэлтийн сонголт

Ядуурал нь эрүүл мэнд муутай байх, дэд бүтцийн үйлчилгээг хүртэх боломж хязгаарлагдмал байх, хоол тэжээлийн доройтол, бараа үйлчилгээний дутагдал, шашин шүтлэг, улс төрийн үзэл бодлоо илэрхийлэх чадваргүй байх гэх мэт олон төрлийн хязгаарлалтыг өөртөө агуулдаг. Энэ бүгд нь тус бүрдээ аж байдлыг тодорхойлох бүрэлдэхүүн хэсгийг илэрхийлэх тул нэг бүрчлэн анхаарч судлах шаардлагатай бөгөөд

бодлого боловсруулагч нарыг ядуурлын янз бүрийн байдал дээр анхаарлаа хандуулахад тус болдог. Ядуурлын эдгээр ялгаатай бүрэлдэхүүн хэсгүүд хосолсон байх тохиолдол элбэг байдаг. Жишээлбэл хоол тэжээлийн дутагдалд үргэлж орсон хүн голдуу боловсрол багатай, эрүүл мэндийн тусламж авах боломжгүй байх г.м.

Орлого, хэрэглээ хоёрын алиныг нь аж байдлын хэмжүүр үзүүлэлт болгон сонгож авахыг шийдэх нь маш чухал. Хэрэглээ нь амьжиргааны түвшнийг орлогоос арай нарийн хэмжиж тодорхойлдог илүү ач холбогдолтой буюу зохимжтой үзүүлэлт болно. Онолын хувьд ч мөн практик дээр ч амьжиргааны түвшнийг хэрэглээгээр тодорхойлох нь орлогоор тодорхойлсноос илүү зохимжтой, бодит байдлыг илэрхийлдэг гэж үздэг.²¹

Хэдийгээр энэ хоёр нь өөр ойлголтууд боловч хоёул сэтгэл ханамжийг ямар нэг байдлаар илэрхийлдгээрээ төстэй. Хэрэглээ нь хувь хүн бүр бодитоор юутай байсныг хэмждэг бол орлого нь хөрөнгийн хамт хүний чадварыг хэмждэг. Хүний бүхэл амьдралын урт хугацааны амьжиргааны түвшинг судлахыг сонирхож байгаа тохиолдолд орлого ба хэрэглээний алийг нь сонгох нь ялгаагүй. Харин богино хугацааны буюу жишээ нь нэг жилийн хувьд бол орлогоос хэрэглээ нь илүү тогтвортой, өөрчлөлт багатай байна. Мөн түүнчлэн хэрэглээ нь орлоготой харьцуулахад улирлын хэлбэлзэл багатай байдаг. Тухайлбал газар тариалан эрхэлж байгаа өрхийн орлогын түвшин нь ургац хураалт, тариалалтын үетэй холбоотойгоор маш хэлбэлзэлтэй байдаг учраас энэ үзүүлэлтийг ашигласнаар амьжиргааны түвшинг үлэмж хэмжээгээр ихэсгэж, багасгаж бодитой бусаар тооцоолох магадлал илүү байна.

²¹ Деатон, Зайди нарын илтгэл (2002)

Практик талаас анхаарч үзвэл зохих асуудлууд байдаг. Үүнд юуны өмнө асуулга авахад мэдээлэгчдэд ойлгоход тодорхой хялбар байх шаардлагатай. Хэрэглээ нь мэдээлэл өгөгчдөд орлогоос илүү хялбар ойлголт байдаг. Ялангуяа орлого нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэх үйл ажиллагаанаас орж байгаа тохиолдолд хэрэглээг мэдээлэхэд илүү хялбар байна. Жишээлбэл, албан ёсны бүртгэлтэй салбарт ажиллаж байгаа хүн орлогын үндсэн эх үүсвэрээ буюу жишээлбэл цалин, хөлсөө тодорхой мэдээлэхэд ямар нэг хүндрэл учрахгүй. Харин албан бус сектор, эсвэл хөдөө аж ахуйд ажилладаг, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид орлогоо нарийн тодорхойлоход бэрхшээлтэй байдаг бөгөөд өрхийн болон бизнесийн ажил гүйлгээ холилдон бүртгэгддэг. Өрхүүд орлогоосоо илүүгээр хэрэглээгээ мэдээлэхдээ дуртай байдаг. Тэд орлогын талаарх мэдээллийг нь өөр зорилгоор, тухайлбал татварын түвшинг тодорхойлох үүднээс цуглуулж магадгүй гэж болгоомжилдог, эсвэл орлогын талаар асуух нь таатай бус гэж үздэгтэй ч холбоотой юм. Мөн өрхийн гишүүд нь өрхийн орлого, түүний эх үүсвэрээс илүүтэйгээр хэрэглээгээ сайн мэдэж байдаг.

Б.2 Хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийг тогтоох нь

Хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийг тогтоохдоо онол, практикийн үүднээс мөн авч үздэг. Нэгдүгээрт, байгаа мэдээллийг ашиглан аль болох дэлгэрэнгүй байх, хүн амын аж байдлыг тодорхойлохгүй, эрэмбэлэхэд нөлөө үзүүлэхгүй, мэдээллийн зарим нэг хэсгийг тооцоонд оруулахгүй байх ёстой. Хоёрдугаарт, худалдан авалт нь энэ үзүүлэлтийн цорын ганц бүрэлдэхүүн хэсэг биш учир зах зээлийн болон зах зээлийн бус гүйлгээг хоёуланг нь хамруулна. Гуравдугаарт, зардал бол хэрэглээ биш. Удаан

хадгалахад тохиромжгүй, ялангуяа хүнсний бүтээгдэхүүний хувьд худалдан авсанаа бүгдийг нь хэрэглэдэг гэж үзэх нь түгээмэл байдаг. Харин орон сууц, удаан эдэлгээт бараа гэх мэт бусад бараа, үйлчилгээний хувьд засварлалт хийх шаардлагатай. Эцэст нь хэрэглээ нь хүнс, хүнсний бус, сууц, удаан эдэлгээт бараа, эрчим хүч гэсэн 5 үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгээс бүрдэнэ. Бүрэлдэхүүн хэсэг бүр тодорхой нэр төрлүүдээс бүрдэх ба эдгээр нэр төрөл бүрийн хэрэглээний үнэлгээг хийх аргачлалыг доор товч тайлбарлав.

Хүнсний бүрэлдэхүүн хэсэг

Хүнсний хэрэглээг тооцохдоо хүнсний бүх бүтээгдэхүүний нэр төрөл тус бүрийн хэрэглээг нэгдсэн нэг цаг хугацаанд шилжүүлэн, нэмж бүрдүүлэх бөгөөд дараа нь өрх бүрийн бүх хүнсний барааг нэгтгэдэг. 2011 оны ӨНЭЗС-гаар гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, мах, махан бүтээгдэхүүн, загас болон далайн бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, өндөг, төрөл бүрийн өөх тос, жимс, жимсгэнэ, чихэр, жимсний чанамал, хүнсний бусад бүтээгдэхүүн, цай, кофе, цэвэр ус ундаа, жимсний шүүс, согтууруулах ундаа, тамхи гэсэн 13 бүлэг болгон ангилсан 122 нэр төрлийн бүтээгдэхүүний хүнсний хэрэглээний мэдээллийг өрхийн түвшинд цуглуулсан.

Мэдээлэл цуглуулах арга болон хугацаа нь хот, хөдөөд ялгаатай, өөр байсан. Хотын суурьшил буюу Улаанбаатар хот болон аймгийн төвүүдэд мэдээллийг өрхийн өдөр тутмын бүртгэл дээр үндэслэн цуглуулсан бөгөөд тоологч нар сард гурван удаа өөрөөр хэлбэл арав хоног бүрт очиж мэдээллийг нэгтгэж байв. Өөрөөр хэлбэл өрх тус бүрийн хувьд хүнсний мэдээллийн хамрах хугацаа нь нэг сар байлаа. Сумын төв болон хөдөөд өрхийн сүүлийн долоо хоногийн хэрэглээг эргэн сануулах аргыг ашигласан. Ийм хоёр өөр арга хэрэглэсэн нь дараахи гурван

шалтгаантай болно. Нэгдүгээрт, тоологч нар аймгийн төвд амьдардаг бөгөөд аймгийн төвүүд ихэнхидээ хөдөөгөөс нэлээн алс зайд оршдог учир сумын төв болон хөдөөгийн өрхүүдэд арав хоног бүр очих боломж байхгүй. Хоёрдугаарт, малчин өрхүүд тогтмол нүүдэллэдэг учраас хоёрдох, гуравдах очилтоор зорьсон өрхөө олоход хүндрэл учрах магадлал их. Гуравдугаарт, хөдөөгийн хүн ам нь хотын хүн амтай харьцуулахад худалдан авалтыг бөөнөөр нь голдуу хийдэг тул өрхийн өдөр тутмын бүртгэлээ нөхөхөд илүү бэрхшээлтэй байдаг.

Хэрэглээний энэ бүрэлдэхүүн хэсгийг боловсруулахад хэд хэдэн үндсэн зарчмыг хэрэглэсэн. Нэгдүгээрт, хэрэглээний бүх боломжит эх үүсвэрийг оруулав. Өөрөөр хэлбэл хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэглээ нь зах зээлээс худалдан авсан эсвэл гэрээс гадуур хэрэглэсэн хүнсний зүйлээс гадна өөрийн аж ахуйгаас хэрэглэсэн, бусдаас авсан, бэлэг, бараа солилцоогоор авсан бүтээгдэхүүн зэргээс бүрдэнэ. Хоёрдугаарт, худалдан авсан болон өөрийн аж ахуйгаас авсан бүх хүнсний бүтээгдэхүүнийг биш тухайн хугацаанд хэрэглэсэн бүтээгдэхүүнүүдийг л хэрэглээний бүтцэд багтаасан. Гуравдугаарт, мөнгөөр худалдан аваагүй хүнсний зүйлийг үнэлж аж байдлын хэмжигдэхүүнд оруулсан. ӨНЭЗС-гаар өрхийн хүнсний зөвхөн худалдан авалтын хувьд дундаж үнийн дүн, тоо хэмжээний талаар мэдээлэл цуглуулагдсан бөгөөд бусад эх үүсвэрийн хувьд зөвхөн тоо, хэмжээний мэдээллийг авсан. Худалдан аваагүй хүнсний зүйлийн мөнгөн үнэ цэнийг тооцохдоо дундаж үнийн мэдээллийг ашиглалаа.

Ихэнх хүнсний бүтээгдэхүүнүүд харгалзах бүлэг дотроо нэлээд дэлгэрэнгүй нэр төрлөөр орсон учир нэр төрөл тус бүр нь харьцангуй нэгэн жигд болсон. Гэхдээ нэгжийн үнэ нь бодит үнэ биш боловч барааны чанарын ялгааг илэрхийлнэ. Энэ нөлөөллийг багасгаж, газар зүйн байрлалын болон цаг хугацааны

зөрүүг авч үзэхийн тулд хэд хэдэн түвшинд (өрх, түүврийн нэгж, аймаг, суурьшил, улирал) үнийн голчутгыг тооцсон болно. Иймээс тухайн өрх хүнсний бүтээгдэхүүн худалдан авсан бол уг худалдан авсан барааны харгалзах голч үнийг өөрийн аж ахуйн болон солилцоогоор авсан барааг үнэлэхэд ашиглана. Хэрвээ өрх ямарваа нэг нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг огт худалдан аваагүй боловч хэрэглэсэн бол хэрэглээг нь үнэлэхэд түүний дээд түвшний (өрхийн харьяалагдах түүврийн нэгжийн гэх мэт) үнийг ашиглана. 2011 оны хүнсний хэрэглээний бүтцэд худалдан авсан, бусдаас үнэгүй авсан болон өөрийн аж ахуйгаас хэрэглэсэн тоо хэмжээг авч үзсэн.

Хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсэг

Хүнсний бус хэрэглээг хүнсний хэрэглээтэй адилаар шууд, хялбархан тооцоолно. Хүнсний хэрэглээтэй адилаар нэгдсэн нэг хугацаанд шилжүүлэн тэгшитгэсэн хэрэглээний бүхий л эх үүсвэрийг оруулах ёстой. Хүнсний бус хэрэглээний өргөн хүрээний буюу эрэгтэй, эмэгтэй хүний, хүүхдийн хувцас, гутал, бэлэг дурсгал, үнэт эдлэл, бөс бараа, боловсрол, эрүүл мэнд, амралт чөлөөт цаг, соёлын зардал, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа үйлчилгээ, гэр ахуйн бараа, удаан эдэлгээт бараа, орон сууцны зардал, тээвэр, холбоо, даатгал, татвар зэрэг 38 бүлгийн 371 нэр төрлийн бүтээгдэхүүний мэдээллийг цуглуулсан. Хүнсний бус барааны ихэнх нэр төрөл нь дотроо ижил бус буюу зарим ялгаатай олон бүтээгдэхүүнийг агуулж нэгжийн үнийг нь тооцоход бэрхшээлтэй байдаг тул ӨНЭЗС-гаар энэ бүлгийн барааны тоо хэмжээний талаархи мэдээллийг цуглуулдаггүй. Удаан эдэлгээт бараа, сууц, эрчим хүчнээс бусад хүнсний бус барааны хэрэглээг энэ бүлэгт авч үзнэ.

Хэрэглээг бүрдүүлэхэд мөн тухайн нэр төрлийг оруулах эсэх, судалгааны үеийг тодорхойлох гэсэн үндсэн 2 бэрхшээл байдаг.

Нэгдүгээрт, зөвхөн хэрэглээнд ордог нэр төрлүүдийг л судалгаанд багтаах ёстой гэсэн алтан дүрэм бий. Тухайлбал хувцас, гутал, гоо сайхны бараа, бүтээгдэхүүн, амралт, чөлөөт цагт зарцуулсан зардал гэх мэт зүйлс хамрагдана. Татвар илүү төлсөнөөрөө тухайн өрх улсаас илүү их үйлчилгээ авдаггүй нь хэрэглээний өндөр түвшинтэй уялдахгүй байгааг харуулж байна. Иймээс татварын хэмжээг хэрэглээнд оруулахгүй. Хөрөнгийн урсгал буюу санхүүгийн хөрөнгө худалдан авах, өр, зээлийн хүүгийн төлбөрийг мөн оруулдаггүй. Гэнэтийн эсвэл бөөн дүнгээр гэнэт зарцуулагддаг хурим, төрөлт, оршуулгын зардлын хувьд бүр ч бэрхшээлтэй байдаг. Эдгээр зардлыг он жилүүдэд тархаан, тэгшитгэж тооцох нь хамгийн оновчтой хувилбар юм. Харин тэгшитгээгүй тохиолдолд тухайн өрхийн хэрэглээний түвшин бодит хэмжээнээс илүүтэйгээр тооцогдоно. Одоогоор бидэнд ингэж тооцох хангалттай мэдээлэл байхгүй тул эдгээр хэрэглээнүүдийг тооцоонд оруулаагүй болно. Хүлээн авсан бэлэгтэй холбоотой тооцоо нь бэлгийг хүлээн авч байгаа талын тооцоонд тусгагддаг тул, тооцоог давхардуулахгүйн тулд бусдад өгсөн бэлэг, тусламж, шилжүүлгийг тооцоонд оруулаагүй. Хэрэв эдгээрийг тооцоонд оруулбал амьжиргааны дундаж түвшинг хиймлээр өсгөх болно.

Хүнсний бус хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсэг дотроос хоёр зүйл буюу эрүүл мэнд, боловсролын тооцоог онцгойлон авч үзэх шаардлагатай. Нэгдүгээрт, боловсрол нь хэрэглээ биш харин хөрөнгө оруулалт тул хадгаламж гэж үзэх ойлголт байдаг. Боловсролын үр өгөөжийг зөвхөн сурч байх тухайн үедээ бус бүхий л амьдралынхаа турш хүртэнэ. Хоёрдугаарт, хэрэв амьдралын удаан хугацааны үеийг авч үзэж байгаа бол боловсролын зардал нь хүний амьдралын тодорхой үед л гардаг. Сургалтандаа яг ижил хэмжээний зардал зарцуулсан бөгөөд нэг

нь одоо суралцаж байгаа нөгөө нь нилээд хэдэн жилийн өмнө сургуулиа төгсчихсөн хоёр хүнийг харьцуулья. Энэ тохиолдолд одоо суралцаж байгаа нь амьжиргаа дээгүүртэй мэт бодогдох боловч энэ үр дүн нь зөвхөн насны хувьд хамаатай бөгөөд жинхэнэ аж байдлын түвшний ялгааг харуулж чадахгүй. Энэ зардлыг амьдралынх нь нийт хугацаанд тэгшитгэн хуваарилах нь хамгийн оновчтой арга болно. Гуравдугаарт, улсын сургуульд суралцах боломжийг авч үзэх хэрэгтэй. Хэрэв бүх хүн үнэ, төлбөргүй эсвэл өндөр татаас бүхий боловсрол эзэмших боломжтой бөгөөд харин чанарыг нь харгалзан үзэж хувийн сургуулийг сонгон төлбөр төлж суралцдаг бол боловсролын зардлын ялгаатай байдал нь аж байдлын ялгаатай байдалтай холбогдох ба ийм тохиолдолд тухайн зардлыг тооцоонд тусгах нь зүйтэй гэж үздэг. Энэ судалгаанд боловсролын зардлыг хэрэглээний бүтцэд оруулсан. Эдгээр зардлыг оруулахгүй байх нь сургуулийн насны хүүхдүүдтэй хоёр өрхийн зөвхөн нэг нь хүүхдээ сургуульд сургах боломжтой бол энэ ялгааг гаргаж чадахгүйд хүрнэ.

Эрүүл мэндийн зардал ч зарим талаараа боловсролтой адил юм. Эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгт зарцуулсан зардал нь мөн хөрөнгө оруулалттай адилаар тооцогдоно. Төрөөс хангадаг үйлчилгээг харилцан адилгүй хүртдэг тохиолдолд өрх хоорондын харьцуулалтыг хийх нь буруу үр дүнд хүргэнэ. Хүн амын зарим хэсэг нь эмнэлгийн үнэ төлбөргүй, эсвэл улсаас ихэнх зардлыг нь хариуцдаг үйлчилгээнд хамрагдаж байхад нөгөө хэсэг нь хувийн салбарын үйлчилгээнд хамрагдаж байвал зардлын энэ ялгавартай байдал аж байдлын ялгааг харуулахгүй. Энд анхааран үзэх хэд хэдэн зүйл бий. Үүнд: Нэгдүгээрт, эрүүл мэндийн зардал нь байнга бус тодорхой цаг хугацаанд бөөнөөр гардаг. Хоёрдугаарт, эрүүл мэндийн зардал нь өрхийн гишүүн өвчтэй байсантай

холбогдон гарсан зардлыг авч үзэж байгаа тохиолдолд өрхийн аж байдал муудах боловч зардал гарсан учир аж байдал нь өссөн мэт харагддаг. Гуравдугаарт, эрүүл мэндийн даатгал нь харьцуулалтыг буруу үр дүнд хүргэдэг. Учир нь өрхийн даатгалтай гишүүн нь өвдөхдөө бага хэмжээний мөнгө зарцуулсан байхад даатгалгүй нь ихийг зарцуулна. Иймээс энэ судалгааны хувьд эрүүл мэндийн зардлыг хүнсний бус хэрэглээний бүрэлдэхүүнд оруулж байна. Боловсролтой адилаар эрүүл мэндийн зардлыг хасвал хоёул өвчтэй хүнтэй өрхүүдийн хувьд нэг нь эмчилгээнд мөнгө зарцуулах чадваргүй байгаа бол энэ өрхүүдийн ялгааг харуулж чадахгүй болно.

Хүнсний бус хэрэглээтэй холбоотой хоёр дахь бэрхшээлтэй асуудал нь хэрэглээг тооцох хугацааг сонгох юм. Үүнд худалдан авалт хийх давтамж, өрхийн хэрэглээгээ буцаж санах хугацааны хоорондын хамаарал орно. Ариун цэврийн хэрэгсэл, гоо сайхны бараа, орон сууцны төлбөрөөс бусад хүнсний бус олон бараа, бүтээгдэхүүний хувьд долоо хоног, сард ямар нэгэн худалдан авалт гараагүй байдаг тул буцааж санах хугацааг ихэнхдээ сүүлийн улирал эсвэл сүүлийн жилээр сонгодог.

ӨНЭЗС нь сүүлийн сар ба сүүлийн жил гэсэн судалгааны хоёр үеийг хамарсан мэдээлэл цуглуулдаг. Аль үеийг сонгох нь хэрэглээний бүтцэд үлэмж нөлөөтэй байдаг. Өрхүүд сар бүр хүнсний бус бараа, бүтээгдэхүүн худалдан аваад байдаггүй учраас олон өрхийн хувьд ямар ч хэрэглээгээ мэдээлэхгүй байх магадлалтай. Сүүлийн нэг сарын худалдан авалтыг тооцоонд ашигласнаар сарын дундаж хэрэглээг ойролцоогоор тооцоолж болох ч судалгаанд хамрагдсан нэг сарын хугацаанд худалдан авалт хийгээгүй өрхүүдийг хэрэглээ багатайд тооцон улмаар ядуу гэсэн ангилалд хамааруулах магадлалтай юм. Сүүлийн нэг жилийг эргэн санах хугацаа болгон авбал хүнсний бус бараа, бүтээгдэхүүний хувьд илүү үндэслэлтэй хугацаа болох учир дээрх бэрхшээл

арилна. Гэвч эргэн санах хугацааг уртасгахаар нэг сул тал үүсдэг. Зарлагаа мэдээлэх өрхийн тоо нь нэмэгдэх боловч дундаж зарлага нь эргэн санах хугацаа богинотой зардлаас багасаж гарч ирдэг. Энэ хоёр сонголтын давуу болон сул талыг нь харгалзаж үзсэн гуравдахь сонголт нь эргэн санах хоёр хугацааг хоёуланг нь хослуулах арга юм. Энэ тохиолдолд хэрэв тухайн өрх сүүлийн нэг сард хүнсний бус бараа, бүтээгдэхүүн худалдан авсан бол тухайн мэдээллийг нь авч, харин сүүлийн нэг сарын хугацаанд хүнсний бус бараа бүтээгдэхүүн худалдан аваагүй бол сүүлийн нэг жилийнх нь мэдээллээс авдаг.

Удаан эдэлгээтэй бараа

Өрхийн эзэмшиж буй удаан эдэлгээт бараа нь амьжиргааны түвшнийг тодорхойлох чухал бүрэлдэхүүн хэсэг болдог. Эдгээр бараа нь удаан хугацаанд ашиглагддаг учир худалдан авсан үнэ нь хэрэглээг тодорхойлох тохиромжтой үзүүлэлт болохгүй. Энд тооцоо хийх хамгийн зөв арга нь тухайн хугацаанд эзэмшиж байгаа удаан эдэлгээт бараанаас авч байгаа үйлчилгээний түвшинг тооцоход оршино. Энэхүү авч байгаа ханамжийн хэмжээ нь биетээр ажиглагдахгүй ч үнийн дүнтэй шууд пропорциональ бөгөөд элэгдлийн түвшин гэсэн үзүүлэлтээр тодорхойлогдоно. Бараа бүрийн элэгдлийн түвшинг тооцох үйл ажиллагаа ӨНЭЗС-гаар авсан удаан эдэлгээт барааны одооны зах зээлийн үнэ, ашигласан (мэдээлэл нь өрхийн эзэмшиж буй удаан эдэлгээт барааны тоо ширхэгийн хамт цуглуулагдсан) хугацаанд үндэслэнэ.²²

Энэ бүрэлдэхүүн хэсгийн тооцоог 3 үе шаттайгаар хийнэ. Нэгдүгээрт, удаан эдэлгээт бараанаас хэрэглээний бүрэлдэхүүнд орох нэр төрлийг сонгоно. ӨНЭЗС-гаар гэр ахуйн

²² Инфляцийн түвшин болон нэрлэсэн хүүгийн түвшинг ашиглан улам боловсронгуй болгож болно

хэрэгслээс эхлүүлээд тавилга хүртэлх 42 нэр төрлийн удаан эдэлгээт барааны талаар мэдээлэл цуглуулсан. Гэхдээ нийт удаан эдэлгээт барааны 1/3 болох өрхийн бизнест ашиглагдах бараа эсвэл үнэт эдлэл, сууц болон “бусад” гэж ангилагдсан бараануудыг тооцоонд оруулаагүй. Хоёрдугаарт, хэрэглээний бүрэлдэхүүнд сонгон оруулсан удаан эдэлгээт барааны хувьд элэгдлийн түвшинг тооцохдоо нэгжийн үнэ ба (хувьсах хэмжигдэхүүн), ашигласан хугацаанд үндэслэсэн шугаман регресс тооцсон. Энэхүү тооцооны арга нь нэг барааны хувьд хэрэглэсэн хугацаанаас хамааран элэгдлийн өөр, өөр түвшинг бодох боломжийг олгодог. (Жишээ нь удаан эдэлгээт бараа нь шинэ бол элэгдлийн түвшин буюу бараанаас авч буй ханамж өндөр байна.) Эцэст нь хэрэглээг тооцохдоо тухайн барааны нэг жилийн өмнөх үнийг элэгдлийн хувиар үржүүлэн эдгээр хэрэглээг өрхөөр нэгтгэж гаргана.

Сууц

Хүн амын амьжиргааны түвшний гол үзүүлэлт нь орон сууцны нөхцөл билээ. Хөгжиж байгаа орнуудын хувьд орон сууцны түрээсийн зах зээл хязгаарлагдмал эсвэл байдаггүй учир тооцоо хийх, хэрэглээний бүтцэд оруулахад нэлээд бэрхшээлтэй байдаг. Үүнийг хэрэглээний бүтцэд оруулах зорилго нь удаан эдэлгээт бараатай адилаар тухайн орон сууцыг эзэмшиж байгаагаас авах ханамжийн хэмжээг тооцож оруулахад оршино. Хэрвээ тухайн өрх байр түрээслэн амьдарч байгаа бол төлбөрийн хэмжээ нь энэ ханамжийн үнэлгээ болно. Монгол орны хувьд орон сууц түрээслэн амьдарч байгаа өрхийн тоо цөөн (сүүлийн жилүүдэд нилээд түгээмэл болж байгаа), мөн түрээсийн өртөг хэтэрхий өндөр байдаг учир уг мэдээлэл дээр үндэслэн өөрийн сууцанд амьдарч байгаа өрхийн хувьд сууцнаасаа авч байгаа сэтгэл ханамжийн хэмжээг буюу түрээсийн зардлыг тооцох

боломжгүй юм. Хэдий тийм боловч ӨНЭЗС-гаар тухайн өрх хэрвээ сууцаа түрээслэвэл хэдээр түрээслэх (хийсвэр түрээс) болон орон сууцаа худалдах үнийг нь судалсан. Бодит түрээсийн утга бүртгэгдээгүй тохиолдолд хийсвэр түрээсийн утгыг ашиглан тооцооны түрээс тооцож хэрэглээний иж бүрдэлд оруулж болно. Тооцооны түрээсийн утгыг таамаглаж гаргадаг учраас зарим тохиолдолд ашиглах боломжгүй ч байх талтай. Мөн хүн амын тал орчим хувь нь гэрт амьдардаг тул түрээсийн утгыг тооцоход бүр илүү хүндрэлтэй байна.

Тооцооны түрээсийн утгыг тооцохын тулд сууцны худалдах үнийг хамаарагч хувьсагч болгон сонгож сууцны регресс тооцсон. Үл хамаарах хувьсагчдаар орон сууцны нөхцлийг тодорхойлогч шал, хана, дээврийн үндсэн материалын төрөл, өрөөний тоо, усан хангамж, цахилгаан, дулаан, байршил зэргийг авсан. Орон сууцны төрлөөр гэр, сууцны тусдаа байшин, нийтийн тохилог сууцны хувьд уг тооцоог тус тусад нь хийв. Тооцооны үр дүнгээс нь харахад орон сууцны худалдах үнийн мэдээлэл нь сууцны нөхцөлтэй нягт хамааралтай буюу илүү бодитой байна. Энэ нь тухайн өрх сууц түрээслэдэггүй боловч сууцны үнийн хувьд өөрсдөө барьсан эсвэл худалдаж авсан байдгаас таамагласан хийсвэр түрээсийн үнээс илүү найдвартай дүнг хэлсэн гэж үзнэ.

Гэхдээ сууцны үнийг ашиглаж сууцнаас авч байгаа үйлчилгээний тооцоог гаргахад нэмэлт тооцоо хийх буюу сууцны элэгдлийн түвшинг тодорхойлох шаардлагатай болдог. Сууцны тусдаа байшин болон нийтийн тохилог сууц 33 жилийн дараа, гэр 17 жилийн дараа бүрэн элэгдэнэ гэж тооцоонд тусгасан болно. Тиймээс хэрэглээний бүтцийг байгуулахдаа бид сууцнаас авч буй үйлчилгээний тооцоонд сууцны үнийг ашиглан бодсон тооцооны хийсвэр түрээсийг оруулсан бөгөөд гэхдээ мэдээж хэрэв бодит түрээсийн мэдээлэл тухайн өрхийн хувьд байгаа тохиолдолд түүнийг нь ашиглана.

Түлш, эрчим хүч

Хүнсний бус хэрэглээний анхааран үзэх бас нэг бүрэлдэхүүн хэсэг нь эрчим хүчний хэрэглээ буюу голлон халаалт, цахилгааны зардал юм. Монголын уур амьсгал өвөрмөц өвөл нь -40, зун нь +30 хэмийн температурт хүрдэг эрс тэс уур амьсгалтай. Хэдийгээр зуны улиралд байгаль цаг уурын нөхцөл харьцангуй тааламжтай хэдий ч өвлийн улирал нь онцгой хүнд нөхцөл үүсгэдэг. Өвлийн улирал бараг 6 сар үргэлжлэн, голдуу хасах градустай байдаг бөгөөд нэг, хоёрдугаар сарын дундаж температур -25 байдаг. Энэ нь орон даяар халаалт болон түлш өрхийн хэрэглээний зайлшгүй, нэн чухал хэрэгцээ болохыг илэрхийлж байгаа бөгөөд зарим тохиолдолд хэрэглээний иж бүрдлийн маш том, чухал бүрэлдэхүүн хэсэг ч болдог.

ӨНЭЭС-гаар зөвхөн худалдан авалт болон өөрсдөө бэлтгэсэн түлш, мөн эрчим хүчний зардлыг өрхүүдээр өөрсдөөр нь үнэлүүлэн мэдээллийг нь цуглуулсан. Зарчмын хувьд ийм мэдээлэл нь түлш, эрчим хүчний хэрэглээг бодитойгоор үнэлэхэд хангалттай байх ёстой. Гэвч ингэж чадахгүй байна гэж үзэх үндэслэл бий. Өөрсдөө бэлтгэсэн түлшний тоо, хэмжээний талаар ямар ч мэдээлэл байхгүй нөхцөлд хэрэглээний утгыг тооцох боломжгүй болох буюу өрхийн эрчим хүчний хэрэглээ дутуу тооцогдох магадлалтай байдаг. Тиймээс хэрэглээг бүрэн тооцохын тулд халаалт, гэрэлтүүлэгтээ түлш буюу мод, нүүрс, аргал хэрэглэдэг өрхийн худалдан авалтын мэдээллийг, харин худалдан аваагүй тохиолдолд өөрсдийн бэлтгэсэн түлшний тоо хэмжээний мэдээллийг нь цуглуулсан учраас хэрэглээг нь бүрэн тооцох боломжтой болсон юм.

Б.3 Үнийн засварлалт

Монголд хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн хэлбэлзэл өндөр. Жишээ нь хаврын улиралд хүнсний бүтээгдэхүүний үнэ бусад улирлыг бодвол харьцангуй өндөр болдог бөгөөд бүс нутгуудын хувьд үнэ харилцан адилгүй байдаг. Ялангуяа бусад бүсүүдтэй харьцуулахад Улаанбаатар хотод зарим бараа, бүтээгдэхүүний үнэ өндөр байдаг. Ийм ч учраас амьжиргааны түвшинг бодитойгоор тооцохын тулд зарлагын дүнг үнийн индексийг ашиглан засварлах шаардлагатай болдог. Үнийн индекс нь үнийн түвшин, хэрэглээний бүтэц хоёроос хамааран хувьсдаг тул үнэ болон үнийн тохирох түвшинд харгалзах нийт зардалд эзлэх тухайн бараа бүтээгдэхүүний хувь хэмжээ буюу хэрэглээний хувийн жин гэсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ. Өрхийн судалгаа нь хэрэглээний бүх нэр төрлийн хувьд нийт зардалд эзлэх тухайн бараа, бүтээгдэхүүний хувь хэмжээг, харин зөвхөн хүнсний бүтээгдэхүүний нэр төрлийн хувьд өрхийн төлсөн дундаж үнийн мэдээллийг цуглуулдаг. ӨНЭЭС болон улсын хэрэглээний үнийн индексээс авсан мэдээллийг хослуулан ашиглаж түүврийн анхан шатны нэгжийн түвшинд Паашийн үнийн индексийг тооцов. Түүврийн анхан шатны нэгжүүд нь хотод 10 өрхөөс, хөдөөд 8 өрхөөс тогтож байгаа. Нэг түүврийн анхан шатны нэгжид харьяалагдаж байгаа өрхүүдийн хэрэглэдэг бараа, үйлчилгээний үнэ болон хэрэглээний бүтэц нь ойролцоо байх магадлалтай.

Түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгж дэх Паашийн үнийн индексийг дараахи томъёогоор тодорхойлно:

$$P_i^P = \left[\sum_{k=1}^n W_{ik} \left(\frac{P_{ik}}{P_{0k}} \right)^{-1} \right]^{-1}$$

Энд W_{ik} - түүврийн анхан шатны i нэгжийн k нэрийн барааны төсөвт/хэрэглээнд эзлэх хувийн жин;

P_{ik} - түүврийн анхан шатны i нэгжийн k нэрийн барааны дундаж үнэ (үнийн медиан);

P_{0k} - i нэгжийн k нэрийн барааны улсын дундаж үнийн түвшин (үнийн медиан).

Хүнсний хувьд нэр төрөл тус бүрийн нийт хэрэглээнд эзлэх дундаж хувь хэмжээ болон нэгжийн дундаж үнийг хоёуланг нь ӨНЭЭС-аар цуглуулсан. Хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсгийн

хувьд төсөвт эзлэх дундаж хувь хэмжээг ӨНЭЭС-наас, харин дундаж үнийг улсын хүнсний бус барааны үнийн мэдээллээс авч ашигласан. Хүнсний бүтээгдэхүүний хувьд цаг хугацааны болон газар зүйн байршлын засварлалтыг, харин хүнсний бус бүх бараа, бүтээгдэхүүний хувьд цаг хугацааны засварлалтыг оруулж тооцсон.

Хүнсний бүтээгдэхүүний дундаж утгууд болон нийт үнийн индексийг сараар болон бүлгээр нь Хүснэгт Б.1-д харуулав. Энэ индексээс амьжиргааны өртөг бусад аль ч нутаг дэвсгэрээс Улаанбаатар хотод илүү өндөр байгааг мөн улирлын нөлөөллийг харж болно. Өөрөөр хэлбэл энэ индекс 3, 4-р улиралд хамгийн өндөр бусад улиралд арай бага байна.

Хүснэгт Б.1. Түүврийн анхан шатны нэгжийн Паашийн индекс, бүлгээр, ярилцлага авсан сараар

	Хүнсний Паашийн индекс				Нийт Паашийн индекс			
	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Хөдөө	Улсын дундаж	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Хөдөө	Улсын дундаж
2011 он								
1 сар	1.09	0.99	0.94	1.00	1.01	0.97	0.95	0.97
2 сар	1.08	1.03	0.98	1.02	1.01	0.99	0.97	0.99
3 сар	1.05	1.01	0.91	0.98	1.00	0.99	0.94	0.97
4 сар	1.04	1.00	1.03	1.03	1.00	0.98	1.00	0.99
5 сар	1.07	1.03	0.91	0.99	1.02	1.00	0.94	0.98
6 сар	1.06	1.00	0.75	0.91	1.02	1.00	0.87	0.95
7 сар	1.06	1.01	0.92	0.98	1.03	1.01	0.95	0.99
8 сар	1.05	0.99	0.85	0.95	1.04	1.02	0.93	0.99
9 сар	1.06	1.00	0.97	1.01	1.05	1.03	1.01	1.03
10 сар	1.09	1.03	0.98	1.03	1.07	1.05	1.02	1.04
11 сар	1.13	1.04	1.01	1.05	1.09	1.06	1.04	1.06
12 сар	1.15	1.09	1.03	1.08	1.10	1.08	1.05	1.07
Дундаж	1.08	1.02	0.94	1.00	1.04	1.01	0.97	1.00

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Б.4 Өрхийн бүтцийн засварлалт

Аж байдлын үзүүлэлтийг бий болгох эцсийн шат нь өрхийн түвшинд тодорхойлогдсон амьжиргааны түвшний хэмжигдэхүүнүүдийг нэг хүнд ногдох хэмжээнд шилжүүлэх явдал бөгөөд зэрэгцүүлэлтийг өрхөөр биш хувь хүнээр хийдэг. Эрүүл мэндийн болон боловсролоос бусад зардлын мэдээллийг өрхийн түвшинд цуглуулдаг тул хувь хүний аж байдлын түвшинг тооцохын тулд өрхийн нийт хэрэглээг тухайн өрхийн нийт ам бүлийн тоонд харьцуулан тооцно. Өрхийн гишүүн бүр ижил хувь, хэмжээтэйгээр хэрэглэнэ гэж үзэх нэгдсэн практикт үндэслэнэ.

Хэрэглээний бүтэц, хэмжээг 2 аргаар засварладаг. Үүний тулд нэгдүгээрт, өрхийн ам бүлийн бүтцийн засварлалтыг хийнэ. Өрхийн гишүүдийн нас, хүйс, онцлогоос хамааран янз бүрийн хэрэгцээ шаардлагатай байдаг боловч өөр онцлогуудыг бас авч үзэж болно. Жишсэн хүнд шилжүүлэх арга нь эдгээр ялгаатай байдлыг харгалзан өрхийн гишүүдийг “жишсэн насанд хүрсэн” гэж томъёолсон нэг хэмжээст шилжүүлдэг. Жишээ нь; хүүхдийн хэрэглээ насанд хүрсэн хүнийхээс бага гэж үзвэл ам бүлийн тоо, хэрэглээний түвшин нь адилхан 2 өрхийн нэг нь хүүхэдтэй, нөгөө нь зөвхөн насанд хүрсэн хүмүүстэй бол хүүхэдтэй өрхийн нэг хүнд ногдох амьжиргааны түвшин илүү дээр байна.

Хоёр дахь засварлалт нь хэрэглээнд байгаа эдийн засгийн хэмжүүрийг засварлахад оршино. Үүнийг хэрэглэх шалтгаан нь өрхийн хэрэглэсэн зарим бараа, үйлчилгээ “нийтийн буюу дундын бараа” гэсэн онцлогтой байдаг. Өрхийн нэг гишүүний тухайн барааг хэрэглэх нь нөгөө нэг гишүүний хэрэглэх боломжийг хаахгүй бол тухайн барааг нийтийн буюу дундын гэнэ. Эдгээр барааны жишээ бол сууц, удаан эдэлгээт бараа юм. Өрхийн хэрэглээнд эзлэх нийтийн хэрэглээний барааны хувь өндөр байх тусам эдийн засгийн хэмжүүр

их байна. Нөгөө талаас хувийн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүнийг өрхийн нэг гишүүн хэрэглэсэн бол нөгөө гишүүн хэрэглэх боломжгүй байдаг. Хүнсний бүтээгдэхүүн нь хувийн хэрэглээний сонгомол жишээ юм. Ядуу эдийн засагтай орны хувьд хүн амын хэрэглээний түвшинд хүнсний эзлэх хувь өндөр байдаг тул эдийн засгийн хэмжүүр бага байдаг. Дээрх 2 төрлийн хэмжүүрийн засварлалтыг доорх аргаар хийнэ.

$$AE = (A + \alpha K)^{\theta}$$

Энд AE - өрхийн жишсэн ам бүлийн тоо. A – насанд хүрсэн хүний тоо. K- хүүхдийн тоо, α - хүүхдийг насанд хүрэгчтэй харьцуулсан харьцангуй өртгийг хэмжих параметр, θ - эдийн засгийн хэмжүүрийн зэрэг.²³

Энэ 2 параметрийн утга нь 0-1 ийн хооронд байна. Хөгжиж байгаа орны хувьд хүүхдийн хэрэглээний түвшин насанд хүрсэн хүнийхтэй харьцуулахад доогуур байдаг учир α – гийн түвшин доогуур ойролцоогоор 0.3 байдаг бол хөгжингүй орны хувьд 1-тэй ойролцоо байдаг.²⁴ Үүний зэрэгцээ ядуу улс орны хувьд хувийн хэрэглээний үндсэн хэсэг болох хүнсний хэрэглээ нь нийт өрхийн хэрэглээний дийлэнх хувийг эзэлдэг учир нийтийн хэрэглээний барааны эзлэх хувь бага, эдийн засгийн хэмжүүр θ нь 1-д дөхөж очдог бол баян орны хувьд 0.75 байдаг.

Практикт өрхийн ам бүлийн бүтцийг засварлахад нэг хүнд шилжүүлэх зохицуулалт хийдэг гэдгийг дээр дурдсан бөгөөд энд ч энэ стандартыг дагав. Энэ нь α болон θ -гийн түвшин хоёул нэгтэй тэнцүү буюу хүүхдийн

²³ Хэрвээ жишсэн хүнд шилжүүлэх мэдрэмж нь “бодит хэмжээс” бол $(A+\alpha K)$ нь θ болно. Эдийн засгийн хэмжүүр нь 1- θ байна. Эдгээр параметрууд нь 0-ээс 1 байна.

²⁴ Диатон болон Зайди (2002)

хэрэглээ, насанд хүрсэн хүний хэрэглээнээс ялгаагүй, эдийн засгийн хэмжүүр байхгүй гэж үзсэн дээрх томъёоны тухайн тохиолдол юм. Өөрөөр хэлбэл гишүүн бүрийн хэрэглээний нийт хэрэглээнд эзлэх хувь адилхан хэмжээтэй, өрхийн ам бүлийн тоо нэмэгдэх тусам зардлын түвшин нэмэгдэнэ гэсэн үг юм. Нэг хүнд ногдох хэрэглээний түвшингээр тооцоо хийснээр олон ам бүлтэй, хүүхэдтэй өрхийн амьжиргааны түвшин нь цөөн ам бүлтэй, хүүхэдгүй өрхтэй харьцуулахад байгаагаасаа доогуур тооцогддог. Үүнд эдийн засгийн болон хүүхдийн өртгийн янз бүрийн хувилбарыг сонгож, ядуурлын үзүүлэлт, түүний дэс дараалал хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг судлах нь мэдрэмжийн дүн шинжилгээ хийхэд чухал юм.

Б.5 Ядуурлын шугам

Ядуурлын шугам нь тодорхой өгөгдсөн цаг хугацаа, оршин байгаа орчинд хувь хүний амьжиргааны түвшинг мөнгөн дүнгээр илэрхийлсэн утга юм (Раваллион 1998). Хэрвээ хэн нэгэн амьжиргааны стандарт доод түвшнээс доогуур хэрэглээтэй бол уг хүнийг ядуу гэж тооцно. Ядуурлын түвшнийг тодорхойлох нь нэлээд бэрхшээлтэй байдаг. Учир нь “амьжиргааны доод түвшин” гэсэн ойлголт, томъёололтой зарим хүн санаа нийлдэггүй. Ядуурлын шугам нь ядуурлыг хянах, түүний талаар бодлого боловсруулахад чухал.

Ядуурлын шугам нь судалгааны суурьшлуудад тогтмол байдаг. Энэ нь цаг хугацааны болон хувь хүмүүсийн хоорондох харьцуулалтыг тогтвортой болгодог. Өөрөөр хэлбэл аж байдлын адилхан түвшинтэй хоёр хүн амьдарч байгаа суурьшлаасаа шалтгаалахгүйгээр адилхан харьцуулагдана. Хоёрдугаарт, шаардлагатай хэрэглээний түвшинг заавал тооцож оруулах хэрэгтэй. Ерөнхийдөө хоол тэжээлийн хэрэгцээг тооцдог

бөгөөд тухайлбал эрүүл, идэвхитэй амьдралыг хангахуйц илчлэгийг авч байх ёстой. Эцэст нь, ядуурлын шугам нь энэ шаардлагыг хангах хамгийн бага зардал байхаар тогтоогдоно.

Хугацаагаар харьцуулах боломжийг хангахын тулд 2011 онд Дэлхийн Банктай хамтран ажилласны үндсэн дээр 2010 оны ядуурлын шугамыг суурь болгож, үнийн индексээр индексжүүлэх замаар урт хугацаанд ядуурлыг тооцох, зэрэгцүүлэх боломжтой болсон. Энэ арга нь тухайн хүний хэрэглэж буй бараа үйлчилгээний сагсны бүтцэд ямар нэгэн өөрчлөлт ороогүй тогтмол гэж үзвэл хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтөөс хамааран амьжиргааны байдал нь хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг харуулдаг.

Бидний 2011 оны тооцоонд суурь болгон ашигласан 2010 оны ядуурлын шугамыг тооцсон үндсэн хэрэгцээний зардлын арга нь хүний үндсэн хэрэгцээнд хангалттай гэж үзсэн хэрэглээний сагсанд зарцуулах зардлыг тооцдог. Хэрвээ тухайн хүн уг сагсны зардлыг гаргах чадваргүй бол ядууд тооцогдоно. Ядуурлын шугам нь хүнсний ба хүнсний бус гэсэн хоёр үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгээс бүрдэнэ.

Хүнсний бүрэлдэхүүн хэсэг

Энэ бүрэлдэхүүн хэсгийг байгуулах эхний алхам нь эрүүл, идэвхитэй амьдралыг хангахад шаардлагатай хүнс тэжээлийн хэмжээг тодорхойлох юм. Мэдээж, хүний эрүүл, идэвхитэй амьдрал гэж юуг хэлэх, үүнийг илчлэгийн хэмжээгээр хэрхэн тодорхойлох нь түвэгтэй асуудал юм. Ихэнхдээ нэг хүний хоногт авч байх ёстой илчлэгийн хэмжээг 2100 калори байхаар жишиг болгож авдаг. Хоёрдугаарт, хүнсний сагсыг сонгох ёстой. Онолын хувьд хүнсний төгсгөлгүй олон янзын сагсаар дээрх илчлэгийн хэмжээг авч болно. Эдгээрээс нэг арга нь тухайн орны жишиг болгон авч байгаа хүн амын хүнсний

хэрэглээний бүтцийг харгалзан тогтоодог арга юм. Энэ судалгаанд дээрх аргыг ашиглан, нийт хүн амыг нэг хүнд ногдох хэрэглээгээр нь эрэмбэлэн, доогуур хэрэглээтэй 40 хувийн хүн амын дундаж хүнсний сагсыг сонгон авсан. Энэ нь ядуу өрхийн хэрэглээг илүү төлөөлөн илэрхийлдэг учир амьжиргааны түвшний тархалтын хамгийн доод хэсгийн хүн амын хүнсний хэрэглээний сагсыг сонгон авах нь илүү байдаг. Гуравдугаарт, хүнсний сагсыг илчлэгийн хэмжээгээр тодорхойлоход хүнсний бүтээгдэхүүний илчлэгийн үзүүлэлтийг ашиглана. Энэ үзүүлэлтийг Эрүүл мэндийн яамны Нийгмийн эрүүл мэндийн хүрээлэнгээс тогтоодог. Архи, тамхи нь зайлшгүй хэрэглээ биш, мөн өрхөөс гадуур хэрэглэсэн хүнсний зүйлийн илчлэгийн хэмжээг тодорхойлоход маш их бэрхшээлтэй байдаг тул архи, тамхи, өрхөөс гадуур хэрэглэсэн хүнсний хэрэглээг энэхүү тооцоонд хамруулаагүй болно.

Дөрөвдүгээрт, нэг калорийн голч үнийг тооцож улмаар хүнсний сагсыг үнэлэхэд ашиглана. Нэгжийн үнийг тооцоходоо зөвхөн жишиг болгон авсан хүн амын мэдээлэлд тулгуурлав. Энэ нь ядуучуудын худалдан авч байгаа үнийг илүү сайн илэрхийлэх болно. Тавдугаарт, хүнсний сагсны дундаж илчлэгийн хэмжээг тооцсон бөгөөд ингэснээр хүнсний сагсыг хоногт 1 хүн 2100 калори авахаар хувиарласан. Тухайлбал, Монгол Улсын нийт өрхийн хамгийн бага хэрэглээтэй 40 хувийн нэг хүнд ногдох хоногийн дундаж илчлэгийн хэмжээ 1386 калори, нэг хүний хоногийн хүнсний сагсны зардал 1152 төгрөг байсан. Иймээс нэг хүнд ногдох хоногийн хүнсний ядуурлын шугам 1,745 төгрөг (= 1152 төгрөг х 2,100 калори / 1,386 калори) байна. Хүснэгт Б.2-т гол нэрийн хүнсний бүтээгдэхүүний илчлэгийн түвшин, хүнсний ядуурлын шугамд эзлэх хувийг тодорхойлов.²⁵

Хүснэгт Б.2. Нэг хүнд хоногт ногдох хүнсний сагс, хүнсний гол нэрийн бүлгээр

	Хоногийн илчлэг		Үнэ	
	Хэмжээ	%	Төгрөг	%
Нийт	2100	100	1745	100
Гурил, гурилан бүтээгдэхүүн	1283	61	432	25
Мах, махан бүтээгдэхүүн	254	12	721	41
Загас, далайн бүтээгдэхүүн	0	0	1	0
Сүү, цагаан идээ, өндөг	147	7	249	14
Төрөл бүрийн өөх тос	230	11	86	5
Жимс, жимсгэнэ	3	0	14	1
Хүнсний ногоо	70	3	95	5
Чихэр, жимсний чанамал	90	4	64	4
Хүнсний бусад бүтээгдэхүүн	3	0	14	1
Цай, кофе	9	0	30	2
Цэвэр ус, ундаа, жимсний шүүс	4	0	13	1
Согтууруулах ундаа	7	0	25	1

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

²⁵ Хүнсний нэр төрлөөр нь харуулсан илүү дэлгэрэнгүй хүснэгтийг хавсралтын төгсгөлд харуулав.

Хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсэг

Ядуурлын шугамын хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсэгт ямар төрлийн бараа, бүтээгдэхүүнийг хамруулах вэ гэдэг дээр санал маш их зөрөлдөөнтэй байдаг. Гэхдээ энэ бүрэлдэхүүн хэсгийн хүнсний хэсгийг сонгоход хэрэглэсэн норматив ойлголттой холбох хэрэгтэй. Хүн эрүүл байж, нийгмийн амьдралд оролцох боломжтой байхын тулд байр сууц, хувцас, эрүүл мэнд, амралт, чөлөөт цаг зэрэгт зардал гаргах шаардлагатай болдог.

Эхний алхамд ядуучуудыг төлөөлөх жишиг бүлгийг сонгож хүнсний бус зүйлд уг бүлгийн гаргаж буй зардлыг тооцоолох хэрэгтэй. Дэлхийн банкнаас боловсруулсан нийтлэг мөрдөж буй арга зүйг ашиглан хүнсний бус ядуурлын хоёр шугам байгуулж болдог. Өөрөөр хэлбэл хүнсний бус ядуурлын дээд шугам гэдэг нь хүнсний хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай ойролцоо хүн амын хүнсний бус зүйлийн дундаж хэрэглээ юм. Энэхүү дээд жишгээр хүн амын бүлгийг сонгон авч байгаа нь хэрэв тухайн хүн эрүүл амьдарч, тодорхой түвшний үйл ажиллагааг эрхлэхэд шаардлагатай зардлыг хүнсэндээ гаргаж байгаа бол мөн амьдрахын тулд зайлшгүй шаардлагатай хүнсний бус бараа, үйлчилгээг хэрэглэдэг гэсэн таамаглалд тулгуурладаг. Нөгөө талаас хүнсний бус ядуурлын доод шугам нь нийт хэрэглээ хүнсний ядуурлын шугамтай ойролцоо хүн амын хүнсний бус зүйлийн дундаж хэрэглээ юм. Үүний цаад агуулга нь хэрэв тухайн хүн эрүүл амьдрахад шаардлагатай зардлыг хүнсэндээ гаргаж байгаа бол мөн амьдрахын тулд зайлшгүй шаардлагатай хүнсний бус зүйлийг хэрэглэдэг гэсэн таамаглалд тулгуурладаг. Хэрэв энэ хүмүүс хүнснийхээ үндсэн хэрэгцээний зарим хэсгээс татгалзаж түүнийгээ хүнсний бус зүйлд зарцуулж байгаа бол энэ нь мөнгөн дүнгээрээ хүнсний бус зүйлийн зайлшгүй шаардлагатай хамгийн бага зардал гэж бид үзэж байгаа

учраас энэ доод жишиг бүлгийг сонгон авч хүнсний бус доод ядуурлын шугамыг тооцоолон гаргадаг.

Хүнсний бус ядуурлын шугамыг тооцоход хүнсний хувийн жинг нь ашигладаг өөр нэг арга байдаг. Хүнсний хувийн жинг Раваллионы боловсруулсан энгийн параметрт бус тооцооны аргыг ашиглан тооцдог. Тухайлбал, дээд ядуурлын шугамын хувьд нэгдүгээрт, хүнсний ядуурлын шугамаас нэмэх, хасах нэг хувийн хооронд хүнсний хэрэглээтэй өрхийн хүнсний хувийн жинг тооцно. Үүнийг нэмэх, хасах хоёр хувь, гурван хувь гэх мэтээр арван хувь хүртэл давтан үйлдэнэ. Хоёрдугаарт, эдгээр арван хувийн жинг дундажлан ядуурлын шугамын хүнсний хувийн жинг тооцно. Эцэст нь хүнсний ядуурлын шугамыг хүнсний энэ хувийн жинд нь хувааж дээд ядуурлын шугамыг хялбархан тооцоолно. Доод ядуурлын шугамын хувьд арга зүй нь төстэй боловч хоёр ялгаа бий. Нэгдүгээрт, нийт хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай тэнцүү хүн амыг жишиг бүлгээр сонгодог. Хоёрдугаарт, хүнсний хувийн жинг хоёроос хасаад хүнсний ядуурлын шугамаар үржүүлэхэд доод ядуурлын шугам гарна.²⁶

Энэ тайланд танилцуулж байгаа ядуурлын шугам нь доод ядуурлын шугам тооцох эхний арга буюу нийт хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай тэнцүү хүн амыг жишиг болгон авсан тооцооны үр дүн бөгөөд дунд ядуурлын шугам гэж үзсэн болно. Энэхүү ядуурлын шугамыг тооцохдоо нийт хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай ойролцоо хүн амын мэдээлэлд тулгуурлан Раваллионы боловсруулсан энгийн параметрт бус

²⁶ Say FZ нь хүнсний ядуурлын шугам, FSu нь дээд жишиг бүлгийн хүнсний хувь харин FSI нь доод жишиг бүлгийн хүнсний хувь байг. Тэгвэл дээд ядуурлын FZ/FSu, доод ядуурлын шугамыг FZ*(2-FSI) томъёогоор бодно.

тооцооны аргыг ашиглан тооцдог. Хүснэгт Б.3.-т энэ гурван ядуурлын шугамын хүнсний болон хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг харуулав. Хэдийгээр тайланд дунд ядуурлын

шугамыг ашигласан хэдий ч доод болон дээд ядуурлын шугамуудыг ашигласан тооцооллыг Хавсралт В-д үзүүллээ.

Хүснэгт Б.3. Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам

	Доод ядуурлын шугам		Дунд ядуурлын шугам		Дээд ядуурлын шугам	
	Төгрөг	%	Төгрөг	%	Төгрөг	%
Хүнсний	53 090	68	53 090	54	53 090	42
Хүнсний бус	24 477	32	44 867	46	74 436	58
Нийт	77 567	100	97 957	100	127 526	100

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Б.6 Ядуурлын хэмжүүрүүд

Ядуурлын хэмжүүрийн талаар олон ном, товхимол байдаг хэдий ч Фостер, Грээр, Торбек нарын 1984 онд боловсруулсан ядуурлын хэмжүүрийг түлхүү ашигладаг. Үүнийг дараах нэгдсэн томъёогоор тооцдог.

$$P_{\alpha} = (1/n) \sum_{i=1}^q \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^{\alpha}$$

энд: α - сөрөг бус параметр, Z – ядуурлын шугам, Y – хэрэглээ, i - хувь хүн, n – ерөнхий олонлогт байгаа нийт хүн амын тоо, q - ядуурлын шугамаас доош хэрэглээтэй хүний тоо

Ядуурлын хамралтын хүрээний индекс ($\alpha=0$) нь нийт хүн амд эзлэх ядуучуудын хувь бөгөөд энэ нь ядуурлын шугамаас доогуур хэрэглээтэй хүн амын эзлэх хувийг үзүүлнэ. Энэ нь ядуурлыг хэмжих хамгийн энгийн бөгөөд тайлбарлахад амархан үзүүлэлт учраас хамгийн өргөн хэрэглэгддэг хэмжүүр юм. Гэсэн ч үүнд зарим дутагдалтай тал бий. Уг үзүүлэлт нь ядуу хүмүүсийн хэрэглээний түвшин ядуурлын шугамаас хэр зэрэг хол байгаа болон ядуучуудын дунд хэрэглээний тархалт ямар байгааг үзүүлж чаддаггүй. Ядуурлын гүнзгийрэлтийн индекс нь ($\alpha=1$) ядуурлын шугамаас ядуучуудын хэрэглээ хэр зэрэг доогуур байгааг илэрхийлнэ. Хэрэглээний хомсдол их байх тусам гүнзгийрэлт өндөр байна. Үүнийг илэрхийлж харуулснаараа ядуурлын хамралтын хүрээний индексийн эхний дутагдалтай талыг нөхнө. Эцэст нь ядуурлын мэдрэмжийн индекс ($\alpha=2$) нь ядуучуудын дундах хэрэглээний тархалтын мэдрэмжийг илэрхийлэх бөгөөд ядуучууд хоорондоо хийсэн шилжүүлэг нь ядуурлын индекс буюу ядуурлын хамралтын хүрээ, ядуурлын гүнзгийрэлтийг өөрчлөхгүй, харин мэдрэмжийг өөрчилнө.

Эцэст нь тэмдэглэхэд, энэ илтгэлд ядуурлын бүх үзүүлэлт стандарт алдааны хамт хэвлэгдсэн. Бүх тооцоо нь тооллогын бус түүврийн үндсэн дээр тооцогдсон тул стандарт алдаа нь түүврийн зохиомжийн элементүүд болох бүлэглэлт, түүврийн анхан шатны нэгж болон түүврийн жинг тусгах ёстой.²⁶ Ядуурлын талаар харьцуулалт хийхдээ эдгээрийг орхигдуулах нь нийт хүн ам буюу эх олонлогийн түүврээр үүссэн ялгаатай байдлыг түүврийн үйл явцын ялгаатай холих аюултай. Хавсралт Д-д ядуурлын үндсэн үзүүлэлтийн хувьд итгэмжлэгдэх интервал, түүврийн аргын нөлөөллийг үзүүлэв.

²⁶ Илүү дэлгэрэнгүйг Ховес болон Ланжоун (1997) –аас харж болно.

Хүснэгт Б.4. Нэг хүнд ногдох хоногийн хүнсний сагс

	Нэгжийн илчлэг (ккал)	Шаардлагатай тоо хэмжээ	Хуваарилагдсан илчлэгийн хэмжээ	Нэгжийн үнэ (төгрөг)	Үнэ (төгрөг)
Нийт			2100		1745
ГУРИЛ, ГУРИЛАН БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Талх (ш=670гр), ширхэг	1 589	0.106	168	694	73
Цагаан будаа, кг	3 447	0.054	187	1 775	96
Гурил, дээд зэрэг, кг	3 617	0.007	25	858	6
Гурил, 1-р зэрэг, кг	3 250	0.216	701	756	163
Гурил, 2-р зэрэг, кг	3 474	0.008	27	642	5
Бусад гурил (арвайн г.м), кг	3 742	0.000	2	1 792	1
Гоймон, дотоод, кг	3 505	0.006	20	1 640	9
Гоймон, гадаад, кг	3 623	0.003	10	1 713	5
Гурилан боов, кг	4 050	0.032	129	1 967	63
Жигнэмэг, өрмөнцөр, кг	2 508	0.001	3	3 048	4
Бялуу, кг	3 096	0.000	1	6 651	3
Шар будаа, кг	3 513	0.002	6	1 282	2
Бусад будаа, кг	3 455	0.001	3	1 350	1
МАХ, МАХАН БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Хонины мах, кг	1 083	0.087	94	3 495	303
Үхрийн мах, кг	1 531	0.030	46	3 992	120
Ямааны мах, кг	1 057	0.048	50	2 618	125
Адууны мах, кг	911	0.016	14	2 926	46
Тэмээний мах, кг	1 025	0.002	2	3 105	5
Борц, кг	4 292	0.005	23	15 444	82
Тахианы мах, кг	1 908	0.000	1	4 142	1
Гахайн мах, кг	3 554	0.000	0	5 770	0
Гахайн утсан мах, кг	4 580	0.000	0	5 317	0
Ангийн мах, кг	1 788	0.000	1	2 240	1
Бусад шувууны мах, кг	1 908	0.000	0	1 116	0
Дотор мах, цувдай, кг	1 057	0.015	16	1 646	25
Хиам, кг	2 666	0.002	6	4 326	9
Зайдас, кг	1 680	0.000	0	4 181	0
Лаазалсан мах, кг	2 250	0.000	1	3 586	1
ЗАГАС БОЛОН ДАЛАЙН БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Загас, кг	821	0.000	0	3 656	1
Хатаасан, утсан, давсалсан загас, кг	2 600	0.000	0	7 950	0
Лаазалсан загас, кг	1 965	0.000	0	4 407	0

	Нэгжийн илчлэг (ккал)	Шаардлагатай тоо хэмжээ	Хуваарилагдсан илчлэгийн хэмжээ	Нэгжийн үнэ (төгрөг)	Үнэ (төгрөг)
СҮҮ, СҮҮН БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ӨНДӨГ					
Сүү, литр	671	0.134	90	1 261	170
Тараг, литр	564	0.021	12	1 328	28
Өндөг, ширхэг	78	0.025	2	233	6
Ааруул, кг	4 908	0.004	21	4 797	20
Гүүний айраг, литр	487	0.003	2	2 175	7
Аарц, кг	2 566	0.003	8	1 943	6
Бяслаг, монгол, кг	4 733	0.000	2	4 648	2
Бяслаг, гадаад, кг	3 040	0.000	0	10 635	0
Эззгий, кг	4 010	0.000	2	3 119	1
Хуурай болон кофены сүү, кг	3 293	0.001	3	5 277	5
Өтгөрүүлсэн сүү, литр	4 850	0.001	5	2 781	3
Зөөхий, кг	2 495	0.000	1	4 684	2
ТӨРӨЛ БҮРИЙН ТОС, ӨӨХ					
Цөцгийн тос/масло, кг	5 323	0.005	27	3 475	18
Маргарин, кг	7 448	0.000	0	2 520	0
Ургамлын тос, литр	8 991	0.012	104	2 770	32
Өвхөн тос, кг	8 991	0.008	75	1 799	15
Өрөм, цагаан тос, кг	3 835	0.003	11	4 204	12
Шар тос, кг	8 415	0.002	13	6 238	10
Оливийн тос, литр	8 991	0.000	0	12 928	0
ЖИМС, ЖИМСГЭНЭ					
Алим, кг	468	0.004	2	1 857	8
Мандарин, кг	376	0.001	0	2 182	1
Усан үзэм, кг	716	0.000	0	3 175	0
Байгалийн жимс, кг	398	0.001	0	3 375	4
Хатаасан жимс, кг	2 721	0.000	1	3 016	1
Байгалийн самар, кг	5 980	0.000	0	2 126	0
ХҮНСНИЙ НОГОО					
Төмс, кг	877	0.066	58	803	53
Байцаа, кг	140	0.010	1	958	9
Лууван, кг	224	0.009	2	876	8
Манжин, кг	208	0.003	1	882	3
Сонгино, кг	336	0.013	4	1 100	14
Сармис, гр	1	0.352	0	4	1
Улаан лооль, кг	260	0.000	0	2 766	1
Өргөст хэмх, кг	142	0.001	0	2 625	2
Пүнтүүз, кг	3 272	0.001	2	1 818	1
Савласан өргөст хэмх, кг	164	0.000	0	2 928	1
Ногооны савласан салат, кг	1 120	0.000	0	3 172	1
Чинжүү, кг	220	0.000	0	2 668	1

	Нэгжийн илчлэг (ккал)	Шаардлагатай тоо хэмжээ	Хуваарилагдсан илчлэгийн хэмжээ	Нэгжийн үнэ (төгрөг)	Үнэ (төгрөг)
ЧИХЭР, ЖИМСНИЙ ЧАНАМАЛ					
Элсэн чихэр, кг	3 992	0.015	60	1 913	29
Ёотон, кг	3 996	0.000	2	2 339	1
Сахар орлуулагч, гр	4	0.000	0	12	0
Хатуу чихэр, кг	3 697	0.004	15	3 826	16
Зөөлөн чихэр, кг	5 200	0.002	8	4 955	8
Шоколад, гр	5	0.405	2	12	5
Зөгийн бал, гр	3	0.021	0	8	0
Компот, гр	1	0.102	0	5	1
Жимсний чанамал, нухаш, гр	3	0.482	1	5	2
Мөхөөлдөс, гр	2	0.704	1	4	3
Бохь, ширхэг	4	0.009	0	55	1
ХҮНСНИЙ БУСАД БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Давс, гр	0	9.047	0	1	5
Цуу, гр	1	0.036	0	5	0
Кетчуп, соус, гр	1	0.450	0	2	1
Майонез, кг	6 258	0.000	1	4 470	1
Исгэгч, гр	2	0.205	0	12	2
Амтлагч, гр	1	0.498	0	10	5
Хүүхдийн тэжээл, кг	2 940	0.000	0	2 083	0
ЦАЙ, КОФЕ					
Ногоон цай, гр	1	7.552	8	3	22
Байхуу цай, гр	1	0.532	1	14	8
Кофе, гр	1	0.062	0	11	1
Какао, гр	3	0.003	0	20	0
ЦЭВЭР УС, УНДАА, ЖИМСНИЙ ШҮҮС					
Ундаа, литр	342	0.007	2	1 091	8
Жимсний шүүс, литр	488	0.003	1	1 675	5
Цэвэр ус, савласан, литр	0	0.000	0	548	0
СОГТУУРУУЛАХ УНДАА					
Цагаан архи, дотоод, литр	2 750	0.002	6	9 989	23
Шар айраг, дотоод, литр	240	0.000	0	2 484	1
Цагаан архи, гадаад, литр	2 750	0.000	0	9 996	0
Шар айраг, гадаад, литр	240	0.000	0	2 779	0
Дарс, литр	700	0.000	0	8 048	1

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

ХАВСРАЛТ В.

Доод, дээд
ядуурлын тооцоонууд

Хүснэгт В.1. Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам 2010, 2011 он

	2010		2011	
	Төгрөг	(%)	Төгрөг	(%)
Доод				
Хүнсний	48 093	69	53 090	68
Хүнсний бус	21 856	31	24 477	32
Нийт	69 949	100	77 567	100
Дундаж				
Хүнсний	48 093	55	53 090	54
Хүнсний бус	40 063	45	44 867	46
Нийт	88 156	100	97 957	100
Дээд				
Хүнсний	48 093	42	53 090	42
Хүнсний бус	66 466	58	74 436	58
Нийт	114 559	100	127 526	100

Санамж: 2010 оны ядуурлын шугамыг тухайн үеийн үнээр тооцов.

2011 оны ядуурлын шугамыг 2010 онд суурилан үнийн индекс ашиглан тооцов.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2010, 2011.

Хүснэгт В.2. Доод ядуурлын тооцоонууд 2010, 2011 он

	2010					2011				
	Ядуурлын			Ядуу хүн ам (%)	Хүн ам (%)	Ядуурлын			Ядуу хүн ам (%)	Хүн ам (%)
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж			Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж		
Улсын дундаж	24.3	6.0	2.1	100.0	100.0	16.8	3.6	1.1	100.0	100.0
Хот	18.6	4.4	1.5	63.3	42.2	15.0	3.4	1.1	67.4	47.0
Хөдөө	31.5	8.0	3.0	36.7	57.8	18.7	3.8	1.1	32.6	53.0
Улаанбаатар	16.6	3.7	1.2	41.4	23.5	12.7	2.6	0.9	45.8	24.8
Аймгийн төв	21.8	5.5	2.0	21.9	18.7	18.9	4.5	1.6	21.6	22.3
Сумын төв	24.1	6.1	2.3	18.5	18.3	18.2	3.9	1.2	21.8	23.7
Хөдөө нутаг	36.6	9.4	3.4	18.2	39.5	19.1	3.7	1.1	10.8	29.3
Баруун	34.2	8.9	3.3	14.5	25.1	17.2	3.8	1.2	12.7	19.1
Хангай	33.9	9.0	3.3	20.4	29.8	21.9	4.5	1.4	18.6	28.7
Төв а/	16.9	3.7	1.2	16.5	12.2	14.9	3.3	1.1	16.2	15.5
Зүүн	26.1	6.6	2.6	7.2	9.4	21.5	4.4	1.4	6.7	12.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010, 2011.

Хүснэгт В.3. Дээд ядуурлын тооцоонууд 2010, 2011 он

	2010					2011				
	Ядуурлын			Хүн ам %	Ядуу хүн ам %	Ядуурлын			Хүн ам %	Ядуу хүн ам %
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж			Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж		
Улсын дундаж	56.8	19.9	9.2	100.0	100.0	47.2	14.9	6.3	100.0	100.0
Хот	49.8	16.2	7.1	63.3	48.5	42.9	13.5	5.8	67.4	47.7
Хөдөө	65.4	24.5	11.7	36.7	51.5	51.9	16.4	6.9	32.6	52.3
Улаанбаатар	46.5	14.8	6.3	41.4	28.3	39.6	11.8	4.9	45.8	27.4
Аймгийн төв	55.2	18.6	8.4	21.9	20.2	48.4	16.1	7.2	21.6	20.3
Сумын төв	55.8	19.8	9.2	18.5	18.2	48.2	15.5	6.7	21.8	22.3
Хөдөө нутаг	72.2	27.8	13.4	18.2	33.4	55.0	17.2	7.1	10.8	30.0
Баруун	69.0	26.2	12.7	14.5	21.7	47.3	15.2	6.5	12.7	18.6
Хангай	71.0	26.7	12.8	20.4	26.7	60.9	19.3	8.1	18.6	28.4
Төв а)	46.2	14.8	6.3	16.5	14.2	41.5	13.4	5.8	16.2	15.4
Зүүн	58.9	21.1	9.9	7.2	9.1	51.8	17.1	7.5	6.7	10.3

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010, 2011.

ХАВСРАЛТ Г.

Статистикийн нэмэлт
хүснэгт

Хүснэгт Г.1. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, суурьшлаар

	Нийт		Улаанбаатар		Аймгийн төв		Сумын төв		Хөдөө нутаг	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Хэрэглээ, төгрөг										
Хүнс	64 562	33 207	69 490	34 196	59 506	30 790	61 495	32 217	64 040	34 779
Архи, тамхи	2 528	1 079	1 400	441	2 387	997	3 878	1 600	3 115	1 287
Боловсрол	14 388	3 336	15 231	3 089	16 087	4 150	15 472	3 725	10 762	2 691
Эрүүл мэнд	9 166	1 403	8 053	1 161	13 098	1 765	8 831	1 583	7 954	1 223
Удаан эдэлгээт бараа 1/	3 952	940	5 363	839	4 092	952	3 335	856	2 277	1 079
Түрээс 2/	11 291	2 185	22 585	3 320	9 705	3 025	4 420	1 544	1 837	1 124
Халаалт 3/	15 900	7 210	9 177	6 352	10 655	5 607	19 004	6 884	27 442	9 285
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	5 040	2 032	8 468	3 613	5 710	2 557	3 444	1 869	791	456
Хувцас	30 204	11 032	27 286	7 687	35 034	10 870	33 282	12 600	27 880	12 800
Тээвэр, холбоо	23 676	5 327	32 639	7 536	21 343	4 667	18 749	4 155	16 565	4 791
Бусад 5/	16 801	5 070	18 578	5 276	21 644	5 301	16 324	5 186	10 638	4 650
Нийт	197 509	72 821	218 269	73 512	199 262	70 681	188 236	72 218	173 300	74 164
Бүтэц, хувь										
Хүнс	33	46	32	47	30	44	33	45	37	47
Архи, тамхи	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
Боловсрол	7	5	7	4	8	6	8	5	6	4
Эрүүл мэнд	5	2	4	2	7	2	5	2	5	2
Удаан эдэлгээт бараа 1/	2	1	2	1	2	1	2	1	1	1
Түрээс 2/	6	3	10	5	5	4	2	2	1	2
Халаалт 3/	8	10	4	9	5	8	10	10	16	13
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	3	3	4	5	3	4	2	3	0	1
Хувцас	15	15	13	10	18	15	18	17	16	17
Тээвэр, холбоо	12	7	15	10	11	7	10	6	10	6
Бусад 5/	8	7	9	7	11	7	9	7	6	6
Нийт	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1/ Удаан эдэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээний үнэ цэнээр (мөнгөн) тооцов.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээ бөгөөд телефон утасны хэрэглээг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.2. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, бүсээр

	Нийт		Баруун		Хангай		Төв		Зүүн		Улаанбаатар	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу
Хэрэглээ, төгрөг												
Хүнс	64 562	33 207	64 291	33 874	54 141	32 144	69 759	34 680	57 106	30 343	69 490	34 196
Архи, тамхи	2 528	1 079	3 560	1 480	2 465	1 164	3 694	1 395	2 675	1 209	1 400	441
Боловсрол	14 388	3 336	15 764	4 492	12 873	3 433	14 404	3 202	11 345	1 850	15 231	3 089
Эрүүл мэнд	9 166	1 403	9 127	1 837	8 704	1 370	12 786	1 383	7 303	1 343	8 053	1 161
Удаан эдэлгээт бараа 1/	3 952	940	2 786	1 060	3 321	966	3 436	987	3 114	830	5 363	839
Түрээс 2/	11 291	2 185	3 407	1 648	4 851	1 463	7 218	2 786	4 436	1 445	22 585	3 320
Халаалт 3/	15 900	7 210	27 543	8 387	21 369	8 237	11 422	4 705	16 071	8 181	9 177	6 352
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	5 040	2 032	2 160	1 160	2 952	1 363	4 682	2 158	2 456	1 372	8 468	3 613
Хувцас	30 204	11 032	25 260	10 820	28 802	13 465	39 750	10 921	35 785	13 065	27 286	7 687
Тээвэр, холбоо	23 676	5 327	14 322	3 338	16 541	4 647	25 821	5 223	18 047	5 481	32 639	7 536
Бусад 5/	16 801	5 070	10 874	4 304	13 730	4 865	19 937	5 087	22 255	6 429	18 578	5 276
НИЙТ	197 509	72 821	179 095	72 400	169 749	73 119	212 910	72 526	180 593	71 548	218 269	73 512
Бүтэц, хувь												
Хүнс	33	46	36	47	32	44	33	48	32	42	32	47
Архи, тамхи	1	1	2	2	1	2	2	2	1	2	1	1
Боловсрол	7	5	9	6	8	5	7	4	6	3	7	4
Эрүүл мэнд	5	2	5	3	5	2	6	2	4	2	4	2
Удаан эдэлгээт бараа 1/	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Түрээс 2/	6	3	2	2	3	2	3	4	2	2	10	5
Халаалт 3/	8	10	15	12	13	11	5	6	9	11	4	9
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	3	3	1	2	2	2	2	3	1	2	4	5
Хувцас	15	15	14	15	17	18	19	15	20	18	13	10
Тээвэр, холбоо	12	7	8	5	10	6	12	7	10	8	15	10
Бусад 5/	8	7	6	6	8	7	9	7	12	9	9	7
НИЙТ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1/ Удаан эдэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээний үнэ цэнээр (мөнгөн) тооцов.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээ бөгөөд телефон утасны хэрэглээг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.3. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, төгрөгөөр, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр

Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Суурьшил				Бүс				
			Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	
I	53 688	53 878	53 651	57 744	49 089	52 623	54 592	52 709	51 667	54 315	50 606
II	74 682	77 567	72 252	81 928	71 159	72 609	71 993	73 601	68 630	77 182	70 688
III	90 653	94 980	86 694	100 484	87 435	89 162	85 078	90 551	81 557	94 144	83 544
IV	106 278	112 901	100 703	119 051	103 250	104 598	97 941	105 689	93 440	114 222	99 179
V	123 394	131 349	115 323	138 889	121 235	121 649	110 910	122 205	105 312	134 209	116 042
VI	141 765	152 363	132 766	162 587	138 985	139 165	127 122	138 657	118 362	151 850	132 861
VII	163 348	177 707	150 160	188 143	159 457	159 166	144 260	155 894	135 128	179 315	148 765
VIII	193 146	212 359	174 298	225 792	190 798	186 737	164 516	180 294	157 617	216 703	167 220
IX	242 563	267 103	214 466	282 057	239 118	228 665	201 004	216 874	191 934	273 565	205 290
X	414 381	465 827	347 545	487 169	424 977	369 418	326 460	333 429	317 973	452 286	359 703
Нийт	160 365	174 545	144 734	184 292	158 438	152 330	138 284	146 879	132 115	174 685	143 175

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

Санамж: Өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгийг газарзүйн суурьшил тус бүрт үүсгэсэн. Эдгээр бүлэг тус бүр нь харгалзах бүсийнхээ 10 хувийг бүрдүүлнэ.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.4. Нийт хэрэглээнд эзлэх хувь, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр

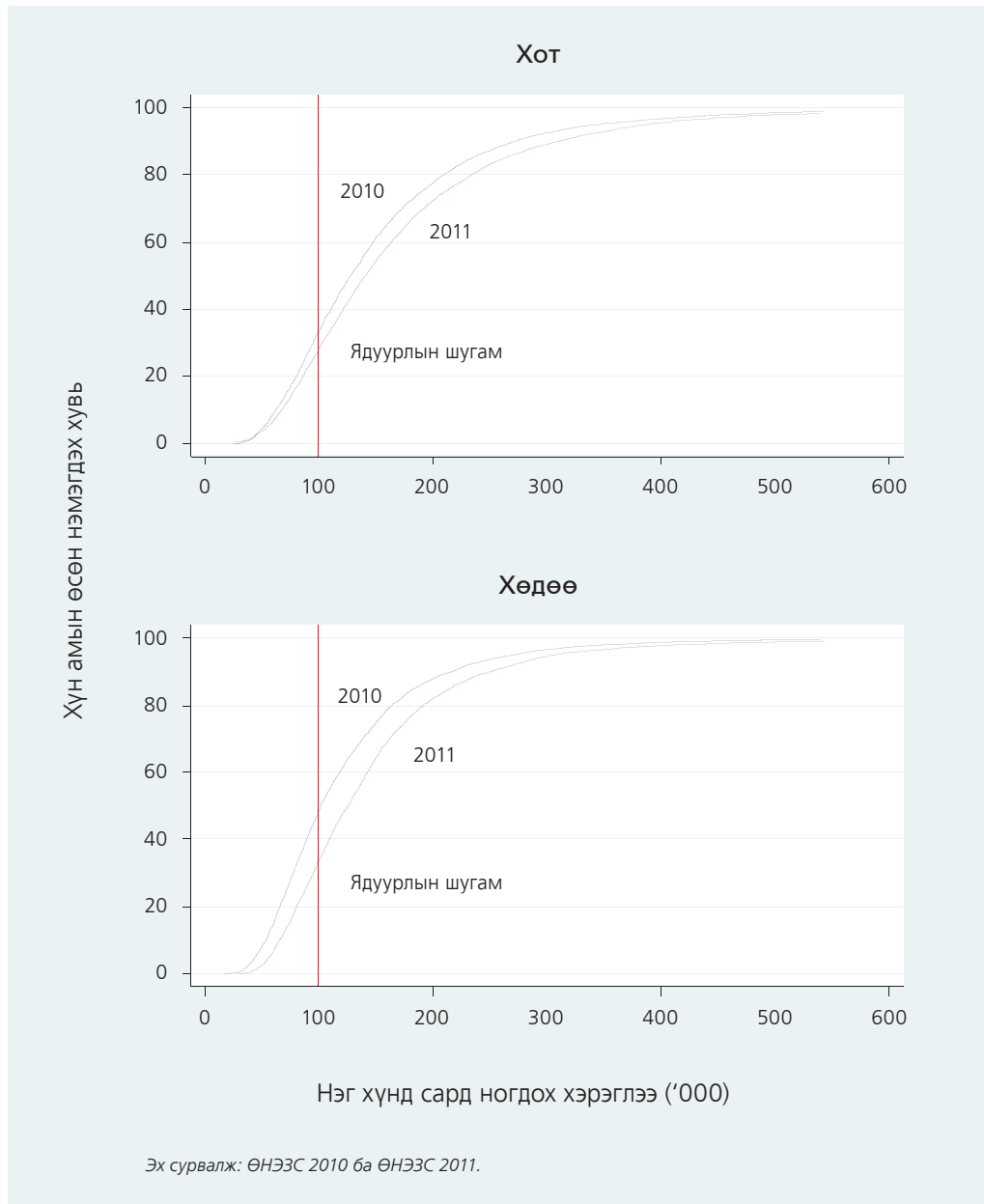
	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Суурьшил				Бус			
				Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн
I	3.4	3.1	3.7	3.1	3.1	3.5	4.0	3.6	3.9	3.1	3.6
II	4.7	4.4	5.0	4.4	4.5	4.7	5.2	5.0	5.2	4.4	4.9
III	5.7	5.4	6.0	5.5	5.5	5.9	6.2	6.2	6.2	5.4	5.8
IV	6.6	6.5	6.9	6.4	6.5	6.9	7.1	7.2	7.1	6.5	6.9
V	7.7	7.5	8.0	7.5	7.6	8.0	8.0	8.2	8.0	7.7	8.2
VI	8.8	8.7	9.2	8.9	8.8	9.2	9.2	9.5	9.0	8.7	9.2
VII	10.2	10.2	10.4	10.2	10.1	10.5	10.4	10.6	10.2	10.3	10.4
VIII	12.0	12.2	12.0	12.2	12.0	12.2	11.9	12.3	11.9	12.4	11.7
IX	15.1	15.3	14.8	15.3	15.1	15.0	14.6	14.8	14.5	15.6	14.4
X	25.8	26.7	24.0	26.4	26.8	24.2	23.5	22.6	24.0	25.9	25.1
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

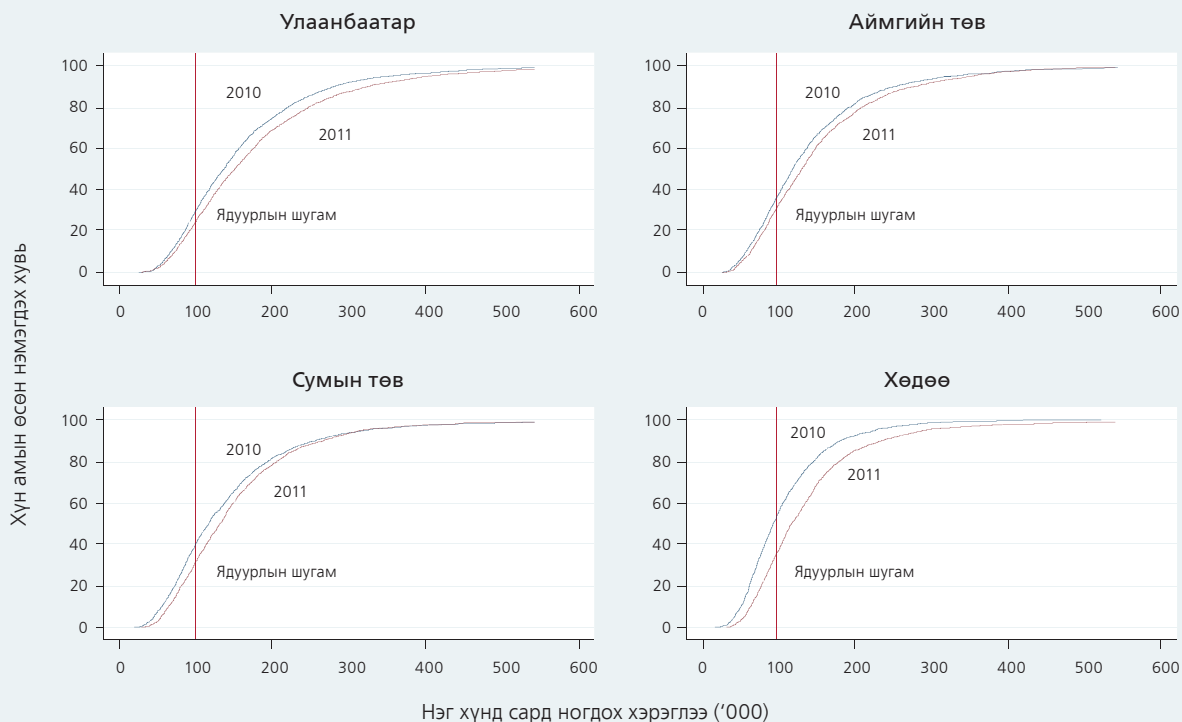
Санамж: Өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгийг газарзүйн суурьшил тус бүрт үүсгэсэн. Эдгээр бүлэг тус бүр нь харгалзах бүсийнхээ 10 хувийг бүрдүүлнэ.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Зураг Г.1. Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, хот, хөдөөгөөр, 2010, 2011 он

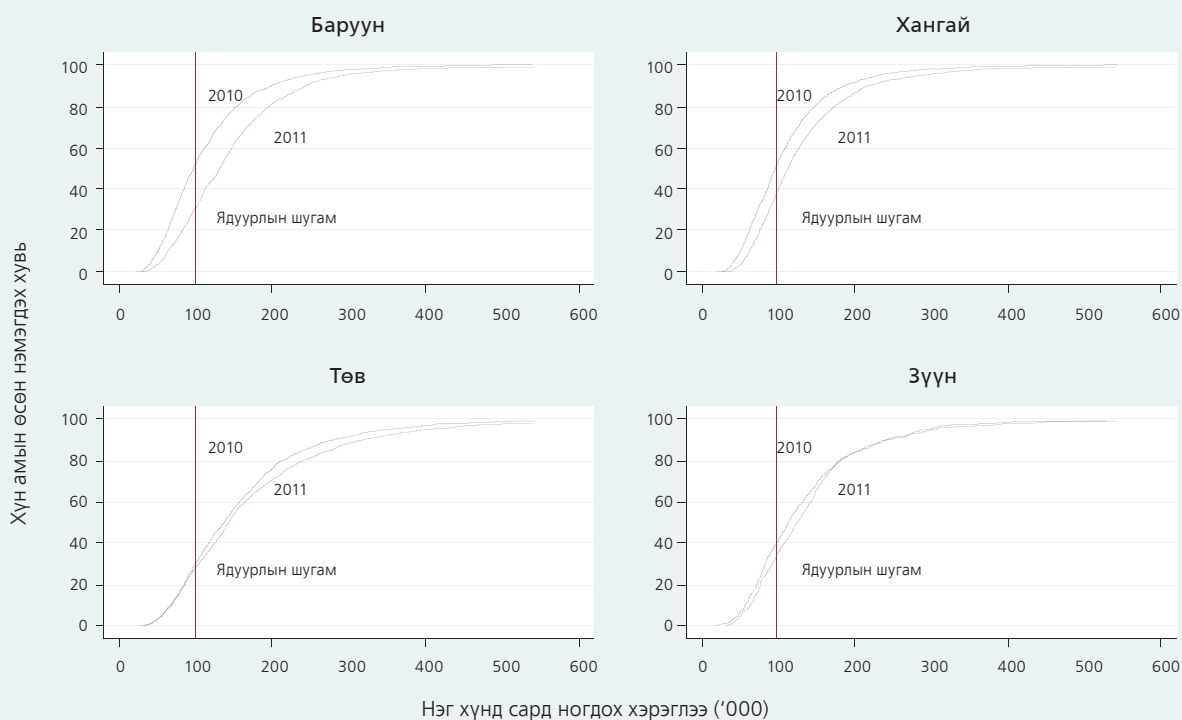


Зураг Г.2. Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, суурьшлаар, 2010, 2011 он



Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010 ба ӨНЭЭС 2011.

Зураг Г.3. Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, бүс нутгаар, 2009, 2010 он



Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2010 ба ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.5. Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр

	Ядуурлын хамралтын хүрээ			Хүн амд эзлэх хувь			Ядуучуудын эзлэх хувь		
	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж
Нийт	26.6	33.3	29.8	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Хүйс									
Эр	26.1	33.7	29.9	77.9	88.3	82.8	76.3	89.2	83.2
Эм	28.5	30.6	29.2	22.1	11.7	17.2	23.7	10.8	16.8
Нас									
30-аас доош	21.9	31.3	26.5	10.6	11.1	10.8	8.7	10.4	9.6
30-39	29.0	39.6	34.4	26.5	30.6	28.5	29.0	36.4	32.9
40-49	26.5	33.8	30.0	29.5	30.1	29.8	29.3	30.5	30.0
50-59	27.1	29.2	28.1	19.6	18.1	18.9	20.0	15.9	17.8
60-аас дээш	25.1	22.4	24.0	13.8	10.1	12.0	13.0	6.8	9.7
Боловсролын дээд түвшин									
Боловсролгүй	47.4	48.7	48.5	1.2	6.4	3.7	2.1	9.3	6.0
Бага	45.7	38.8	40.1	4.3	20.1	11.8	7.5	23.4	15.9
Бүрэн бус дунд	39.6	36.4	37.3	12.9	35.7	23.8	19.2	39.1	29.8
Бүрэн дунд	32.9	30.8	32.2	41.5	21.5	32.0	51.4	19.9	34.6
Мэргэжлийн	25.1	22.9	24.3	12.9	7.8	10.5	12.2	5.4	8.6
Дипломын дээд	7.4	6.9	7.2	11.1	4.1	7.8	3.1	0.9	1.9
Бакалавр	8.7	16.8	10.4	14.1	4.1	9.4	4.6	2.1	3.3
Магистр	0.0	6.8	0.7	1.8	0.2	1.0	0.0	0.0	0.0
Ph доктор	0.0		0.0	0.2	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Бусад	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ажил эрхлэлт									
Ажиллах хүчний оролцоо									
Ажилтай	22.2	31.8	27.2	66.9	80.2	73.2	55.9	76.5	66.8
Ажилгүй	47.3	53.8	50.0	11.6	8.9	10.3	20.7	14.3	17.3
Ажиллах хүчнээс гадуур	29.0	28.1	28.7	21.5	10.9	16.4	23.4	9.2	15.8
Ажилтай хүн амаас									
Эдийн засгийн үйл ажиллагаа									
Хөдөө аж ахуй	26.3	35.2	34.7	2.7	51.8	26.1	2.6	54.8	30.4
Аж үйлдвэр	29.7	37.9	31.5	22.0	7.0	14.9	24.5	8.0	15.7
Үйлчилгээ	17.9	21.2	19.0	42.0	21.2	32.1	28.3	13.4	20.4
Бусад	35.0	45.7	39.6	0.3	0.2	0.3	0.4	0.3	0.3
Ажил эрхлэлтийн сектор									
Малчин	22.3	35.0	34.6	1.3	46.6	22.9	1.1	49.0	26.6
Хувийн	23.8	32.2	26.0	49.6	19.3	35.2	44.4	18.6	30.7
Улсын	16.7	21.6	19.0	13.1	12.7	12.9	8.2	8.2	8.2
Төрийн өмчит үйлдвэр	18.7	13.1	17.3	2.3	0.9	1.6	1.6	0.3	0.9
Бусад	24.7	13.8	18.4	0.5	0.8	0.7	0.5	0.3	0.4

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.6. Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, суурьшлаар

	Ядуурлын хамралтын хүрээ				Хүн амд эзлэх хувь				Ядуучуудын эзлэх хувь			
	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг
Нийт	23.5	31.8	30.9	35.3	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Хүйс												
Эр	22.7	31.1	31.4	35.5	75.6	81.6	85.4	90.7	73.2	80.0	86.6	91.2
Эм	25.8	34.5	28.4	33.4	24.4	18.4	14.6	9.3	26.8	20.0	13.4	8.8
Нас												
30-аас доош	17.3	31.1	27.6	33.7	11.3	9.4	9.7	12.2	8.3	9.2	8.7	11.7
30-39	26.3	33.2	36.6	41.6	25.6	28.1	27.0	33.7	28.7	29.3	31.9	39.8
40-49	23.6	31.0	31.5	36.2	28.9	30.4	33.5	27.2	29.0	29.7	34.1	27.9
50-59	23.8	32.7	27.3	31.0	19.9	19.1	19.5	16.9	20.2	19.7	17.2	14.9
60-аас дээш	22.7	29.4	24.3	20.8	14.3	13.0	10.3	9.9	13.8	12.1	8.1	5.8
Боловсролын дээд түвшин												
Боловсролгүй	45.6	48.2	48.6	48.7	0.6	2.2	3.1	9.2	1.1	3.3	4.9	12.6
Бага	43.5	47.7	43.6	36.9	3.3	6.1	12.3	26.7	6.1	9.1	17.4	27.9
Бүрэн бус дунд	37.4	41.5	36.2	36.5	9.5	18.5	31.5	39.4	15.1	24.2	36.8	40.7
Бүрэн дунд	31.3	35.7	30.4	31.4	42.1	40.6	27.8	16.1	56.1	45.6	27.3	14.3
Мэргэжлийн	24.4	26.2	21.6	25.0	12.9	12.9	10.4	5.7	13.4	10.7	7.2	4.0
Дипломын дээд	6.6	10.4	7.6	5.1	14.0	6.1	6.5	2.1	3.9	2.0	1.6	0.3
Бакалавр	6.5	12.9	18.5	1.5	15.2	12.4	8.0	0.8	4.2	5.0	4.8	0.0
Магистр	0.0	0.0	0.0	30.6	2.1	1.2	0.4	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1
Ph доктор	0.0				0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Бусад	0.0		0.0		0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ажил эрхлэлт												
Ажиллах хүчний оролцоо												
Ажилтай	19.2	27.0	27.3	34.8	65.8	68.8	71.3	87.9	53.8	58.4	62.9	86.6
Ажилгүй	43.8	53.1	52.1	59.8	11.6	11.7	14.9	3.7	21.6	19.6	25.1	6.3
Ажиллах хүчнээс гадуур	25.5	35.8	26.8	29.8	22.7	19.5	13.8	8.4	24.6	22.0	12.0	7.1
Ажилтай хүн амаас												
Эдийн засгийн үйл ажиллагаа												
Хөдөө аж ахуй	24.9	26.9	32.8	35.7	1.3	5.0	20.2	78.7	1.4	4.2	21.4	79.6
Аж үйлдвэр	24.7	38.3	36.0	43.0	22.3	21.4	11.2	3.5	23.5	25.8	13.0	4.2
Үйлчилгээ	16.0	21.1	21.8	17.1	41.9	42.2	39.4	5.6	28.6	28.0	27.8	2.7
Бусад	28.1	48.5	45.7	-	0.3	0.3	0.5	0.0	0.4	0.4	0.8	0.0
Ажил эрхлэлтийн сектор												
Малчин	29.1	20.4	28.9	35.8	0.5	2.8	12.5	75.6	0.6	1.8	11.6	76.8
Хувийн	20.3	30.3	30.9	36.6	52.1	45.5	32.3	8.2	45.1	43.4	32.3	8.5
Улсын	13.4	20.3	23.2	11.6	10.8	16.9	23.6	3.4	6.1	10.8	17.8	1.1
Төрийн өмчит үйлдвэр	18.5	19.0	14.9	0.0	2.0	2.8	1.6	0.2	1.6	1.7	0.8	0.0
Бусад	20.0	29.2	12.7	16.4	0.4	0.7	1.2	0.4	0.4	0.7	0.5	0.2

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.7. Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, бүсээр

	Ядуурлын хамралтын хүрээ					Хүн амд эзлэх хувь					Ядуучуудын эзлэх хувь				
	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар
Нийт	30.2	38.9	27.2	34.3	23.5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Хүйс															
Эр	30.6	39.2	27.4	33.1	22.7	89.9	87.1	82.6	84.1	75.6	91.1	87.8	83.1	81.1	73.2
Эм	26.8	37.1	26.6	40.8	25.8	10.1	12.9	17.4	15.9	24.4	8.9	12.2	16.9	18.9	26.8
Нас															
30-аас доош	29.1	33.4	28.5	33.5	17.3	9.0	11.4	10.0	13.1	11.3	8.7	9.8	10.4	12.8	8.3
30-39	33.9	46.9	30.6	38.5	26.3	30.9	28.8	29.4	31.2	25.6	34.7	34.7	33.0	35.0	28.7
40-49	29.8	39.6	27.7	32.3	23.6	29.7	32.0	29.9	27.3	28.9	29.3	32.6	30.5	25.7	29.0
50-59	30.3	35.1	23.9	30.8	23.8	19.7	17.5	17.4	19.5	19.9	19.8	15.8	15.3	17.5	20.2
60-аас дээш	21.4	27.0	22.1	34.7	22.7	10.6	10.2	13.3	9.0	14.3	7.5	7.1	10.8	9.1	13.8
Боловсролын дээд түвшин															
Боловсролгүй	48.9	40.5	57.1	51.4	45.6	5.8	4.4	3.6	8.6	0.6	9.3	4.5	7.6	12.9	1.1
Бага	29.9	49.0	34.3	48.4	43.5	19.9	16.5	11.1	16.1	3.3	19.7	20.8	14.0	22.7	6.1
Бүрэн бус дунд	34.1	44.0	30.4	37.1	37.4	26.7	33.7	27.6	36.9	9.5	30.2	38.2	30.8	39.9	15.1
Бүрэн дунд	33.0	37.3	29.7	29.0	31.3	25.2	26.9	34.4	17.5	42.1	27.6	25.8	37.5	14.8	56.1
Мэргэжлийн	21.7	35.6	15.8	23.5	24.4	10.0	8.1	9.9	10.0	12.9	7.2	7.4	5.7	6.8	13.4
Дипломын дээд	13.8	8.2	6.0	5.2	6.6	3.8	3.8	7.0	4.3	14.0	1.8	0.8	1.5	0.7	3.9
Бакалавр	16.4	15.7	12.2	12.5	6.5	7.7	6.0	6.1	6.2	15.2	4.2	2.4	2.8	2.3	4.2
Магистр	0.0	6.8	0.0	0.0	0.0	0.8	0.5	0.3	0.4	2.1	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Ph доктор	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Бусад	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ажил эрхлэлт															
Ажиллах хүчний оролцоо															
Ажилтай	28.0	37.0	24.9	31.2	19.2	79.6	75.0	77.7	74.4	65.8	73.7	71.3	71.2	67.6	53.8
Ажилгүй	52.1	61.3	46.7	46.2	43.8	8.0	11.7	8.0	11.7	11.6	13.8	18.4	13.7	15.7	21.6
Ажиллах хүчнээс гадуур	30.3	30.1	28.8	41.0	25.5	12.5	13.3	14.3	14.0	22.7	12.5	10.2	15.1	16.7	24.6
Ажилтай хүн амаас															
Эдийн засгийн үйл ажиллагаа															
Хөдөө аж ахуй	30.2	43.6	28.0	33.7	24.9	43.2	40.2	29.8	38.4	1.3	43.2	45.0	30.7	37.8	1.4
Аж үйлдвэр	44.9	41.0	31.0	40.5	24.7	7.9	11.6	15.5	8.8	22.3	11.8	12.3	17.6	10.4	23.5
Үйлчилгээ	19.4	23.0	19.4	24.9	16.0	28.3	22.9	32.1	26.8	41.9	18.1	13.5	22.8	19.5	28.6
Бусад	94.3	67.9	0.0	0.0	28.1	0.2	0.3	0.2	0.3	0.3	0.6	0.5	0.0	0.0	0.4
Ажил эрхлэлтийн сектор															
Малчин	29.5	43.1	27.0	33.3	29.1	38.0	38.1	22.9	35.3	0.5	37.1	42.2	22.7	34.2	0.6
Хувийн	31.1	35.6	27.5	33.1	20.3	25.1	22.0	37.2	23.2	52.1	25.9	20.1	37.7	22.4	45.1
Улсын	20.1	22.6	18.2	24.3	13.4	14.4	13.8	12.9	15.3	10.8	9.6	8.0	8.6	10.8	6.1
Төрийн өмчит үйлдвэр	26.4	17.9	15.4	11.7	18.5	0.4	0.7	3.8	0.6	2.0	0.4	0.3	2.2	0.2	1.6
Бусад	14.6	57.9	0.0	0.0	20.0	1.5	0.4	0.9	0.0	0.4	0.7	0.6	0.0	0.0	0.4

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.8. Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр

	Ядуурлын хамралтын хүрээ			Хүн амд эзлэх хувь			Ядуучуудын эзлэх хувь		
	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж
Нийт	26.6	33.3	29.8	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Сууц									
Гэр	44.8	39.0	40.9	30.7	67.2	48.1	51.7	78.7	66.1
Нийтийн тохилог сууц	6.4	14.9	7.1	26.2	2.5	15.0	6.3	1.1	3.6
Байшин	25.8	21.8	24.3	41.4	28.9	35.5	40.2	18.9	28.9
Бусад 1/	29.0	29.6	29.3	1.6	1.4	1.5	1.8	1.2	1.5
Усан хангамж									
Төвлөрсөн, халуун хүйтэн ус	6.4	14.5	6.9	26.0	1.7	14.4	6.3	0.7	3.3
Төвлөрсөн, хүйтэн	12.6	19.3	13.4	4.3	0.6	2.5	2.0	0.3	1.1
Хамгаалалттай худаг	33.7	30.8	32.3	35.4	36.0	35.7	44.9	33.3	38.7
Хамгаалалтгүй худаг	29.8	40.5	38.3	5.2	21.6	13.0	5.9	26.3	16.7
Зөөврийн 2/	37.5	31.4	36.8	27.6	4.1	16.4	38.9	3.8	20.3
Бусад 3/	36.0	32.9	33.0	1.5	36.0	17.9	2.0	35.5	19.8
Сайжруулсан усан хангамж 4/									
Үгүй	36.2	35.5	35.8	34.3	61.7	47.3	46.8	65.6	56.8
Тийм	21.6	29.9	24.4	65.7	38.3	52.7	53.2	34.4	43.2
Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж 5/									
Үгүй	39.4	35.4	36.8	31.2	66.4	47.9	46.2	70.6	59.1
Тийм	20.8	29.2	23.4	68.8	33.6	52.1	53.8	29.4	40.9
Түлш, халаалт									
Төвлөрсөн	8.1	20.6	9.3	30.9	3.6	17.9	9.5	2.2	5.6
Энгийн галлагаатай 6/	35.6	33.9	34.6	65.3	93.8	78.8	87.3	95.4	91.7
Бусад 7/	22.3	29.3	25.0	3.8	2.7	3.3	3.2	2.4	2.8
Цахилгаан									
Төвлөрсөн	25.5	32.5	27.8	94.3	49.1	72.8	90.5	47.9	67.9
Орон нутгийн	44.5	31.2	38.2	5.2	5.2	5.2	8.7	4.9	6.7
Нарны	35.9	33.8	33.8	0.5	42.2	20.3	0.6	42.8	23.1
Бусад 8/	72.0	41.6	42.2	0.1	3.5	1.7	0.2	4.4	2.4

1/ Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компаний ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулаагүй бусад байшингуудыг оруулав.

2/ Мөн зөөврийн усыг нөөцөлдөг газрууд багтана.

3/ Булаг, гол, цас, мөс болон бусад.

4/ Энэ нь сууцанд холбогдсон болон эсвэл нийтийн шугам, хамгаалалттай худаг болон булгаас ус авдаг хүн амын хувийн жинг илэрхийлнэ. Сайжруулаагүй эх үүсвэрт зөөврийн ус, ус нөөцөлдөг газрууд, хамгаалалтгүй худаг, булаг, бусад эх үүсвэр орно.

5/ Ариун цэврийн байгууламж гэдэгт бохир гадагшлуулах хувийн болон нийтийн цооног, шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гадна бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

6/ Мод, нүүрс, аргал, хөрзөнгөөр галладаг энгийн халаалтын хэрэгсэл.

7/ Хувийн нам даралтын зуух гэх мэт хувийн халаалтын хэрэгсэл.

8/ Салхи, бага оврын цахилгаан үүсгүүр болон бусад цахилгаан үүсгүүр, лаа.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.9. Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, суурьшлаар

	Ядуурлын хамралтын хүрээ				Хүн амд эзлэх хувь				Ядуучуудын эзлэх хувь			
	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг
Нийт	23.5	31.8	30.9	35.3	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Сууц												
Гэр	45.5	43.8	41.2	38.0	27.1	36.6	47.6	83.9	52.7	50.5	63.3	90.2
Нийтийн тохилог сууц	3.2	14.5	13.2	22.6	30.4	19.4	4.5	0.9	4.2	8.9	1.9	0.6
Байшин	23.4	29.7	22.4	20.3	41.0	42.1	45.6	14.7	40.8	39.5	33.0	8.4
Бусад 1/	36.0	19.5	24.0	49.0	1.5	1.9	2.3	0.6	2.3	1.1	1.8	0.8
Усан хангамж												
Төвлөрсөн, халуун хүйтэн ус	3.9	16.0	14.1	18.7	33.1	14.4	3.4	0.2	5.5	7.3	1.5	0.1
Төвлөрсөн, хүйтэн	21.3	10.2	16.1	23.6	1.5	8.8	0.8	0.5	1.4	2.8	0.4	0.3
Хамгаалалттай худаг	31.1	37.8	30.9	30.5	34.5	36.9	58.2	17.2	45.7	44.0	58.1	14.8
Хамгаалалтгүй худаг	27.5	36.4	35.0	42.0	6.2	3.6	10.3	31.2	7.3	4.1	11.7	37.2
Зөөврийн 2/	38.3	36.5	30.9	32.5	24.2	33.4	5.9	2.5	39.4	38.3	5.9	2.3
Бусад 3/	28.6	38.5	32.4	33.0	0.6	2.9	21.4	48.4	0.7	3.5	22.4	45.2
Сайжруулсан усан хангамж 4/												
Үгүй	35.9	36.6	32.9	36.5	31.0	39.9	37.6	82.1	47.4	46.0	40.0	84.7
Тийм	17.9	28.5	29.8	30.1	69.0	60.1	62.4	17.9	52.6	54.0	60.0	15.3
Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж 5/												
Үгүй	38.9	40.2	34.7	35.7	33.2	27.8	41.1	87.9	55.1	35.2	46.0	88.8
Тийм	15.8	28.5	28.3	32.7	66.8	72.2	58.9	12.1	44.9	64.8	54.0	11.2
Түлш, халаалт												
Төвлөрсөн	4.3	16.9	19.3	25.1	34.4	25.1	6.0	1.5	6.3	13.4	3.8	1.0
Энгийн галлагаатай 6/	34.6	37.0	31.8	35.5	62.9	69.3	89.6	97.3	92.8	80.6	92.0	98.0
Бусад 7/	7.8	33.9	29.9	27.6	2.7	5.6	4.4	1.3	0.9	6.0	4.2	1.0
Цахилгаан												
Төвлөрсөн	22.6	30.8	31.3	36.8	97.3	89.2	83.1	20.2	93.7	86.6	84.0	21.1
Орон нутгийн	55.4	39.6	29.5	40.0	2.6	9.5	9.5	1.6	6.1	11.9	9.0	1.8
Нарны	-	35.9	29.6	34.1	0.0	1.2	6.2	72.8	0.0	1.4	5.9	70.3
Бусад 8/	70.7	75.0	26.2	44.7	0.1	0.1	1.2	5.4	0.2	0.1	1.0	6.8

1/ Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компаний ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулаагүй бусад байшингуудыг оруулав.

2/ Мөн зөөврийн усыг нөөцөлдөг газрууд багтана.

3/ Булаг, гол, цас, мөс болон бусад.

4/ Энэ нь сууцанд холбогдсон болон эсвэл нийтийн шугам, хамгаалалттай худаг болон булгаас ус авдаг хүн амын хувийн жинг илэрхийлнэ. Сайжруулаагүй эх үүсвэрт зөөврийн ус, ус нөөцөлдөг газрууд, хамгаалалтгүй худаг, булаг, бусад эх үүсвэр орно.

5/ Ариун цэврийн байгууламж гэдэгт бохир гадагшлуулах хувийн болон нийтийн цооног, шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гадна бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

6/ Мод, нүүрс, аргал, хөрзөнгөөр галладаг энгийн халаалтын хэрэгсэл.

7/ Хувийн нам даралтын зуух гэх мэт хувийн халаалтын хэрэгсэл.

8/ Салхи, бага оврын цахилгаан үүсгүүр болон бусад цахилгаан үүсгүүр, лав.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.10. Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, бүсээр

	Ядуурлын хамралтын хүрээ						Хүн амд эзлэх хувь						Ядуучуудын эзлэх хувь								
	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	
	30.2	38.9	27.2	34.3	23.5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Нийт	30.2	38.9	27.2	34.3	23.5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Сууц																					
Гэр	37.2	44.5	34.6	41.5	45.5	60.3	62.7	46.7	65.2	27.1	74.3	71.7	59.4	78.8	52.7						
Нийтийн тохилог сууц	8.4	19.9	15.1	8.8	3.2	3.3	4.9	16.2	5.8	30.4	0.9	2.5	9.0	1.5	4.2						
Байшин	20.6	31.0	23.4	21.9	23.4	35.4	31.8	34.6	26.5	41.0	24.2	25.3	29.7	16.9	40.8						
Бусад 1/	18.4	34.8	20.5	37.2	36.0	1.0	0.6	2.5	2.6	1.5	0.6	0.5	1.9	2.8	2.3						
Усан хангамж																					
Төвлөрсөн, халуун хүйтэн ус	17.7	17.1	15.8	7.8	3.9	2.5	3.1	12.7	3.0	33.1	1.5	1.4	7.3	0.7	5.5						
Төвлөрсөн, хүйтэн	9.9	10.6	11.1	21.0	21.3	3.2	1.4	5.4	1.7	1.5	1.1	0.4	2.2	1.0	1.4						
Хамгаалалттай худаг	32.5	38.8	24.6	39.2	31.1	42.4	32.4	38.9	28.6	34.5	45.6	32.3	35.1	32.7	45.7						
Хамгаалалтгүй худаг	42.6	46.6	36.1	36.5	27.5	9.9	14.2	21.8	24.1	6.2	13.9	16.9	28.9	25.6	7.3						
Зөөврийн 2/	55.9	27.8	38.4	38.1	38.3	2.1	13.9	15.6	25.1	24.2	4.0	9.9	22.0	27.9	39.4						
Бусад 3/	25.7	43.6	21.6	23.5	28.6	39.8	35.0	5.6	17.5	0.6	34.0	39.1	4.4	12.0	0.7						
Сайжруулсан усан хангамж 4/																					
Үгүй	30.2	40.8	35.1	33.7	35.9	51.8	63.0	43.0	66.7	31.0	51.9	66.0	55.4	65.6	47.4						
Тийм	30.2	35.9	21.3	35.5	17.9	48.2	37.0	57.0	33.3	69.0	48.1	34.0	44.6	34.4	52.6						
Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж 5/																					
Үгүй	28.9	45.3	33.6	34.4	38.9	56.3	53.9	56.2	53.2	33.2	53.8	62.7	69.4	53.3	55.1						
Тийм	31.9	31.5	19.0	34.2	15.8	43.7	46.1	43.8	46.8	66.8	46.2	37.3	30.6	46.7	44.9						
Түлш, халаалт																					
Төвлөрсөн	19.2	26.0	13.0	19.5	4.3	6.2	7.3	18.9	6.3	34.4	4.0	4.9	9.1	3.6	6.3						
Энгийн галлагаатай 6/	30.7	39.9	31.1	35.7	34.6	87.7	88.9	79.3	92.3	62.9	89.1	91.0	90.9	96.0	92.8						
Бусад 7/	34.5	42.5	0.0	10.5	7.8	6.1	3.7	1.8	1.4	2.7	6.9	4.1	0.0	0.4	0.9						
Цахилгаан																					
Төвлөрсөн	30.0	36.7	26.6	34.9	22.6	45.5	60.7	75.3	64.6	97.3	45.2	57.1	73.6	65.7	93.7						
Орон нутгийн	40.4	30.7	18.1	36.3	55.4	16.0	2.3	5.0	0.3	2.6	21.4	1.8	3.3	0.4	6.1						
Нарны	25.5	43.8	30.5	30.4	0.0	36.9	34.7	17.9	29.3	0.0	31.2	39.0	20.1	26.0	0.0						
Бусад 8/	42.7	34.4	43.7	47.4	70.7	1.5	2.4	1.8	5.8	0.1	2.1	2.1	3.0	8.0	0.2						

1/ Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компаний ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулагүй бусад байшингуудыг оруулав.

2/ Мөн зөөврийн усыг нөөцөлдөг газрууд багтана.

3/ Булаг, гол, цас, мөс болон бусад.

4/ Энэ нь сууцанд холбогдсон болон эсвэл нийтийн шугам, хамгаалалттай худаг болон булгаас ус авдаг хүн амын хувийн жинг илэрхийлнэ. Сайжруулагүй эх үүсвэрт зөөврийн ус, ус нөөцөлдөг газрууд, хамгаалалтгүй худаг, булаг, бусад эх үүсвэр орно.

5/ Ариун цэврийн байгууламж гэдэгт бохир гардашуулах хувийн болон нийтийн цооног, шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гадна бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

6/ Мод, нүүрс, аргал, хөрзөнгөөр галладаг энгийн халаалтын хэрэгсэл.

7/ Хувийн нам даралтын зуух гэх мэт хувийн халаалтын хэрэгсэл.

8/ Салхи, бага оврын цахилгаан үүсгүүр болон бусад цахилгаан үүсгүүр, лаа.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.11. Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Ph доктор	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	3.8	9.9	19.3	37.3	9.0	7.4	12.2	1.0	0.1	0.1	100.0
Байршил											
Хот	1.6	3.8	11.0	44.3	10.5	9.9	17.1	1.7	0.2	0.1	100.0
Хөдөө	6.5	17.1	29.1	29.0	7.2	4.5	6.4	0.2	0.0	0.0	100.0
Улаанбаатар	1.0	2.9	8.5	45.3	10.2	12.1	17.9	1.9	0.2	0.0	100.0
Аймгийн төв	2.6	5.3	15.3	42.6	10.9	6.1	15.7	1.3	0.0	0.2	100.0
Сумын төв	3.5	9.9	24.2	34.9	9.4	6.9	10.8	0.3	0.0	0.0	100.0
Хөдөө нутаг	9.0	23.4	33.3	23.8	5.4	2.4	2.6	0.1	0.0	0.0	100.0
Баруун	6.0	16.5	21.3	32.2	8.0	3.5	11.5	0.9	0.0	0.2	100.0
Хангай	4.5	14.9	27.1	33.1	7.1	4.0	9.0	0.4	0.0	0.0	100.0
Төв а/	3.2	9.9	23.1	37.7	9.3	8.1	8.2	0.5	0.0	0.0	100.0
Зүүн	9.6	12.0	30.0	26.0	10.0	4.2	7.9	0.3	0.0	0.0	100.0
Хүйс											
Эрэгтэй	4.3	10.3	22.4	37.0	8.2	6.6	10.4	0.8	0.1	0.0	100.0
Эмэгтэй	3.4	9.5	16.5	37.6	9.7	8.2	13.8	1.2	0.1	0.1	100.0
Өрхийн тооны тэнцүү											
5 бүлгээр											
I	6.6	13.1	27.7	39.7	6.4	1.9	4.6	0.1	0.0	0.0	100.0
II	4.5	10.9	26.0	39.0	8.1	3.1	8.0	0.3	0.0	0.1	100.0
III	4.0	10.0	19.9	39.0	9.7	5.4	11.6	0.5	0.0	0.0	100.0
IV	2.8	9.8	15.1	38.1	10.2	8.9	14.3	0.8	0.1	0.1	100.0
V	2.0	6.7	11.0	32.0	9.9	15.3	19.8	2.9	0.3	0.1	100.0
Ядуурлын байдлаар											
Ядуу бус	3.1	8.9	16.4	36.8	9.7	9.2	14.5	1.3	0.1	0.1	100.0
Ядуу	5.8	12.7	27.6	38.8	7.0	2.3	5.7	0.1	0.0	0.1	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.12. Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Ph доктор	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	3.8	9.9	19.3	37.3	9.0	7.4	12.2	1.0	0.1	0.1	100.0
Ядуурлын байдал											
Ядуу бус	3.1	8.9	16.4	36.8	9.7	9.2	14.5	1.3	0.1	0.1	100.0
Ядуу	5.8	12.7	27.6	38.8	7.0	2.3	5.7	0.1	0.0	0.1	100.0
Байршил											
Хотын, ядуу бус	1.2	3.1	8.5	42.0	11.0	12.0	19.9	2.1	0.2	0.1	100.0
Хотын, ядуу	2.8	5.9	19.1	52.1	8.7	3.1	8.0	0.1	0.0	0.1	100.0
Хөдөөгийн, ядуу бус	5.5	16.3	26.4	30.1	8.0	5.7	7.7	0.3	0.0	0.0	100.0
Хөдөөгийн, ядуу	8.7	19.1	35.6	26.1	5.4	1.5	3.4	0.2	0.0	0.0	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	0.7	2.4	6.4	42.7	10.5	14.2	20.6	2.3	0.3	0.0	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу	2.0	4.8	16.6	55.6	9.2	3.9	7.6	0.2	0.0	0.0	100.0
Аймгийн төвийн ядуу бус	2.1	4.5	12.6	40.6	12.0	7.7	18.6	1.8	0.0	0.2	100.0
Аймгийн төвийн ядуу	3.8	7.3	22.1	47.8	8.2	2.1	8.5	0.1	0.0	0.2	100.0
Сумын төвийн ядуу бус	3.3	8.8	20.4	35.6	10.3	8.7	12.6	0.4	0.0	0.0	100.0
Сумын төвийн ядуу	4.3	12.8	35.0	32.7	6.8	2.2	6.0	0.1	0.0	0.0	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу бус	7.7	23.3	32.1	25.0	5.8	3.0	3.1	0.1	0.0	0.0	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу	12.0	23.8	36.1	21.2	4.3	1.0	1.5	0.2	0.0	0.0	100.0
Баруун бүсийн ядуу бус	5.2	17.0	19.4	31.6	8.6	4.1	12.9	1.1	0.0	0.2	100.0
Баруун бүсийн ядуу	8.1	15.0	26.6	33.7	6.3	1.9	7.7	0.4	0.0	0.3	100.0
Хангайн бүсийн ядуу бус	4.3	13.5	23.1	34.5	7.9	5.1	11.2	0.6	0.0	0.0	100.0
Хангайн бүсийн ядуу	4.8	17.8	35.3	30.4	5.6	1.6	4.5	0.1	0.0	0.0	100.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	2.4	8.9	21.6	36.4	10.4	9.9	9.7	0.7	0.0	0.0	100.0
Төвийн бүсийн ядуу а/	5.7	12.8	27.7	41.7	6.1	2.4	3.6	0.0	0.0	0.0	100.0
Зүүн бүсийн ядуу бус	7.5	10.8	27.3	27.6	10.9	5.8	9.6	0.5	0.0	0.1	100.0
Зүүн бүсийн ядуу	14.4	14.8	36.2	22.4	7.9	0.4	3.8	0.0	0.0	0.1	100.0
Хүйс											
Эрэгтэй ядуу бус	3.4	9.2	19.7	37.1	8.7	8.3	12.4	1.0	0.1	0.0	100.0
Эрэгтэй ядуу	6.8	13.7	30.0	36.4	6.8	1.6	4.7	0.0	0.0	0.0	100.0
Эмэгтэй ядуу бус	2.9	8.7	13.4	36.4	10.6	10.1	16.4	1.6	0.1	0.1	100.0
Эмэгтэй ядуу	4.9	11.7	25.3	41.0	7.3	3.0	6.5	0.2	0.0	0.1	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.13. Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Ph доктор	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Байршил											
Хот	22.1	20.6	30.8	64.4	63.1	72.2	75.8	89.8	100.0	84.0	54.1
Хөдөө	77.9	79.4	69.3	35.7	36.9	27.9	24.2	10.2	0.0	16.0	45.9
Улаанбаатар	8.8	10.0	15.1	41.8	39.2	56.0	50.4	64.4	100.0	15.7	34.4
Аймгийн төв	13.3	10.6	15.7	22.6	23.9	16.2	25.4	25.5	0.0	68.3	19.7
Сумын төв	20.0	21.5	27.0	20.1	22.4	20.1	19.1	7.0	0.0	5.4	21.5
Хөдөө нутаг	57.9	57.9	42.2	15.6	14.5	7.8	5.1	3.2	0.0	10.6	24.4
Баруун	26.7	28.2	18.7	14.6	15.0	8.0	15.9	14.9	0.0	68.5	16.9
Хангай	25.7	32.7	30.5	19.2	17.1	11.5	15.9	8.5	0.0	0.0	21.7
Төв а/	15.1	17.7	21.2	17.9	18.4	19.3	11.9	9.3	0.0	5.7	17.7
Зүүн	23.7	11.4	14.5	6.5	10.4	5.3	6.0	2.9	0.0	10.1	9.4
Улаанбаатар	8.8	10.0	15.1	41.8	39.2	56.0	50.4	64.4	100.0	15.7	34.4
Хүйс											
Эрэгтэй	53.1	49.7	55.2	47.1	43.3	41.9	40.6	36.5	54.0	18.5	47.5
Эмэгтэй	46.9	50.3	44.9	53.0	56.7	58.1	59.5	63.5	46.0	81.5	52.5
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр											
I	29.3	22.5	24.4	18.1	12.1	4.3	6.3	1.6	0.0	4.9	17.0
II	21.8	20.6	25.2	19.4	16.8	7.8	12.2	6.2	0.0	36.7	18.6
III	20.4	19.9	20.4	20.6	21.1	14.3	18.6	9.3	0.0	0.0	19.7
IV	16.0	21.3	16.8	21.9	24.3	25.8	25.1	16.2	19.3	26.3	21.5
V	12.4	15.7	13.3	20.0	25.7	47.9	37.8	66.7	80.7	32.1	23.3
Ядуурлын байдлаар											
Ядуу бус	60.3	66.9	63.0	73.1	79.8	92.1	88.0	96.6	100.0	74.1	74.1
Ядуу	39.7	33.2	37.0	26.9	20.2	7.9	12.0	3.5	0.0	25.9	25.9

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.14. Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр болон ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Ph доктор	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ядуурлын байдал											
Ядуу бус	60.3	66.9	63.0	73.1	79.8	92.1	88.0	96.6	100.0	74.1	74.1
Ядуу	39.7	33.2	37.0	26.9	20.2	7.9	12.0	3.5	0.0	25.9	25.9
Байршил											
Хотын, ядуу бус	12.8	13.1	18.3	46.7	50.8	66.9	67.6	88.3	100.0	63.0	41.5
Хотын, ядуу	9.3	7.6	12.5	17.6	12.3	5.3	8.3	1.5	0.0	21.0	12.6
Хөдөөгийн, ядуу бус	47.5	53.8	44.8	26.4	29.0	25.2	20.5	8.2	0.0	11.1	32.6
Хөдөөгийн, ядуу	30.5	25.6	24.5	9.3	7.9	2.7	3.7	2.0	0.0	4.9	13.3
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	5.1	6.6	9.1	31.4	32.0	52.3	46.1	63.2	100.0	15.7	27.4
Улаанбаатар хотын, ядуу	3.7	3.4	6.0	10.4	7.2	3.7	4.3	1.2	0.0	0.0	7.0
Аймгийн төвийн ядуу бус	7.7	6.5	9.2	15.4	18.8	14.6	21.5	25.2	0.0	47.3	14.1
Аймгийн төвийн ядуу	5.6	4.1	6.5	7.2	5.1	1.6	3.9	0.3	0.0	21.0	5.6
Сумын төвийн ядуу бус	13.5	14.1	16.7	15.1	18.1	18.4	16.3	6.2	0.0	5.4	15.8
Сумын төвийн ядуу	6.5	7.4	10.4	5.0	4.3	1.7	2.8	0.8	0.0	0.0	5.7
Хөдөө нутгийн ядуу бус	34.0	39.7	28.1	11.3	10.9	6.8	4.2	2.0	0.0	5.7	16.8
Хөдөө нутгийн ядуу	23.9	18.2	14.2	4.3	3.6	1.0	0.9	1.2	0.0	4.9	7.6
Баруун бүсийн ядуу бус	17.1	21.3	12.4	10.5	11.8	6.8	13.0	13.1	0.0	47.5	12.4
Баруун бүсийн ядуу	9.7	6.9	6.2	4.1	3.2	1.1	2.9	1.9	0.0	21.0	4.5
Хангайн бүсийн ядуу бус	16.5	19.8	17.3	13.4	12.6	9.9	13.2	8.1	0.0	0.0	14.5
Хангайн бүсийн ядуу	9.1	13.0	13.2	5.9	4.4	1.6	2.7	0.4	0.0	0.0	7.2
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	8.6	12.1	15.0	13.0	15.4	17.9	10.6	9.3	0.0	5.7	13.4
Төвийн бүсийн ядуу а/	6.5	5.7	6.3	4.9	2.9	1.4	1.3	0.0	0.0	0.0	4.4
Зүүн бүсийн ядуу бус	13.0	7.1	9.2	4.8	7.9	5.1	5.1	2.9	0.0	5.3	6.5
Зүүн бүсийн ядуу	10.7	4.3	5.3	1.7	2.5	0.2	0.9	0.0	0.0	4.9	2.8
Улаанбаатар хотын, ядуу	5.1	6.6	9.1	31.4	32.0	52.3	46.1	63.2	100.0	15.7	27.4
Улаанбаатар хотын, ядуу	3.7	3.4	6.0	10.4	7.2	3.7	4.3	1.2	0.0	0.0	7.0
Хүйс											
Эрэгтэй ядуу бус	31.0	32.7	36.0	35.1	34.0	39.4	35.8	36.1	54.0	18.5	35.2
Эрэгтэй ядуу	22.1	17.0	19.2	12.0	9.2	2.6	4.7	0.4	0.0	0.0	12.3
Эмэгтэй ядуу бус	29.3	34.2	27.0	38.0	45.8	52.7	52.2	60.5	46.0	55.6	39.0
Эмэгтэй ядуу	17.7	16.1	17.8	14.9	11.0	5.4	7.2	3.1	0.0	25.9	13.6

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.15. Бага болон бүрэн бус дунд боловсролын сургуульд хамрагдалтын түвшин (хувиар)

	Цэвэр түвшин						Бохир түвшин					
	Бага			Бүрэн бус дунд			Бага			Бүрэн бус дунд		
	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу
Улсын дундаж	89	88	89	78	79	78	98	98	98	94	94	93
Байршил												
Хот	88	87	88	78	78	77	96	96	97	92	92	92
Хөдөө	89	89	90	79	80	78	100	101	98	95	96	94
Улаанбаатар	89	89	88	77	78	76	97	97	97	90	91	87
Аймгийн төв	87	85	89	78	78	78	95	94	97	96	95	97
Сумын төв	89	89	88	79	80	78	100	101	97	97	95	99
Хөдөө нутаг	90	89	91	79	79	78	99	100	98	94	96	90
Баруун	88	88	89	79	78	79	98	98	98	97	98	96
Хангай	88	87	90	81	82	79	98	100	97	97	99	95
Төв а/	89	88	90	79	79	78	97	96	99	95	96	94
Зүүн	91	93	89	74	75	73	101	104	97	86	81	94
Хүйс												
Эрэгтэй	89	88	89	78	79	76	97	97	98	94	95	91
Эмэгтэй	89	88	89	79	79	79	98	99	97	94	93	95

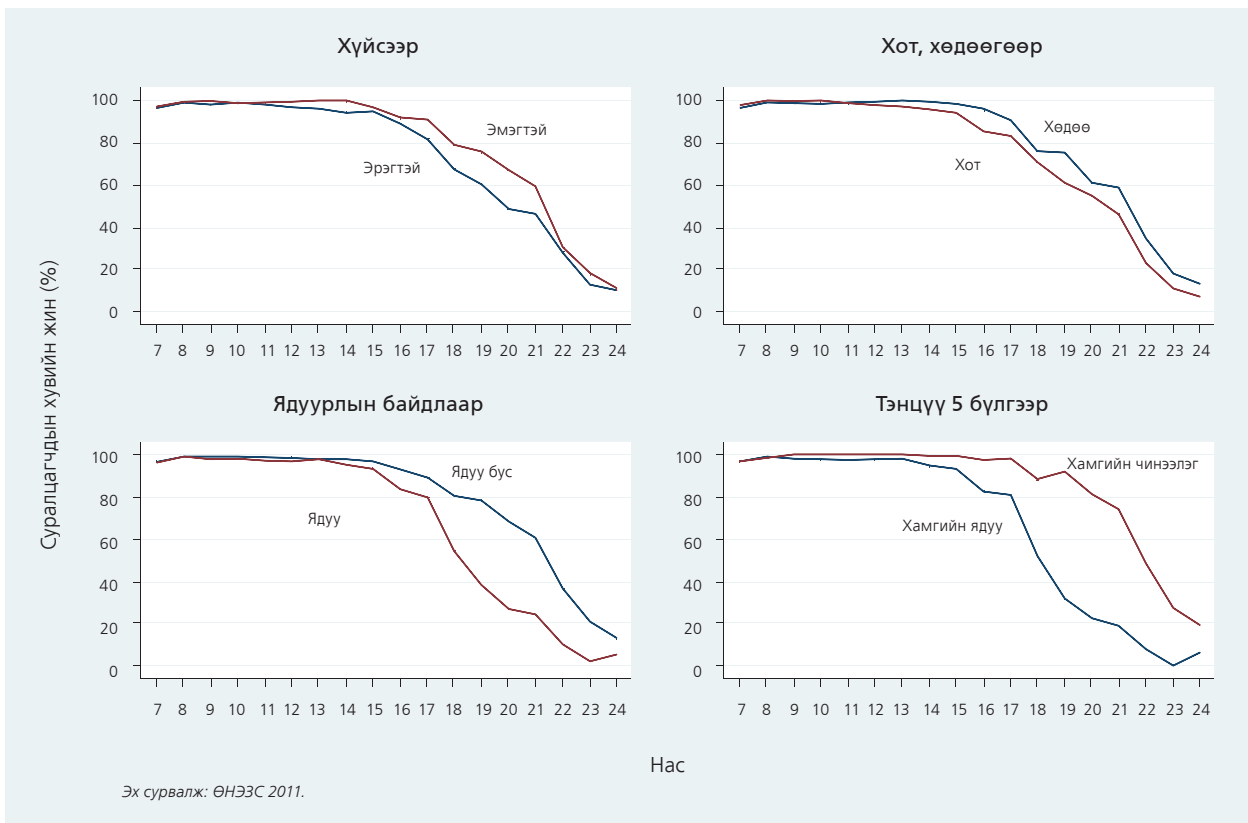
а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй

Санамж: Тухайн боловсролын ангиллын цэвэр хамрагдалтын түвшин нь тухайн ангилалд хамаарах насны сурагчдын тоог тухайн ангилалд хамаарах насны нийт хүүхдийн тоонд хувааж олно. Тухайн ангиллын бохир хамрагдалтын түвшин гэдэг нь тухайн ангилалд наснаас үл хамааран сурч буй нийт сурагчийн тоог тухайн ангилалд хамаарах насны нийт хүүхдийн тоонд харьцуулсантай тэнцүү.

Бага боловсролд 7-11 настай, бүрэн дунд боловсролд 12-15 настай хүүхдүүд суралцдаг.

Эх сурвалж: ӨНБЭС 2011.

Зураг Г.4. Сургуульд хамрагдалтын түвшин



Хүснэгт Г.16. Суралцагчдын боловсролын түвшин (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	36.8	26.1	11.4	2.8	22.4	0.4	100.0
Байршил							
Хот	34.1	24.1	12.3	1.9	27.2	0.5	100.0
Хөдөө	39.7	28.2	10.5	3.8	17.6	0.3	100.0
Улаанбаатар	33.7	23.3	11.1	0.9	30.5	0.6	100.0
Аймгийн төв	34.7	25.1	14.1	3.5	22.4	0.2	100.0
Сумын төв	34.9	27.2	12.4	3.7	21.8	0.2	100.0
Хөдөө нутаг	44.2	29.2	8.8	3.9	13.6	0.4	100.0
Баруун	39.6	28.1	11.1	2.8	18.1	0.3	100.0
Хангай	36.9	28.4	12.0	3.1	19.5	0.2	100.0
Төв а/	36.9	26.1	12.5	3.9	20.6	0.1	100.0
Зүүн	40.6	25.1	9.9	7.1	16.6	0.7	100.0
Хүйс							
Эрэгтэй	38.6	27.0	10.8	3.2	20.0	0.5	100.0
Эмэгтэй	35.2	25.3	12.0	2.5	24.7	0.3	100.0
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	49.2	31.2	9.6	4.6	5.1	0.4	100.0
II	42.9	29.9	12.0	3.1	12.1	0.1	100.0
III	36.9	26.2	11.1	3.1	22.4	0.2	100.0
IV	30.0	22.3	12.8	1.9	32.8	0.3	100.0
V	24.1	20.5	11.7	1.3	41.4	0.9	100.0
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	32.3	23.9	11.9	2.3	29.3	0.4	100.0
Ядуу	47.2	31.1	10.3	4.2	6.9	0.3	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.17. Суралцагсдын боловсролын түвшин, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	36.8	26.1	11.4	2.8	22.4	0.4	100.0
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	32.3	23.9	11.9	2.3	29.3	0.4	100.0
Ядуу	47.2	31.1	10.3	4.2	6.9	0.3	100.0
Байршил							
Хотын, ядуу бус	29.5	22.1	12.7	1.3	34.0	0.5	100.0
Хотын, ядуу	46.6	29.5	11.2	3.7	8.6	0.4	100.0
Хөдөөгийн, ядуу бус	35.4	26.0	11.0	3.4	24.0	0.4	100.0
Хөдөөгийн, ядуу	47.8	32.4	9.7	4.5	5.5	0.2	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	29.0	21.3	11.4	0.7	36.9	0.7	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу	49.2	29.9	10.0	1.2	9.1	0.5	100.0
Аймгийн төвийн ядуу бус	30.4	23.3	14.9	2.2	29.1	0.2	100.0
Аймгийн төвийн ядуу	43.8	29.1	12.5	6.3	8.1	0.3	100.0
Сумын төвийн ядуу бус	31.3	24.1	12.8	2.9	28.8	0.3	100.0
Сумын төвийн Ядуу	42.6	33.7	11.5	5.5	6.7	0.0	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу бус	39.6	27.9	9.1	3.9	19.0	0.4	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу	51.9	31.3	8.2	3.8	4.5	0.3	100.0
Баруун бүсийн ядуу бус	35.6	26.8	12.3	2.0	22.9	0.4	100.0
Баруун бүсийн ядуу	48.5	30.8	8.6	4.3	7.6	0.1	100.0
Хангайн бүсийн ядуу бус	31.5	25.1	12.2	1.7	29.3	0.2	100.0
Хангайн бүсийн ядуу	44.5	32.9	11.7	5.0	5.7	0.2	100.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	33.0	24.9	13.0	3.6	25.3	0.2	100.0
Төвийн бүсийн ядуу а/	47.6	29.2	11.1	4.5	7.6	0.0	100.0
Зүүн бүсийн ядуу бус	36.8	21.5	10.0	7.1	24.0	0.6	100.0
Зүүн бүсийн ядуу	47.7	31.8	9.5	7.3	2.9	0.7	100.0
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	33.2	25.1	11.9	2.8	26.5	0.5	100.0
Эрэгтэй ядуу	50.6	31.2	8.4	4.1	5.3	0.5	100.0
Эмэгтэй ядуу бус	31.3	22.8	11.9	1.8	31.9	0.4	100.0
Эмэгтэй ядуу	44.0	31.0	12.2	4.2	8.4	0.1	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.18. Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшингээр (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Байршил							
Хот	46.7	46.5	54.4	34.2	61.1	60.4	50.4
Хөдөө	53.3	53.5	45.6	65.8	38.9	39.6	49.6
Улаанбаатар	27.2	26.6	28.9	8.9	40.5	49.5	29.8
Аймгийн төв	19.4	19.9	25.5	25.3	20.6	10.9	20.6
Сумын төв	22.8	25.1	26.1	31.3	23.4	13.0	24.1
Хөдөө нутаг	30.5	28.4	19.5	34.6	15.5	26.6	25.4
Баруун	22.7	22.7	20.5	20.4	17.0	17.9	21.1
Хангай	22.8	24.8	23.8	24.9	19.8	11.4	22.8
Төв а/	17.5	17.5	19.1	23.7	16.1	5.9	17.5
Зүүн	9.7	8.5	7.6	22.1	6.5	15.4	8.8
Хүйс							
Эрэгтэй	50.6	49.9	45.8	54.2	43.1	57.2	48.3
Эмэгтэй	49.4	50.1	54.2	45.8	57.0	42.9	51.7
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	27.5	24.6	17.3	33.4	4.7	19.9	20.6
II	23.5	23.1	21.2	21.7	10.9	6.1	20.2
III	20.5	20.5	20.0	22.6	20.5	13.0	20.5
IV	16.2	16.9	22.3	13.5	29.1	15.1	19.9
V	12.4	14.9	19.3	8.9	34.9	46.0	18.9
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	60.7	63.4	72.2	55.1	90.6	77.9	69.3
Ядуу	39.3	36.6	27.8	44.9	9.4	22.1	30.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.19. Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшин болон ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	60.7	63.4	72.2	55.1	90.6	77.9	69.3
Ядуу	39.3	36.6	27.8	44.9	9.4	22.1	30.7
Байршил							
Хотын, ядуу бус	29.5	31.2	41.1	16.6	55.9	46.5	36.9
Хотын, ядуу	17.1	15.3	13.3	17.6	5.2	13.9	13.6
Хөдөөгийн, ядуу бус	31.1	32.3	31.1	38.5	34.7	31.4	32.4
Хөдөөгийн, ядуу	22.2	21.3	14.5	27.3	4.2	8.2	17.1
Улаанбаатар хотын, ядуу бус							
Улаанбаатар хотын, ядуу	18.0	18.7	22.9	5.9	37.7	40.5	22.9
Улаанбаатар хотын, ядуу							
Улаанбаатар хотын, ядуу	9.2	7.9	6.1	3.0	2.8	9.0	6.9
Аймгийн төвийн ядуу бус							
Аймгийн төвийн ядуу бус	11.5	12.5	18.3	10.7	18.2	6.0	14.0
Аймгийн төвийн ядуу							
Аймгийн төвийн ядуу	7.9	7.4	7.3	14.6	2.4	5.0	6.6
Сумын төвийн ядуу бус							
Сумын төвийн ядуу бус	14.0	15.2	18.4	16.5	21.1	13.0	16.5
Сумын төвийн Ядуу							
Сумын төвийн Ядуу	8.9	9.9	7.7	14.7	2.3	0.0	7.7
Хөдөө нутгийн ядуу бус							
Хөдөө нутгийн ядуу бус	17.2	17.1	12.7	22.0	13.5	18.4	16.0
Хөдөө нутгийн ядуу							
Хөдөө нутгийн ядуу	13.4	11.4	6.8	12.6	1.9	8.2	9.5
Баруун бүсийн ядуу бус							
Баруун бүсийн ядуу бус	14.0	14.9	15.6	10.4	14.8	15.6	14.5
Баруун бүсийн ядуу							
Баруун бүсийн ядуу	8.6	7.7	5.0	10.0	2.2	2.2	6.6
Хангайн бүсийн ядуу бус							
Хангайн бүсийн ядуу бус	11.4	12.8	14.1	8.1	17.4	6.4	13.3
Хангайн бүсийн ядуу							
Хангайн бүсийн ядуу	11.5	12.0	9.7	16.8	2.4	5.0	9.5
Төвийн бүсийн ядуу бус а/							
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	11.6	12.3	14.6	16.5	14.6	5.9	12.9
Төвийн бүсийн ядуу а/							
Төвийн бүсийн ядуу а/	6.0	5.2	4.5	7.3	1.6	0.0	4.6
Зүүн бүсийн ядуу бус							
Зүүн бүсийн ядуу бус	5.7	4.7	5.0	14.2	6.1	9.4	5.7
Зүүн бүсийн ядуу							
Зүүн бүсийн ядуу	4.0	3.8	2.6	7.9	0.4	5.9	3.1
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	30.2	32.1	35.0	32.9	39.6	39.1	33.4
Эрэгтэй ядуу	20.4	17.8	10.9	21.3	3.5	18.0	14.9
Эмэгтэй ядуу бус	30.5	31.3	37.3	22.2	51.0	38.8	35.9
Эмэгтэй ядуу	18.9	18.8	16.9	23.6	5.9	4.1	15.8

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.20. Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	96.6	97.6	96.8	95.8	72.9	76.8	91.5
Байршил							
Хот	94.8	95.4	94.9	92.6	70.7	75.0	88.3
Хөдөө	98.3	99.5	99.0	97.4	76.4	79.4	94.7
Улаанбаатар	92.6	93.2	92.0	90.2	66.0	75.0	84.5
Аймгийн төв	97.9	98.4	98.3	93.5	79.9	75.1	93.8
Сумын төв	98.2	99.3	98.6	95.7	77.0	100.0	93.8
Хөдөө нутаг	98.3	99.7	99.6	99.0	75.4	69.4	95.6
Баруун	98.6	99.2	98.7	98.4	81.5	96.6	95.6
Хангай	98.0	99.4	100.0	97.5	75.9	28.4	94.2
Төв а/	97.5	98.8	97.2	90.9	75.6	100.0	93.0
Зүүн	99.0	99.5	98.8	98.9	77.1	86.3	95.4
Хүйс							
Эрэгтэй	96.4	97.8	96.5	94.9	73.1	68.1	92.0
Эмэгтэй	96.9	97.4	97.1	96.9	72.7	88.3	91.0
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	99.0	99.7	100.0	98.1	72.0	50.4	97.7
II	97.8	98.9	98.9	98.9	71.7	100.0	95.1
III	98.6	98.9	99.0	91.9	71.1	100.0	92.3
IV	95.0	97.2	96.6	92.2	73.5	100.0	88.6
V	88.0	90.8	89.6	95.1	74.0	70.9	82.9
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	95.3	96.5	95.7	93.5	72.9	82.8	89.0
Ядуу	98.7	99.5	99.7	98.6	73.0	55.4	97.2

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.21. Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	96.6	97.6	96.8	95.8	72.9	76.8	91.5
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	95.3	96.5	95.7	93.5	72.9	82.8	89.0
Ядуу	98.7	99.5	99.7	98.6	73.0	55.4	97.2
Байршил							
Хотын, ядуу бус	92.3	93.4	93.5	88.7	70.5	79.4	85.2
Хотын, ядуу	99.1	99.6	99.4	96.3	73.3	60.6	96.8
Хөдөөгийн, ядуу бус	98.1	99.5	98.5	95.6	76.8	87.9	93.3
Хөдөөгийн, ядуу	98.4	99.4	100.0	100.0	72.8	46.7	97.5
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	89.3	90.5	89.9	90.0	66.0	76.3	80.9
Улаанбаатар хотын, ядуу	99.0	99.7	100.0	90.8	66.7	69.1	96.1
Аймгийн төвийн ядуу бус	97.0	97.7	98.0	88.0	79.7	100.0	92.1
Аймгийн төвийн ядуу	99.3	99.5	98.8	97.5	80.9	45.2	97.5
Сумын төвийн ядуу бус	97.6	99.3	98.0	91.8	77.5	100.0	92.1
Сумын төвийн Ядуу	99.3	99.1	100.0	100.0	72.4		97.6
Хөдөө нутгийн ядуу бус	98.6	99.7	99.3	98.5	75.8	79.4	94.5
Хөдөө нутгийн ядуу	97.9	99.7	100.0	100.0	73.2	46.7	97.4
Баруун бүсийн ядуу бус	99.2	99.3	98.8	96.8	81.7	96.1	95.1
Баруун бүсийн ядуу	97.5	98.9	98.3	100.0	80.5	100.0	96.8
Хангайн бүсийн ядуу бус	97.2	99.4	100.0	97.0	77.1	50.5	92.1
Хангайн бүсийн ядуу	98.7	99.3	100.0	97.8	67.6	0.0	97.1
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	96.5	98.3	96.3	87.0	75.5	100.0	91.3
Төвийн бүсийн ядуу а/	99.3	100.0	100.0	100.0	76.7	97.9	97.9
Зүүн бүсийн ядуу бус	98.3	99.1	98.2	98.3	76.1	100.0	93.1
Зүүн бүсийн ядуу	100.0	100.0	100.0	100.0	93.5	64.4	99.6
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	94.8	96.9	95.3	92.7	73.6	78.6	89.7
Эрэгтэй ядуу	98.7	99.5	100.0	98.3	68.0	45.4	97.2
Эмэгтэй ядуу бус	95.8	96.1	96.0	94.8	72.3	87.1	88.3
Эмэгтэй ядуу	98.7	99.5	99.5	98.8	76.0	100.0	97.2

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.22. Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)

	Сургалтын төлбөр		Анги, Дотуур байр	Ном	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
	Өөрийн зардал	Зээл, тусламжаар						
Улсын дундаж	1 334	165	220	3 002	1 329	566	783	7 400
Байршил								
Хот	1 546	67	69	2 992	1 645	607	801	7 727
Хөдөө	1 155	248	349	3 011	1 061	533	768	7 125
Улаанбаатар	2 253	66	79	3 025	1 359	808	707	8 296
Аймгийн төв	609	69	55	2 948	2 025	339	925	6 972
Сумын төв	1 026	186	635	3 067	939	246	884	6 984
Хөдөө нутаг	1 251	295	134	2 970	1 152	747	682	7 230
Баруун	260	6	105	3 238	2 000	508	836	6 953
Хангай	1 306	311	417	2 752	1 106	366	709	6 966
Төв а/	1 918	302	339	3 297	1 092	652	1 206	8 806
Зүүн	448	218	191	2 458	631	384	281	4 611
Хүйс								
Эрэгтэй	963	131	136	2 918	1 331	516	803	6 798
Эмэгтэй	1 712	201	306	3 088	1 326	618	763	8 014
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр								
I	226	5	56	2 398	1 220	279	427	4 612
II	99	43	48	2 867	1 321	384	618	5 379
III	816	220	149	3 178	1 461	608	731	7 162
IV	2 022	201	363	3 518	1 240	916	1 274	9 535
V	6 712	677	928	3 748	1 497	1 100	1 429	16 091
Ядуурлын байдлаар								
Ядуу бус	2 111	274	342	3 335	1 403	760	977	9 202
Ядуу	176	4	39	2 507	1 218	279	494	4 718

a/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.23. Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)

	Сургалтын төлбөр		Анги, Дотуур байр	Ном	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
	Өөрийн зардал	Зээл, тусламжаар						
Улсын дундаж	1 334	165	220	3 002	1 329	566	783	7 400
Ядуурлын байдал								
Ядуу бус	2 111	274	342	3 335	1 403	760	977	9 202
Ядуу	176	4	39	2 507	1 218	279	494	4 718
Байршил								
Хотын, ядуу бус	2 376	109	107	3 431	1 708	747	1 065	9 542
Хотын, ядуу	213	0	7	2 287	1 546	381	378	4 811
Хөдөөгийн, ядуу бус	1 875	421	551	3 249	1 132	771	900	8 898
Хөдөөгийн, ядуу	148	8	65	2 678	963	199	584	4 646
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	3 500	103	117	3 451	1 480	933	870	10 453
Улаанбаатар хотын, ядуу	62	0	12	2 276	1 146	589	422	4 509
Аймгийн төвийн ядуу бус	764	117	93	3 402	2 035	480	1 345	8 236
Аймгийн төвийн ядуу	388	0		2 300	2 012	138	326	5 164
Сумын төвийн ядуу бус	1 516	298	970	3 303	1 029	370	1 129	8 615
Сумын төвийн Ядуу	266	13	116	2 700	801	54	502	4 451
Хөдөө нутгийн ядуу бус	2 164	519	214	3 205	1 215	1 094	715	9 126
Хөдөө нутгийн ядуу	69	5	31	2 664	1 072	297	639	4 777
Баруун бүсийн ядуу бус	354	4	157	3 535	1 893	770	1 054	7 767
Баруун бүсийн ядуу	105	8	19	2 745	2 177	74	476	5 605
Хангайн бүсийн ядуу бус	2 619	626	845	3 083	1 158	523	761	9 615
Хангайн бүсийн ядуу	28	4		2 429	1 054	213	658	4 387
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	2 480	457	409	3 608	1 275	938	1 560	10 727
Төвийн бүсийн ядуу а/	859	10	209	2 709	749	111	539	5 185
Зүүн бүсийн ядуу бус	769	374	323	2 458	706	349	365	5 344
Зүүн бүсийн ядуу	0	0	6	2 458	525	433	165	3 587
Хүйс								
Эрэгтэй ядуу бус	1 621	217	227	3 242	1 457	699	1 022	8 484
Эрэгтэй ядуу	28	9	7	2 458	1 154	256	494	4 405
Эмэгтэй ядуу бус	2 591	329	454	3 425	1 351	819	934	9 905
Эмэгтэй ядуу	337	0	75	2 561	1 287	303	494	5 056

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.24. Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч, нэг хүнд ногдох зардал (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)

	Сургалтын төлбөр		Анги, Дотуур байр	Ном	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
	Өөрийн зардал	Зээл, тусламжаар						
Улсын дундаж	599	4	25	3 640	1 331	610	1 044	7 253
Байршил								
Хот	1 221	3	0	3 549	1 589	719	1 143	8 224
Хөдөө	80	5	45	3 715	1 116	519	962	6 443
Улаанбаатар								
Аймгийн төв	702	6	0	3 524	1 935	366	1 104	7 636
Сумын төв	85	5	67	3 624	1 032	220	1 007	6 042
Хөдөө нутаг	76	4	26	3 795	1 189	782	922	6 796
Баруун								
Хангай	293	5	0	3 346	1 119	376	762	5 900
Төв а/ Зүүн	167 29	7 0	113 7	3 956 2 991	1 185 729	570 234	1 568 602	7 566 4 591
Хүйс								
Эрэгтэй	557	5	35	3 615	1 359	600	1 053	7 223
Эмэгтэй	641	3	14	3 665	1 303	621	1 036	7 283
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр								
I	59	5	20	3 059	1 230	329	584	5 287
II	223	5	3	3 448	1 329	452	654	6 113
III	143		10	3 653	1 140	673	1 051	6 670
IV	662	0	11	3 951	1 400	779	1 301	8 105
V	2 827	9	108	4 620	1 721	1 091	2 218	12 594
Ядуурлын байдлаар								
Ядуу бус	910	4	31	3 945	1 395	770	1 333	8 388
Ядуу	75	4	14	3 125	1 224	342	559	5 344

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.25. Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч нэг хүнд ногдох, зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)

	Сургалтын төлбөр		Анги, Дотуур байр	Ном	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
	Өөрийн зардал	Зээл, тусламжаар						
Улсын дундаж	599	4	25	3 640	1 331	610	1 044	7 253
Ядуурлын байдал								
Ядуу бус	910	4	31	3 945	1 395	770	1 333	8 388
Ядуу	75	4	14	3 125	1 224	342	559	5 344
Байршил								
Хотын, ядуу бус	1 774	4	0	3 973	1 609	821	1 534	9 714
Хотын, ядуу	168	0	0	2 740	1 552	526	398	5 385
Хөдөөгийн, ядуу бус	127	4	59	3 921	1 201	724	1 150	7 187
Хөдөөгийн, ядуу	9	6	25	3 404	986	208	676	5 314
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	2 318	0	0	3 973	1 383	1 077	1 511	10 262
Улаанбаатар хотын, ядуу	161	0	0	2 703	1 175	831	453	5 324
Аймгийн төвийн ядуу бус	1 020	9	0	3 972	1 921	467	1 565	8 954
Аймгийн төвийн ядуу	174	0	0	2 780	1 958	199	339	5 450
Сумын төвийн ядуу бус	128	0	96	3 939	1 170	284	1 259	6 876
Сумын төвийн Ядуу	19	14	23	3 140	820	123	620	4 759
Хөдөө нутгийн ядуу бус	127	7	26	3 904	1 228	1 116	1 054	7 463
Хөдөө нутгийн ядуу			26	3 632	1 130	282	724	5 794
Баруун бүсийн ядуу бус	482	0	13	4 371	1 785	894	1 314	8 859
Баруун бүсийн ядуу	71	17	29	3 401	2 174	64	317	6 074
Хангайн бүсийн ядуу бус	517	9	0	3 368	1 105	457	764	6 220
Хангайн бүсийн ядуу	53	0	0	3 323	1 134	290	758	5 557
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	233	10	141	4 284	1 446	716	1 886	8 716
Төвийн бүсийн ядуу а/	11	0	46	3 188	573	228	822	4 868
Зүүн бүсийн ядуу бус	0	0	0	3 189	853	263	857	5 162
Зүүн бүсийн ядуу	65	0	16	2 746	576	198	286	3 886
Хүйс								
Эрэгтэй ядуу бус	848	8	48	3 912	1 418	739	1 350	8 323
Эрэгтэй ядуу	45	0	13	3 091	1 255	356	529	5 288
Эмэгтэй ядуу бус	975	0	13	3 980	1 371	803	1 314	8 456
Эмэгтэй ядуу	104	7	16	3 158	1 194	328	588	5 396

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

**Хүснэгт Г.26. Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал
(нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)**

	Сургалтын төлбөр		Анги, Дотуур байр	Ном	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
	Өөрийн зардал	Зээл, тусламжаар						
Улсын дундаж	1 004	5	120	4 149	1 230	1 020	1 724	9 251
Байршил								
Хот	1 698	8	55	4 008	1 312	976	1 767	9 824
Хөдөө	209	1	194	4 309	1 136	1 071	1 675	8 595
Улаанбаатар	2 466	0	14	4 105	1 058	1 586	1 557	10 785
Аймгийн төв	882	16	100	3 906	1 581	328	1 991	8 804
Сумын төв	12	2	209	4 251	1 053	818	1 557	7 902
Хөдөө нутаг	469	0	174	4 387	1 246	1 406	1 832	9 513
Баруун	288	0	178	4 826	1 963	809	2 039	10 103
Хангай	203	17	0	3 932	1 107	838	1 063	7 161
Төв а/	1 123	2	135	3 940	1 059	683	2 726	9 668
Зүүн	0	0	683	3 683	674	993	1 093	7 126
Хүйс								
Эрэгтэй	557	0	108	4 048	1 058	759	1 647	8 176
Эмэгтэй	1 379	9	130	4 233	1 374	1 240	1 789	10 155
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр								
I	153	0	67	3 542	1 119	603	625	6 110
II	198	0	8	4 086	1 335	931	1 377	7 935
III	783	21	49	4 072	1 126	1 267	1 508	8 826
IV	1 052	0	290	4 113	1 320	910	2 234	9 919
V	3 024	2	178	4 962	1 218	1 399	2 858	13 641
Ядуурлын байдлаар								
Ядуу бус	1 348	7	150	4 356	1 251	1 142	2 040	10 293
Ядуу	145	0	45	3 631	1 177	717	936	6 652

*а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.*

Хүснэгт Г.27. Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2011 оны, төгрөгөөр)

	Сургалтын төлбөр		Анги, Дотуур байр	Ном	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
	Өөрийн зардал	Зээл, тусламжаар						
Улсын дундаж	1 004	5	120	4 149	1 230	1 020	1 724	9 251
Ядуурлын байдал								
Ядуу бус	1 348	7	150	4 356	1 251	1 142	2 040	10 293
Ядуу	145	0	45	3 631	1 177	717	936	6 652
Байршил								
Хотын, ядуу бус	2 212	11	65	4 265	1 309	1 061	2 045	10 967
Хотын, ядуу	201	0	27	3 263	1 318	727	961	6 498
Хөдөөгийн, ядуу бус	263	1	256	4 472	1 177	1 243	2 035	9 447
Хөдөөгийн, ядуу	94	0	62	3 967	1 049	707	914	6 793
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	3 164	0	0	4 346	1 075	1 648	1 761	11 992
Улаанбаатар хотын, ядуу	93	0	60	3 285	1 003	1 376	863	6 680
Аймгийн төвийн ядуу бус	1 119	23	140	4 171	1 579	387	2 371	9 790
Аймгийн төвийн ядуу	292	0	0	3 244	1 584	180	1 043	6 343
Сумын төвийн ядуу бус	11	2	253	4 427	1 113	857	1 788	8 451
Сумын төвийн Ядуу	15	0	105	3 840	912	727	1 017	6 615
Хөдөө нутгийн ядуу бус	622	0	261	4 535	1 268	1 794	2 388	10 868
Хөдөө нутгийн ядуу	184	0	14	4 110	1 204	684	797	6 993
Баруун бүсийн ядуу бус	270	0	201	5 103	1 788	784	2 451	10 597
Баруун бүсийн ядуу	346	0	106	3 950	2 517	890	735	8 544
Хангайн бүсийн ядуу бус	285	29	0	3 987	1 051	1 065	1 159	7 577
Хангайн бүсийн ядуу	85	0	0	3 852	1 187	509	924	6 557
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	1 412	3	177	4 172	1 295	887	3 083	11 030
Төвийн бүсийн ядуу а/	211	0	0	3 212	315	42	1 602	5 383
Зүүн бүсийн ядуу бус	0	0	965	3 655	753	1 097	1 468	7 936
Зүүн бүсийн ядуу	0	0	148	3 736	524	797	380	5 585
Хүйс								
Эрэгтэй ядуу бус	713	0	143	4 214	1 081	793	1 907	8 850
Эрэгтэй ядуу	78	0	0	3 542	987	654	851	6 113
Эмэгтэй ядуу бус	1 940	13	156	4 489	1 409	1 467	2 164	11 638
Эмэгтэй ядуу	188	0	75	3 689	1 300	757	992	7 001

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.28. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл

	Улсын дундаж	Суурьшил					Бус				
		Хот	Хөдөө	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо (хүн амын хувиар)	6	7	5	6	8	6	5	5	6	8	7
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн (хувиар), Өвчний төрөл б/											
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	32	35	26	42	27	27	25	27	20	32	27
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	13	13	14	12	14	12	16	20	14	11	12
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	8	6	10	5	7	8	13	19	5	7	7
Зурх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	21	20	23	21	20	22	24	23	27	16	22
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	14	13	15	13	13	18	13	17	15	13	12
Бусад	24	22	26	18	27	26	25	34	23	25	27
Эмнэлэгт хандсан байдал	79	78	80	76	80	81	80	76	77	80	90
Үүнээс											
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	23	26	18	37	14	15	21	14	16	20	10
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	29	32	26	18	47	22	31	40	34	26	43
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	41	33	52	34	31	61	42	43	44	45	41
Хувийн	6	8	3	10	6	3	4	1	4	7	4
Гадаад	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	2
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	77	69	88	68	70	87	89	93	77	72	92
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам (хувиар)	21	22	20	24	20	19	20	24	23	20	10
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан											
Онц хүнд өвчлөөгүй	47	45	51	31	63	51	51	29	66	73	30
Өөрөө эмчилсэн	39	43	33	56	24	36	30	52	17	19	49
Бусад	14	13	16	12	13	13	19	19	17	7	21

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй

б/ Дээд тал нь 2 хариултыг авсан

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.29. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хот, хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо (хүн амын хувиар)	7	4	8	5	6	3
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн (хувиар), Өвчний төрөл а/						
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	31	35	35	35	24	35
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	13	13	14	10	13	16
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	8	5	6	6	12	5
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	22	19	21	17	23	22
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	15	10	13	12	17	8
Бусад	23	26	21	29	26	23
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	73	79	74	82	73
Үүнээс						
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	24	14	27	20	20	6
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	29	31	31	36	27	25
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	38	53	31	40	48	69
Хувийн	7	2	9	3	4	0
Гадаад	0	0	0	0	0	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	0	1	0	1	0
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	79	70	71	60	89	84
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам (хувиар)	20	27	21	26	18	27
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан						
Онц хүнд өвчлөөгүй	47	48	46	39	48	60
Өөрөө эмчилсэн	41	33	42	44	38	20
Бусад	12	19	11	17	14	21

а/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.30. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар

	Улсын дундаж		Улаанбаатар		Аймгийн төв		Сумын төв		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо (хүн амын хувиар)	7	4	7	4	10	5	7	3	6	3
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн (хувиар), Өвчний төрөл а/										
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	31	35	42	40	26	31	27	29	21	39
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	13	13	13	8	15	11	11	16	15	17
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	8	5	5	5	7	6	9	5	15	5
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	22	19	21	16	20	18	21	24	25	19
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	15	10	13	16	15	8	19	13	15	4
Бусад	23	26	16	25	26	32	27	22	25	24
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	73	76	75	81	73	81	78	83	69
Үүнээс										
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	24	14	38	33	15	9	17	4	24	7
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	29	31	17	25	47	45	21	24	33	25
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	38	53	34	40	29	41	59	71	36	67
Хувийн	7	2	11	1	7	4	3	1	5	0
Гадаад	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	0	0	0	2	0	0	0	2	0
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	79	70	70	60	73	59	88	84	91	83
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам (хувиар)	20	27	24	25	19	27	19	22	17	31
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан										
Онц хүнд өвчлөөгүй	47	48	35	10	63	62	49	64	48	57
Өөрөө эмчилсэн	41	33	54	67	23	26	39	21	36	19
Бусад	12	19	10	24	13	16	12	15	16	24

а/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.31. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, бүсээр, ядуурлын байдлаар

	Улсын дундаж		Баруун		Хангай		Төв а/		Зүүн		Улаанбаатар	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу
	7	4	5	3	7	3	9	5	9	4	7	4
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо (хүн амын хувиар)	7	4	5	3	7	3	9	5	9	4	7	4
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн (хувиар), Өвчний төрөл б/												
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	31	35	27	26	17	30	29	48	28	25	42	40
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	13	13	21	16	13	14	11	14	12	13	13	8
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	8	5	21	9	6	4	7	6	8	4	5	5
Зурх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	22	19	22	27	27	27	18	9	23	18	21	16
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	15	10	20	4	18	7	14	12	13	10	13	16
Бусад	23	26	32	40	23	21	26	17	24	37	16	25
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	73	75	79	83	60	81	75	90	89	76	75
Үүнээс												
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	24	14	16	8	18	10	22	8	13	1	38	33
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	29	31	39	43	36	26	27	23	42	48	17	25
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	38	53	42	48	40	61	41	69	39	48	34	40
Хувийн	7	2	1	2	5	3	8	0	4	3	11	1
Гадаад	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	0	1	0	1	0	1	0	2	1	0	0
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	79	70	94	89	79	67	75	58	93	88	70	60
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам (хувиар)	20	27	25	21	17	40	19	25	10	11	24	25
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан												
Онц хүнд өвчлөөгүй	47	48	28	37	69	61	70	84	31	27	35	10
Өөрөө эмчилсэн	41	33	55	38	17	18	21	12	47	59	54	67
Бусад	12	19	18	24	14	21	8	5	23	14	10	24

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

б/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.32. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хүйсээр, ядуурлын байдлаар

	Улсын дундаж		Эр		Эм	
	Эр	Эм	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо (хүн амын хувиар)	5	7	6	3	8	4
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн (хувиар), Өвчний төрөл а/						
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	35	29	34	40	29	31
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	14	13	14	13	13	12
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	7	8	7	5	9	6
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	18	24	18	16	24	21
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	16	13	17	13	13	8
Бусад	22	25	22	22	24	30
Эмнэлэгт хандсан байдал	78	79	80	73	80	73
Үүнээс						
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	25	21	27	16	22	13
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	28	30	28	26	30	35
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	40	41	36	56	40	51
Хувийн	6	6	7	2	7	2
Гадаад	0	0	0	0	0	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	0	2	0	0	0
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	77	77	79	68	78	72
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам (хувиар)	22	21	20	27	20	27
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан						
Онц хүнд өвчлөөгүй	52	44	53	50	43	47
Өөрөө эмчилсэн	33	43	34	30	45	36
Бусад	14	13	13	20	12	18

а/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.33. Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал (2011 оны, төгрөгөөр)

	Гадуур эмчлүүлсэн				Хэвтэж эмчлүүлсэн				Бүгд	
	Өөрсдөө авсан эм		Улсын эмнэлэг		Хувийн эмнэлэг		Гадаадын эмнэлэгт			
	Үйлчилгээ, эм	Тээвэр, бэлэг, хоол	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг		
Улсын дундаж	2 573	756	1 441	623	327	216	38	115	41	6 130
Байршил										
Хот	2 908	688	1 608	601	271	315	56	209	61	6 716
Хөдөө	2 204	831	1 257	646	389	106	18	12	20	5 484
Улаанбаатар	2 112	464	1 718	495	217	347	49	245	86	5 734
Аймгийн төв	4 224	1 058	1 425	776	359	261	67	148	20	8 338
Сумын төв	2 474	838	1 497	700	396	102	16	0	0	6 021
Хөдөө нутаг	1 975	826	1 053	601	383	110	20	23	36	5 028
Баруун	2 468	842	1 696	983	420	67	24	5	7	6 513
Хангай	2 535	985	974	421	445	98	25	0	0	5 482
Төв а/	3 728	893	1 657	781	337	331	63	196	68	8 055
Зүүн	2 325	813	662	530	232	112	11	0	0	4 684
Хүйс										
Эрэгтэй	1 971	621	1 112	590	306	162	24	15	22	4 824
Эмэгтэй	3 139	883	1 750	653	347	266	51	210	59	7 359
Тэнцүү таван бүлгээр										
I	315	82	349	158	101	23	4	0	0	1 032
II	647	252	633	391	189	59	13	0	0	2 184
III	1 245	288	975	445	230	90	32	0	0	3 305
IV	1 859	505	1 619	551	360	202	31	3	0	5 129
V	8 802	2 654	3 628	1 568	756	705	112	574	207	19 005
Ядуурлын байдлаар										
Ядуу бус	3 509	1 018	1 872	796	409	296	52	164	59	8 176
Ядуу	367	138	424	215	134	26	5	0	0	1 308

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.34. Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал, ядуурлын байдлаар (2011 оны бодит төгрөгөөр)

	Гадуур эмчлүүлсэн				Хэвтэж эмчлүүлсэн				Бүгд		
	Тээвэр, бэлэг, хоол,		Өөрсдөө авсан эм		Улсын эмнэлэг		Хувийн эмнэлэг			Гадаадын эмнэлэгт	
	Үйлчилгээ, эм	Тээвэр, бэлэг, хоол,	Өөрсдөө авсан эм	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг	Үйлчилгээ		Тээвэр, бэлэг	Үйлчилгээ
Улсын дундаж	2 573	756	1 441	623	327	216	38	115	41	6 130	
Ядуурлын байдлаар											
Ядуу бус	3 509	1 018	1 872	796	409	296	52	164	59	8 176	
Ядуу	367	138	424	215	134	26	5	0	0	1 308	
Байршил											
Хотын, ядуу бус	3 836	889	2 011	734	332	412	74	284	83	8 655	
Хотын, ядуу	348	132	494	234	101	47	8	0	0	1 364	
Хөдөөгийн, ядуу бус	3 113	1 175	1 704	870	502	156	26	19	29	7 595	
Хөдөөгийн, ядуу	384	142	361	198	164	7	2	0	0	1 258	
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	2 704	575	2 108	582	255	445	63	320	113	7 165	
Улаанбаатар хотын, ядуу	183	101	444	212	95	29	4	0	0	1 068	
Аймгийн төвийн ядуу бус	5 933	1 471	1 830	1 015	476	350	93	217	29	11 414	
Аймгийн төвийн ядуу	549	171	557	261	108	69	12	0	0	1 726	
Сумын төвийн ядуу бус	3 375	1 146	1 986	910	518	144	22	0	0	8 101	
Сумын төвийн ядуу	463	148	406	230	125	8	2	0	0	1 382	
Хөдөө нутгийн ядуу бус	2 875	1 202	1 449	834	487	167	31	35	56	7 136	
Хөдөө нутгийн ядуу	325	137	328	175	193	7	2	0	0	1 167	
Баруун бүсийн ядуу бус	3 273	1 140	2 192	1 256	567	76	32	7	10	8 553	
Баруун бүсийн ядуу	608	151	550	353	81	47	6	0	0	1 797	
Хангайн бүсийн ядуу бус	3 932	1 524	1 347	603	597	147	38	0	0	8 188	
Хангайн бүсийн ядуу	345	141	388	135	206	21	5	0	0	1 241	
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	5 030	1 176	2 085	1 004	423	450	84	269	94	10 613	
Төвийн бүсийн ядуу а/	249	137	516	188	107	15	6	0	0	1 217	
Зүүн бүсийн ядуу бус	3 216	1 137	948	684	264	165	17	0	0	6 430	
Зүүн бүсийн ядуу	620	193	114	236	170	9	0	0	0	1 343	
Хүйс											
Эрэгтэй ядуу бус	2 682	825	1 436	754	393	222	33	21	32	6 399	
Эрэгтэй ядуу	313	145	354	209	103	22	4	0	0	1 149	
Эмэгтэй ядуу бус	4 283	1 199	2 280	834	424	366	70	298	84	9 838	
Эмэгтэй ядуу	419	131	490	221	164	29	5	0	0	1 460	

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.35. Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар

	Үзүүлэлтүүд, хувиар				Үзүүлэлтүүд, хувиар			
	Ажилтай	Ажилгүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт	Ажилтай	Ажилгүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт
Улсын дундаж	60.8	17.6	21.6	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Байршил								
Хот	55.8	20.9	23.3	100.0	49.1	63.4	57.7	53.5
Хөдөө	66.5	13.9	19.7	100.0	50.9	36.6	42.3	46.5
Улаанбаатар	56.1	21.5	22.3	100.0	31.2	41.4	34.9	33.8
Аймгийн төв	55.2	19.7	25.1	100.0	17.9	22.0	22.8	19.7
Сумын төв	54.9	21.0	24.2	100.0	19.9	26.2	24.5	22.0
Хөдөө нутаг	76.8	7.5	15.7	100.0	31.0	10.4	17.8	24.5
Баруун	62.7	14.6	22.6	100.0	18.1	14.5	18.3	17.5
Хангай	62.8	16.7	20.5	100.0	22.7	20.9	20.8	22.0
Төв а/	64.5	13.6	21.9	100.0	18.3	13.3	17.4	17.2
Зүүн	61.9	18.4	19.7	100.0	9.8	10.0	8.7	9.6
Өрхийн тооны тэнцүү								
5 бүлгээр								
I	51.8	31.1	17.1	100.0	15.4	31.9	14.3	18.1
II	60.0	20.9	19.1	100.0	19.1	22.9	17.0	19.3
III	61.8	15.5	22.7	100.0	20.3	17.6	20.9	20.0
IV	62.7	13.2	24.1	100.0	21.5	15.7	23.2	20.8
V	66.0	9.6	24.4	100.0	23.7	11.9	24.6	21.8
Ядуурлын байдлаар								
Ядуу бус	63.5	13.6	23.0	100.0	75.9	56.0	77.1	72.6
Ядуу	53.6	28.3	18.1	100.0	24.2	44.1	22.9	27.4
Хүйс								
Эрэгтэй	65.9	13.8	20.4	100.0	53.7	38.9	46.6	49.6
Эмэгтэй	55.8	21.3	22.9	100.0	46.3	61.1	53.4	50.4
Нас								
16-24	26.7	17.6	55.7	100.0	13.3	30.2	77.8	30.2
25-34	73.7	22.0	4.3	100.0	31.0	31.9	5.1	25.6
35-44	81.0	15.4	3.6	100.0	31.1	20.5	3.8	23.3
45-54	73.0	14.7	12.3	100.0	22.1	15.3	10.5	18.4
55-59 б/	60.6	15.1	24.3	100.0	2.5	2.2	2.8	2.5
Боловсрол								
Боловсролгүй	62.7	13.3	24.1	100.0	3.4	2.5	3.7	3.3
Бага	73.0	12.5	14.6	100.0	8.6	5.0	4.8	7.1
Бүрэн бус дунд	57.4	15.0	27.6	100.0	21.6	19.5	29.2	22.9
Бүрэн дунд	49.7	20.0	30.2	100.0	31.8	44.2	54.3	38.9
Мэргэжлийн	73.1	17.7	9.2	100.0	9.6	8.0	3.4	8.0
Дипломын дээд	78.5	13.6	7.9	100.0	7.9	4.7	2.2	6.1
Бакалавр	74.5	21.6	3.9	100.0	15.5	15.5	2.3	12.6
Магистр	90.7	7.9	1.4	100.0	1.6	0.5	0.1	1.1
Бусад	67.6	13.5	18.8	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
б/ Зөвхөн эрэгтэйчүүдийг оруулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.36. Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар, ядуурлын байдлаар

	Үзүүлэлтүүд, хувиар				Үзүүлэлтүүд, хувиар			
	Ажил- тай	Ажил- гүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт	Ажил- тай	Ажил- гүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт
Улсын дундаж	60.8	17.6	21.6	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ядуурлын байдал								
Ядуу бус	63.5	13.6	23.0	100.0	75.9	56.0	77.1	72.6
Ядуу	53.6	28.3	18.1	100.0	24.2	44.1	22.9	27.4
Байршил								
Хотын, ядуу бус	59.5	16.4	24.1	100.0	39.7	37.7	45.2	40.5
Хотын, ядуу	44.4	34.8	20.9	100.0	9.5	25.7	12.5	13.0
Хөдөөгийн, ядуу бус	68.5	10.0	21.5	100.0	36.2	18.3	31.9	32.1
Хөдөөгийн, ядуу	61.9	22.5	15.6	100.0	14.7	18.4	10.4	14.4
Улаанбаатар хотын, ядуу бус								
Улаанбаатар хотын, ядуу	59.3	17.4	23.3	100.0	26.0	26.4	28.7	26.7
Улаанбаатар хотын, ядуу								
Аймгийн төвийн ядуу бус	44.3	37.0	18.7	100.0	5.2	15.0	6.2	7.1
Аймгийн төвийн ядуу	59.8	14.4	25.8	100.0	13.6	11.3	16.5	13.8
Сумын төвийн ядуу бус	44.4	32.1	23.5	100.0	4.3	10.7	6.4	5.9
Сумын төвийн ядуу	59.4	14.6	26.0	100.0	15.4	13.1	19.0	15.8
Хөдөө нутгийн ядуу бус	43.5	37.1	19.4	100.0	4.5	13.1	5.6	6.2
Хөдөө нутгийн ядуу	77.3	5.6	17.2	100.0	20.8	5.2	13.0	16.4
Хөдөө нутгийн ядуу	76.0	11.3	12.7	100.0	10.2	5.2	4.8	8.2
Баруун бүсийн ядуу бус								
Баруун бүсийн ядуу	65.1	11.0	23.9	100.0	13.4	7.8	13.8	12.5
Хангайн бүсийн ядуу бус								
Хангайн бүсийн ядуу	56.7	23.7	19.6	100.0	4.7	6.7	4.5	5.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/								
Төвийн бүсийн ядуу а/	65.8	11.7	22.6	100.0	15.4	9.4	14.8	14.2
Зүүн бүсийн ядуу бус								
Зүүн бүсийн ядуу	57.4	26.0	16.7	100.0	7.4	11.5	6.0	7.8
Хөдөө нутгийн ядуу бус а/								
Хөдөө нутгийн ядуу а/	67.0	10.2	22.8	100.0	14.1	7.4	13.5	12.8
Хөдөө нутгийн ядуу								
Хөдөө нутгийн ядуу	57.4	23.4	19.2	100.0	4.2	5.9	3.9	4.4
Хөдөө нутгийн ядуу бус								
Хөдөө нутгийн ядуу бус	65.2	13.5	21.3	100.0	7.0	5.0	6.4	6.5
Хөдөө нутгийн ядуу								
Хөдөө нутгийн ядуу	55.0	28.7	16.4	100.0	2.8	5.0	2.3	3.1
Хүйс								
Эрэгтэй ядуу бус	67.9	10.4	21.7	100.0	40.4	21.4	36.2	36.2
Эрэгтэй ядуу	60.3	22.9	16.8	100.0	13.3	17.5	10.4	13.4
Эмэгтэй ядуу бус	59.1	16.7	24.3	100.0	35.5	34.6	40.9	36.5
Эмэгтэй ядуу	47.1	33.5	19.4	100.0	10.8	26.6	12.5	14.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.37. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин ядуурлын байдлаар

	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин			Ажилгүйдлийн түвшин		
	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт
Улсын дундаж	77.0	81.9	78.4	17.6	34.6	22.5
Байршил						
Хот	75.9	79.1	76.7	21.6	44.0	27.2
Хөдөө	78.5	84.4	80.3	12.8	26.6	17.3
Улаанбаатар	76.7	81.3	77.7	22.7	45.5	27.7
Аймгийн төв	74.2	76.5	74.9	19.4	42.0	26.3
Сумын төв	74.0	80.6	75.9	19.8	46.0	27.7
Хөдөө нутаг	82.8	87.3	84.3	6.7	13.0	8.9
Баруун	76.2	80.4	77.4	14.5	29.5	18.9
Хангай	77.5	83.3	79.5	15.0	31.2	21.0
Төв а/	77.2	80.8	78.1	13.2	29.0	17.4
Зүүн	78.7	83.6	80.3	17.2	34.3	22.9
Хүйс						
Эрэгтэй	78.3	83.3	79.6	13.3	27.5	17.3
Эмэгтэй	75.7	80.6	77.1	22.0	41.6	27.7
Нас						
16-24	39.0	58.3	44.3	33.7	50.3	39.7
25-34	95.6	95.9	95.7	18.5	33.3	23.0
35-44	97.1	94.9	96.5	11.7	26.9	16.0
45-54	88.8	84.0	87.7	12.9	30.4	16.7
55-59 б/	78.6	64.5	75.7	18.5	26.9	20.0
Боловсрол						
Боловсролгүй	73.8	78.6	75.9	12.6	23.0	17.4
Бага	85.8	84.8	85.4	9.0	22.8	14.6
Бүрэн бус дунд	70.3	75.9	72.4	13.2	32.1	20.7
Бүрэн дунд	64.9	83.0	69.8	23.3	40.1	28.7
Мэргэжлийн	91.0	89.9	90.8	16.2	31.4	19.5
Дипломын дээд	92.8	85.3	92.1	12.7	38.2	14.7
Бакалавр	96.1	95.7	96.1	19.5	44.0	22.5
Магистр	98.5	100.0	98.6	7.5	24.3	8.0
Бусад	79.4	100.0	81.2	18.6	0.0	16.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

б/ Зөвхөн эрэгтэйчүүдийг оруулав.

Хүснэгт Г.38. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр

	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин			Ажилгүйдлийн түвшин		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Улсын дундаж	79.6	77.1	78.4	17.3	27.7	22.5
Байршил						
Хот	77.1	76.3	76.7	20.6	33.3	27.2
Хөдөө	82.4	78.1	80.3	14.0	20.9	17.3
Улаанбаатар	78.0	77.3	77.7	20.1	34.9	27.7
Аймгийн төв	75.3	74.5	74.9	21.6	30.7	26.3
Сумын төв	78.2	73.5	75.9	24.4	31.1	27.7
Хөдөө нутаг	86.0	82.4	84.3	6.0	12.2	8.9
Баруун	78.9	75.7	77.4	14.8	23.4	18.9
Хангай	81.5	77.6	79.5	18.5	23.7	21.0
Төв а/	79.5	76.8	78.1	13.4	21.6	17.4
Зүүн	82.6	77.9	80.3	17.2	28.9	22.9
Ядуурлын байдлаар						
Ядуу бус	78.3	75.7	77.0	13.3	22.0	17.6
Ядуу	83.3	80.6	81.9	27.5	41.6	34.6
Нас						
16-24	48.4	40.2	44.3	33.0	47.8	39.7
25-34	96.0	95.4	95.7	14.9	30.6	23.0
35-44	96.7	96.2	96.5	11.6	20.0	16.0
45-54	90.6	85.2	87.7	13.4	19.7	16.7
55-59 б/	75.7	0.0	75.7	20.0	0.0	20.0
Боловсрол						
Боловсролгүй	79.0	71.4	75.9	12.0	26.3	17.4
Бага	87.3	82.3	85.4	11.9	19.3	14.6
Бүрэн бус дунд	76.0	67.9	72.4	16.4	27.0	20.7
Бүрэн дунд	71.8	67.8	69.8	22.5	34.8	28.7
Мэргэжлийн	90.7	90.8	90.8	17.2	21.5	19.5
Дипломын дээд	91.3	92.7	92.1	9.4	18.6	14.7
Бакалавр	95.7	96.3	96.1	16.2	26.7	22.5
Магистр	97.2	99.4	98.6	2.9	10.8	8.0
Бусад	71.7	85.6	81.2	0.0	23.2	16.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

б/ Зөвхөн эрэгтэйчүүдийг оруулав.

Хүснэгт Г.39. Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, ядуурлын байдлаар									
	Хот			Хөдөө			Улсын дундаж		
	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Үйлдвэрлэлээр									
Хөдөө аж ахуй	3.1	4.6	3.4	60.0	72.3	63.6	30.2	45.7	34.0
Аж үйлдвэр	26.1	39.8	28.8	7.8	9.1	8.1	17.4	21.1	18.3
Үйлчилгээ	70.4	54.8	67.4	32.1	18.2	28.1	52.1	32.6	47.4
Тодорхойгүй	0.4	0.8	0.4	0.1	0.4	0.2	0.3	0.6	0.3
Газар тариалан, мал аж ахуй									
Уул уурхай, олборлох	5.4	4.1	5.2	2.6	3.3	2.8	4.1	3.6	4.0
Боловсруулах үйлдвэр	9.3	15.0	10.4	2.9	2.8	2.9	6.2	7.6	6.6
Цахилгаан, усан хангамж	3.0	3.7	3.2	0.7	0.9	0.7	1.9	2.0	1.9
Барилга	8.4	17.0	10.1	1.5	2.1	1.7	5.1	8.0	5.8
Худалдаа	19.1	15.4	18.4	4.7	2.6	4.1	12.2	7.6	11.1
Зочид буудал, ресторан, аялал жуулчлал	4.3	6.4	4.7	1.1	1.4	1.1	2.7	3.3	2.9
Тээвэр	9.7	7.6	9.3	2.9	1.1	2.4	6.5	3.7	5.8
Санхүү, даатгал, үл хөдлөх хөрөнгө	2.7	1.3	2.4	1.2	0.6	1.0	2.0	0.9	1.7
Төрийн удирдлага	7.1	5.3	6.8	5.0	2.8	4.3	6.1	3.8	5.5
Боловсрол	9.9	5.6	9.1	9.9	6.3	8.9	9.9	6.0	9.0
Эрүүл мэнд	4.8	3.6	4.6	3.6	1.7	3.0	4.2	2.4	3.8
Бусад	13.2	10.4	12.7	4.0	2.2	3.5	8.8	5.4	8.0
Салбараар									
Хувийн	72.9	80.9	74.5	79.2	88.8	81.9	75.9	85.7	78.3
Улсын	23.8	16.6	22.4	19.6	10.6	17.0	21.8	12.9	19.7
Төрийн өмчит үйлдвэр	2.9	1.7	2.7	1.1	0.3	0.9	2.1	0.8	1.8
Тодорхойгүй	0.4	0.8	0.4	0.1	0.3	0.2	0.2	0.6	0.2
Мэргэжил									
Хууль тогтоогч, төрийн ба хувийн байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер	10.6	1.0	8.7	3.2	0.7	2.5	7.1	0.8	5.6
Мэргэжилтэн	21.2	6.4	18.3	10.0	3.8	8.3	15.9	4.9	13.2
Техникийн болон холбогдох мэргэжилтэн	7.8	3.8	7.0	3.7	1.5	3.1	5.8	2.4	5.0
Клерк/туслах ажилтан	3.6	2.2	3.4	1.7	1.0	1.5	2.7	1.5	2.4
Үйлчилгээний ажилтан, дэлгүүр, зах дээр худалдаа эрхлэгч	20.5	23.0	21.0	6.2	5.3	5.9	13.7	12.2	13.3
ХАА ба загасны аж ахуйн мэргэшсэн ажилчин	2.5	4.2	2.8	58.5	70.3	61.9	29.2	44.3	32.9
Үйлдвэрийн ба холбогдох худалдааны ажилчин	13.7	30.0	16.9	4.9	5.7	5.1	9.5	15.3	10.9
Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	12.3	12.9	12.4	5.4	4.4	5.1	9.0	7.7	8.7
Энгийн ажил мэргэжил	7.5	15.7	9.1	6.2	6.8	6.4	6.9	10.3	7.7
Бусад	0.5	0.8	0.5	0.1	0.4	0.2	0.3	0.6	0.4

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Г.40. Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, хүйсээр

	Хот			Хөдөө			Улсын дундаж		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Үйлдвэрлэлээр									
Хөдөө аж ахуй	3.9	2.8	3.4	66.0	60.6	63.6	36.1	31.6	34.0
Аж үйлдвэр	36.9	19.8	28.8	10.5	5.2	8.1	23.2	12.5	18.3
Үйлчилгээ	58.5	77.3	67.4	23.1	34.1	28.1	40.2	55.8	47.4
Тодорхойгүй	0.7	0.1	0.4	0.4	0.1	0.2	0.5	0.1	0.3
Газар тариалан, мал аж ахуй	3.9	2.8	3.4	66.0	60.6	63.6	36.1	31.6	34.0
Уул уурхай, олборлох	7.8	2.2	5.2	4.0	1.4	2.8	5.8	1.8	4.0
Боловсруулах үйлдвэр	10.1	10.7	10.4	2.7	3.0	2.9	6.3	6.9	6.6
Цахилгаан, усан хангамж	3.9	2.3	3.2	1.2	0.2	0.7	2.5	1.3	1.9
Барилга	15.1	4.5	10.1	2.7	0.6	1.7	8.6	2.5	5.8
Худалдаа	14.1	23.2	18.4	2.8	5.6	4.1	8.3	14.4	11.1
Зочид буудал, ресторан, аялал жуулчлал	2.0	7.6	4.7	0.3	2.1	1.1	1.1	4.9	2.9
Тээвэр	14.1	4.0	9.3	3.5	1.0	2.4	8.6	2.5	5.8
Санхүү, даатгал, үл хөдлөх хөрөнгө	2.2	2.7	2.4	0.7	1.4	1.0	1.4	2.0	1.7
Төрийн удирдлага	7.6	5.9	6.8	5.5	3.0	4.3	6.5	4.4	5.5
Боловсрол	5.3	13.2	9.1	5.5	13.0	8.9	5.4	13.1	9.0
Эрүүл мэнд	1.3	8.2	4.6	1.5	4.9	3.0	1.4	6.6	3.8
Бусад	12.6	12.7	12.7	3.7	3.3	3.5	8.0	8.0	8.0
Салбараар									
Хувийн	79.3	69.1	74.5	85.1	78.1	81.9	82.3	73.6	78.3
Улсын	16.9	28.5	22.4	13.6	21.1	17.0	15.2	24.8	19.7
Төрийн өмчит үйлдвэр	3.1	2.2	2.7	1.0	0.7	0.9	2.1	1.4	1.8
Тодорхойгүй	0.7	0.2	0.4	0.3	0.1	0.2	0.4	0.2	0.2
Мэргэжил									
Хууль тогтоогч, төрийн ба хувийн байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер	10.1	7.2	8.7	3.1	1.7	2.5	6.5	4.5	5.6
Мэргэжилтэн	12.2	25.2	18.3	4.1	13.3	8.3	8.0	19.3	13.2
Техникийн болон холбогдох мэргэжилтэн	5.8	8.3	7.0	2.1	4.2	3.1	3.9	6.3	5.0
Клерк/туслах ажилтан	1.6	5.4	3.4	1.0	2.2	1.5	1.3	3.8	2.4
Үйлчилгээний ажилтан, дэлгүүр, зах дээр худалдаа эрхлэгч	14.4	28.3	21.0	3.4	9.1	5.9	8.7	18.7	13.3
ХАА ба загасны аж ахуйн мэргэшсэн ажилчин	3.1	2.5	2.8	64.5	58.8	61.9	34.9	30.5	32.9
Үйлдвэрийн ба холбогдох худалдааны ажилчин	22.3	10.8	16.9	6.8	3.2	5.1	14.3	7.0	10.9
Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	21.7	2.0	12.4	8.8	0.5	5.1	15.0	1.3	8.7
Энгийн ажил мэргэжил	8.0	10.2	9.1	5.9	6.9	6.4	6.9	8.6	7.7
Бусад	0.8	0.2	0.5	0.4	0.1	0.2	0.6	0.1	0.4

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

ХАВСРАЛТ Д.

Ядуурлын тооцоонуудын
стандарт алдаа ба итгэмжлэлт
интервалууд

Хүснэгт Д.1. Ядуурлын байдал, хот, хөдөөгөөр

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Улсын дундаж	29.8	0.8	28.2	31.4	11 211
Хот	26.6	1.1	24.4	28.7	6 218
Хөдөө	33.3	1.2	30.9	35.7	4 993
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Улсын дундаж	7.6	0.3	7.1	8.2	11 211
Хот	7.0	0.4	6.2	7.7	6 218
Хөдөө	8.4	0.4	7.5	9.2	4 993
Ядуурлын мэдрэмж					
Улсын дундаж	2.8	0.1	2.5	3.1	11 211
Хот	2.6	0.2	2.3	3.0	6 218
Хөдөө	3.0	0.2	2.6	3.4	4 993

*Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.*

Хүснэгт Д.2. Ядуурлын байдал, суурьшлаар

			Үзүүлэлтүүд		11,211
			Бүлэг		3
			ТАШН		1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Улаанбаатар	23.5	1.4	20.7	26.2	3 583
Аймгийн төв	31.8	1.8	28.2	35.3	2 635
Сумын төв	30.9	1.6	27.9	34.0	2 340
Хөдөө нутаг	35.3	1.8	31.8	38.8	2 653
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Улаанбаатар	5.9	0.5	4.9	6.8	3 583
Аймгийн төв	8.8	0.6	7.6	10.1	2 635
Сумын төв	8.1	0.6	7.0	9.3	2 340
Хөдөө нутаг	8.6	0.6	7.3	9.8	2 653
Ядуурлын мэдрэмж					
Улаанбаатар	2.1	0.2	1.6	2.6	3 583
Аймгийн төв	3.5	0.3	2.9	4.1	2 635
Сумын төв	3.0	0.3	2.5	3.5	2 340
Хөдөө нутаг	2.9	0.3	2.4	3.5	2 653

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.3. Ядуурлын байдал, бүс нутгаар

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Баруун	30.2	2.0	26.2	34.2	1 848
Хангай	38.9	1.7	35.5	42.4	2 567
Төв	27.2	2.0	23.4	31.1	2 184
Зүүн	34.3	2.3	29.9	38.8	1 029
Улаанбаатар	23.5	1.4	20.7	26.2	3 583
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Баруун	7.9	0.7	6.5	9.3	1 848
Хангай	9.9	0.7	8.6	11.2	2 567
Төв	7.1	0.7	5.7	8.4	2 184
Зүүн	9.3	0.8	7.7	10.8	1 029
Улаанбаатар	5.9	0.5	4.9	6.8	3 583
Ядуурлын мэдрэмж					
Баруун	2.9	0.3	2.3	3.6	1 848
Хангай	3.5	0.3	2.9	4.2	2 567
Төв	2.6	0.3	2.0	3.3	2 184
Зүүн	3.5	0.4	2.7	4.2	1 029
Улаанбаатар	2.1	0.2	1.6	2.6	3 583

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.4. Ядуурлын байдал, судалгааны улирлаар

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
1-3 сар	32.7	1.7	29.4	35.9	2 804
4-6 сар	30.3	1.7	27.0	33.6	2 800
7-9 сар	26.4	1.5	23.5	29.4	2 802
10-12 сар	29.5	1.7	26.1	32.9	2 805
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
1-3 сар	8.4	0.6	7.2	9.5	2 804
4-6 сар	8.2	0.6	6.9	9.4	2 800
7-9 сар	6.5	0.5	5.6	7.5	2 802
10-12 сар	7.4	0.6	6.2	8.6	2 805
Ядуурлын мэдрэмж					
1-3 сар	3.0	0.3	2.5	3.5	2 804
4-6 сар	3.1	0.3	2.5	3.7	2 800
7-9 сар	2.4	0.2	1.9	2.8	2 802
10-12 сар	2.7	0.3	2.1	3.2	2 805

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.5. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
<30	26.5	1.6	23.3	29.6	1 436
30-39	34.4	1.3	31.9	37.0	2 924
40-49	30.0	1.2	27.6	32.4	2 959
50-59	28.1	1.4	25.2	30.9	2 096
60+	24.0	1.6	20.9	27.1	1 796
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
<30	6.6	0.5	5.6	7.6	1 436
30-39	8.8	0.5	7.9	9.8	2 924
40-49	8.0	0.4	7.1	8.9	2 959
50-59	6.9	0.5	6.0	7.9	2 096
60+	6.0	0.5	5.0	7.0	1 796
Ядуурлын мэдрэмж					
<30	2.4	0.2	1.9	2.8	1 436
30-39	3.2	0.2	2.8	3.7	2 924
40-49	3.0	0.2	2.5	3.4	2 959
50-59	2.5	0.2	2.1	3.0	2 096
60+	2.1	0.2	1.7	2.6	1 796

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.6. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр					
				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Эрэгтэй	29.9	0.9	28.2	31.6	8 760
Эмэгтэй	29.2	1.4	26.4	31.9	2 451
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Эрэгтэй	7.6	0.3	7.0	8.3	8 760
Эмэгтэй	7.6	0.5	6.7	8.6	2 451
Ядуурлын мэдрэмж					
Эрэгтэй	2.8	0.1	2.5	3.1	8 760
Эмэгтэй	2.9	0.2	2.5	3.4	2 451
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, эрэгтэй	26.1	1.2	23.8	28.3	4 607
Хөдөөгийн, эрэгтэй	33.7	1.3	31.1	36.2	4 153
Хотын, эмэгтэй	28.5	1.8	25.0	32.0	1 611
Хөдөөгийн, эмэгтэй	30.6	2.3	26.1	35.1	840
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, эрэгтэй	6.8	0.4	6.0	7.6	4 607
Хөдөөгийн, эрэгтэй	8.5	0.5	7.5	9.4	4 153
Хотын, эмэгтэй	7.6	0.6	6.4	8.8	1 611
Хөдөөгийн, эмэгтэй	7.8	0.8	6.2	9.3	840
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, эрэгтэй	2.6	0.2	2.2	2.9	4 607
Хөдөөгийн, эрэгтэй	3.0	0.2	2.6	3.4	4 153
Хотын, эмэгтэй	2.9	0.3	2.3	3.5	1 611
Хөдөөгийн, эмэгтэй	2.9	0.4	2.2	3.6	840

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.7. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшнээр

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Боловсролгүй	48.5	3.2	42.2	54.8	427
Бага	40.1	1.9	36.3	43.9	1 410
Суурь	37.3	1.4	34.6	39.9	2 497
Бүрэн дунд	32.2	1.3	29.7	34.8	3 498
Мэргэжлийн боловсрол	24.3	1.8	20.8	27.8	1 140
Дипломын дээд	7.1	1.2	4.7	9.5	961
Бакалавр	10.4	1.4	7.7	13.0	1 127
Магистр	0.7	0.7	-0.7	2.1	134
Ph доктор	9.7	9.2	-8.3	27.7	14
Бусад	44.0	10.5	23.3	64.6	3
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Боловсролгүй	14.1	1.2	11.7	16.5	427
Бага	10.6	0.6	9.4	11.9	1 410
Суурь	9.1	0.5	8.2	10.0	2 497
Бүрэн дунд	8.6	0.5	7.6	9.6	3 498
Мэргэжлийн боловсрол	6.1	0.6	4.9	7.3	1 140
Дипломын дээд	1.5	0.3	0.9	2.2	961
Бакалавр	2.0	0.3	1.4	2.7	1 127
Магистр	0.0	0.0	0.0	0.1	134
Ph доктор	3.6	3.4	-3.0	10.2	14
Бусад	16.9	4.1	9.0	24.9	3
Ядуурлын мэдрэмж					
Боловсролгүй	5.4	0.6	4.2	6.5	427
Бага	3.8	0.3	3.3	4.4	1 410
Суурь	3.2	0.2	2.8	3.7	2 497
Бүрэн дунд	3.2	0.2	2.8	3.7	3 498
Мэргэжлийн боловсрол	2.3	0.3	1.7	2.8	1 140
Дипломын дээд	0.5	0.1	0.2	0.7	961
Бакалавр	0.6	0.1	0.4	0.9	1 127
Магистр	0.0	0.0	0.0	0.0	134
Ph доктор	1.3	1.2	-1.1	3.7	14
Бусад	6.5	1.6	3.5	9.6	3

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.8. Ядуурал ба мал аж ахуй

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Малчин бус	28.9	1.0	27.0	30.9	7 185
Малчин	31.1	1.3	28.5	33.7	4 026
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Малчин бус	7.9	0.4	7.1	8.6	7 185
Малчин	7.3	0.4	6.5	8.2	4 026
Ядуурлын мэдрэмж					
Малчин бус	3.0	0.2	2.7	3.4	7 185
Малчин	2.4	0.2	2.1	2.8	4 026
Хот, хөдөөгөөр					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, малчин бус	26.4	1.1	24.2	28.6	5 726
Хөдөөгийн, малчин бус	38.8	2.1	34.7	42.9	1 459
Хотын, малчин	28.7	3.3	22.3	35.1	492
Хөдөөгийн, малчин	31.4	1.4	28.6	34.2	3 534
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, малчин бус	7.0	0.4	6.2	7.8	5 726
Хөдөөгийн, малчин бус	11.2	0.8	9.5	12.8	1 459
Хотын, малчин	6.6	0.9	4.8	8.5	492
Хөдөөгийн, малчин	7.4	0.5	6.5	8.3	3 534
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, малчин бус	2.7	0.2	2.3	3.1	5 726
Хөдөөгийн, малчин бус	4.4	0.4	3.6	5.2	1 459
Хотын, малчин	2.2	0.4	1.5	2.9	492
Хөдөөгийн, малчин	2.5	0.2	2.1	2.9	3 534

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.9. Ядуурлын байдал, сууцны төрлөөр

				Үзүүлэлтүүд	11,211
				Бүлэг	3
				ТАШН	1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Гэр	40.9	1.2	38.6	43.3	5 296
Тохилог сууц	7.1	1.1	5.0	9.1	1 881
Байшин	24.3	1.1	22.0	26.5	3 848
Бусад	29.3	4.5	20.4	38.2	184
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Гэр	11.1	0.5	10.2	12.1	5 296
Тохилог сууц	1.4	0.3	0.9	2.0	1 881
Байшин	5.5	0.3	4.8	6.1	3 848
Бусад	8.8	1.8	5.3	12.3	184
Ядуурлын мэдрэмж					
Гэр	4.2	0.2	3.8	4.7	5 296
Тохилог сууц	0.4	0.1	0.2	0.6	1 881
Байшин	1.8	0.1	1.5	2.0	3 848
Бусад	3.6	1.0	1.8	5.5	184
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, гэр	44.8	1.8	41.2	48.4	1 929
Хөдөөгийн, гэр	39.0	1.6	36.0	42.1	3 367
Хотын, тохилог сууц	6.4	1.1	4.2	8.5	1 731
Хөдөөгийн, тохилог сууц	14.9	3.6	8.0	21.9	150
Хотын, байшин	25.8	1.4	23.0	28.6	2 445
Хөдөөгийн, байшин	21.8	1.8	18.2	25.4	1 403
Хотын, бусад	29.0	6.0	17.3	40.7	111
Хөдөөгийн, бусад	29.6	7.0	16.0	43.3	73
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, гэр	13.1	0.8	11.5	14.7	1 929
Хөдөөгийн, гэр	10.2	0.6	9.0	11.3	3 367
Хотын, тохилог сууц	1.3	0.3	0.7	1.9	1 731
Хөдөөгийн, тохилог сууц	2.9	0.9	1.2	4.6	150
Хотын, байшин	5.9	0.4	5.1	6.8	2 445
Хөдөөгийн, байшин	4.8	0.5	3.8	5.7	1 403
Хотын, бусад	10.2	2.7	4.9	15.5	111
Хөдөөгийн, бусад	7.0	2.1	2.8	11.2	73
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, гэр	5.4	0.5	4.5	6.3	1 929
Хөдөөгийн, гэр	3.7	0.3	3.1	4.2	3 367
Хотын, тохилог сууц	0.4	0.1	0.2	0.6	1 731
Хөдөөгийн, тохилог сууц	0.8	0.3	0.2	1.4	150
Хотын, байшин	1.9	0.2	1.6	2.3	2 445
Хөдөөгийн, байшин	1.5	0.2	1.2	1.9	1 403
Хотын, бусад	4.5	1.5	1.5	7.5	111
Хөдөөгийн, бусад	2.5	0.9	0.7	4.4	73

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.10. Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	35.8	1.2	33.4	38.2	5 133
Тийм	24.4	1.0	22.5	26.4	6 078
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	9.2	0.5	8.3	10.1	5 133
Тийм	6.2	0.3	5.6	6.9	6 078
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.3	0.2	2.9	3.8	5 133
Тийм	2.3	0.2	2.0	2.6	6 078
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	36.2	1.8	32.8	39.7	2 096
Хөдөө: Үгүй	35.5	1.6	32.2	38.7	3 037
Хот: Тийм	21.6	1.3	19.0	24.1	4 122
Хөдөө: Тийм	29.9	1.5	26.9	32.8	1 956
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	9.7	0.7	8.4	11.0	2 096
Хөдөө: Үгүй	8.9	0.6	7.7	10.1	3 037
Хот: Тийм	5.6	0.4	4.7	6.4	4 122
Хөдөө: Тийм	7.5	0.5	6.5	8.5	1 956
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	3.7	0.3	3.0	4.3	2 096
Хөдөө: Үгүй	3.1	0.3	2.6	3.7	3 037
Хот: Тийм	2.1	0.2	1.7	2.5	4 122
Хөдөө: Тийм	2.7	0.2	2.3	3.2	1 956

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.11. Ядуурал ба сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	36.8	1.2	34.4	39.1	5 200
Тийм	23.4	0.9	21.5	25.2	6 011
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	9.6	0.5	8.7	10.5	5 200
Тийм	5.8	0.3	5.2	6.4	6 011
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.6	0.2	3.1	4.0	5 200
Тийм	2.1	0.1	1.8	2.4	6 011
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	39.4	2.0	35.5	43.2	1 906
Хөдөө: Үгүй	35.4	1.5	32.4	38.4	3 294
Хот: Тийм	20.8	1.1	18.6	23.0	4 312
Хөдөө: Тийм	29.2	1.7	25.8	32.6	1 699
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	10.9	0.8	9.3	12.5	1 906
Хөдөө: Үгүй	9.0	0.6	7.9	10.1	3 294
Хот: Тийм	5.2	0.3	4.5	5.9	4 312
Хөдөө: Тийм	7.2	0.6	6.0	8.5	1 699
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	4.3	0.5	3.4	5.2	1 906
Хөдөө: Үгүй	3.2	0.3	2.7	3.7	3 294
Хот: Тийм	1.9	0.1	1.6	2.2	4 312
Хөдөө: Тийм	2.5	0.3	2.0	3.1	1 699

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.12. Ядуурал ба цахилгаан эрчим хүчний хангамж

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	34.3	1.8	30.7	37.9	2 279
Тийм	28.5	0.9	26.8	30.2	8 932
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	8.4	0.7	7.1	9.7	2 279
Тийм	7.4	0.3	6.8	8.0	8 932
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	2.9	0.3	2.3	3.5	2 279
Тийм	2.8	0.1	2.5	3.1	8 932
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	28.7	11.6	6.0	51.5	49
Хөдөө: Үгүй	34.4	1.9	30.7	38.0	2 230
Хот: Тийм	26.6	1.1	24.4	28.7	6 169
Хөдөө: Тийм	32.4	1.4	29.7	35.1	2 763
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	7.6	2.9	1.9	13.3	49
Хөдөө: Үгүй	8.4	0.7	7.1	9.7	2 230
Хот: Тийм	7.0	0.4	6.2	7.7	6 169
Хөдөө: Тийм	8.3	0.5	7.3	9.3	2 763
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	2.8	1.3	0.3	5.3	49
Хөдөө: Үгүй	2.9	0.3	2.3	3.5	2 230
Хот: Тийм	2.6	0.2	2.3	3.0	6 169
Хөдөө: Тийм	3.0	0.2	2.6	3.5	2 763

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.

Хүснэгт Д.13. Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж, сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	11,211 3 1,248
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	35.8	1.1	33.7	37.8	6 961
Тийм	19.5	1.1	17.4	21.5	4 250
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	9.3	0.4	8.5	10.1	6 961
Тийм	4.7	0.3	4.1	5.4	4 250
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.4	0.2	3.1	3.8	6 961
Тийм	1.7	0.1	1.4	1.9	4 250
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	36.8	1.6	33.7	39.9	3 054
Хөдөө: Үгүй	35.0	1.4	32.2	37.8	3 907
Хот: Тийм	16.5	1.2	14.1	18.8	3 164
Хөдөө: Тийм	27.1	2.0	23.3	31.0	1 086
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	9.9	0.6	8.7	11.2	3 054
Хөдөө: Үгүй	8.9	0.5	7.8	9.9	3 907
Хот: Тийм	4.0	0.4	3.3	4.8	3 164
Хөдөө: Тийм	6.5	0.6	5.3	7.8	1 086
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	3.8	0.3	3.2	4.5	3 054
Хөдөө: Үгүй	3.2	0.2	2.7	3.7	3 907
Хот: Тийм	1.5	0.2	1.1	1.8	3 164
Хөдөө: Тийм	2.2	0.3	1.7	2.7	1 086

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2011.